תוספות יום טוב על מסכת עבודה זרה

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א אידיהן. פירש הר״ב שם כנוי לגנאי לחגיהם ולמועדיהם. דלשון תברא הוא כדכתיב (דברים ל״ב:ל״ה) כי קרוב יום אידם. גמרא. ופירש״י ואעובדי ע״ז קאי. כדכתיב בההיא פרשה יקומו ויעזרכם. וכתב הרמב״ם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הבל על האמת:

של גוים. עובדי עבודת כוכבים. רש״י. ועיין בפירוש הר״ב במשנה דלקמן:

שלשה ימים. זמנין דתני מנינא בסוף כי הכא וכו׳ תוס׳. וכתבתים בריש יומא:

שלשה ימים. ומי בעינן כולי האי למיחש דמעלה על לבו שמחת חגו. והתנן [במשנה ג׳ פרק ה׳ דחולין] בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו׳. ואלו הן ערב יום טוב וכו׳. התם דלאכילה. סגי בחד יומא. שאינו טרוד לפני החג על עסקי אכילה להכין שלשה ימים קודם לכן. אבל להקרבה. להכין צרכי הקרבה צריך ג׳ ימים. הלכך אסור לשאת ולתת וכו׳ משום דשם ע״ז שגור בפיו ואזיל ומודה. גמרא [דף ה׳ ע״ב]:

לשאת ולתת. פירש הר״ב למכור ולקנות. משום דאזלי ומודו וכו׳ [ומסיים רש״י דף ו׳ ע״א] ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך. ע״כ. כלומר לא ישמע בגרם שלך. הר״ן. ועמ״ש הר״ב במשנה ד׳ ומ״ש שם בס״ד:

ולשאול מהן. שהנכרי ישמח כשישראל צריך לו. וצריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן משום דקא מרווח להו ואי תנא לשאול מהן משום דחשיבא ליה מילתא. וידע דהדר ליה את כליו בעין. אבל ללוות מהן צערא בעלמא אית ליה. אמר תוב לא הדרי לי זוזי. ואי תנא ללוות מהן משום דקאמר בעל כרחיה מפרענא השתא מיהא אזיל ומודה. אבל ליפרע מהן. דתו לא הדרי זוזי. אימא צערא אית ליה ולא אזיל ומודה צריכא. גמ׳:

[*להלוותם. פר״ת דוקא בחנם. אבל ברבית שרי. כדאיתא בקדושין לזבן וכו׳ ולא לוזף כו׳]:

וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור וכו׳. חכמים היינו ת״ק. הן בלא אידיהן איכא בינייהו ת״ק סבר הן בלא אידיהן [כדקתני לפני אידיהן וכו׳ ש״מ שלשה לפניהם. לבד האיד קאמר] ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן. ואי בעית אימא וכו׳. גמרא:

לאחר אידיהן מותר. כתב הר״ב ובגולה וכו׳. ועוד משום יראה לשון הרמב״ם במשנה ד׳. אבל אנחנו אנוסים. ונתקיים בנו מה שנאמר (דברים ד׳:כ״ח) ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן. ע״כ. ומ״ש הר״ב והאידנא וכו׳ דכל הני דאתסור בזו המסכתא מיירי בעובדי אלילים וע״ז ממש. ואלו הגוים לאו עובדי ע״ז ממש הם. כלומר שאינם יודעים בטיב ע״ז כל כך וכדאמרינן בפ״ק דחולין [דף י״ג ע״ב] גוים שבח״ל לאו עובדי ע״ז הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם. בית יוסף סוף סי׳ קמ״ח:

קלנדא. פירש הר״ב שמנה ימים אחר התקופה. וסטרנורא שמנה ימים קודם התקופה וכו׳. הכי איתא בגמ׳. ונראה דמשום שאלו הח׳ ימים שאחר התקופה עשה אותן ימים טובים קודם שעשה לאותן שקודם התקופה שלא עשאן אלא לשנה הבאה לפיכך הקדימן לשנות קלנדא קודם סטרנורא. ובירושלמי כיון דחזא אימא אמר קלנדס. קלן דיא״ו. ובערוך לא פירש ויתכן בעיני כי קלן הוא שררה וגדולה. כדפי׳ הר״ב במ״ה פרק ד׳ דסוכה. קלניא אפשי ממס. ואין לך חפשי כמלך מלכי המלכים הקב״ה והוא דיא״ו שבלשון יון קורין אלוה די״או. עוד בירושלמי סטרנורא שנאה טמונה שונא נוקם נוטר. היך מה דאת אמר וישטם עשו. א״ר יצחק בר׳ אליעזר ברומי צווחין ליה סנטוריא דעשו. וצריך לומר שאין זה שמו הקדום אלא שאחר שקבעוה לע״ז העלו שמו כך:

וקרטיסם. פירש הר״ב יום תפיסת מלכות. וכתבו התוס׳ אומר הר״ר שמעון בלשון יון הוא קרט לשון תפיסה:

ויום גנוסיא. פירש הר״ב יום שמעמידין בו מלך והביא בערוך פרק אלו נאמרים במסכת סוטה [דף ל״ו ע״ב] אמר להם גניסי מלכות אני רואה בה. פי׳ תכסיסי מלכות. והרמב״ם כתב בפ״ט מהלכות ע״ז יום שמתכנסין בו נכרים להעמיד להן מלך. כתב הכ״מ שמפרש גינוסיא כמו כינוסיא. ואפשר שכך היתה גרסתו ז״ל. ע״כ:

ובלריתו. פי׳ ציצית של שער. ערוך:

מהו לילך לשם. לאותו העיר ביום ע״ז שלהם לספר עם א׳ מבני העיר. רש״י:

המעוטרות אסורות. משום דכיון דנהנה משל ע״ז. אסור. דכתיב [דברים י״ג] ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. כל שכן למהנה לע״ז דאסור והכי אמר רבי יוחנן בגמ׳. הר״ן. ועיין מה שאכתוב במשנה ג׳ פ״ד בס״ד:

ושאינן מעוטרות מותרות. כתב הר״ב דבאותם וכו׳ לא שקלי מיניה וכו׳ ולמזבן מינייהו דבר המתקיים וכו׳ וז״ל רש״י ואי משום דנושא ונותן ביום

אידם ה״מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לע״ז. אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה. אבל למזבן מנייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא. ע״כ. ואע״פ שהר״ב פירש בריש פרקין לשאת ולתת למכור ולקנות לא קשיא כדמסיק הרא״ש דלרש״י יש במכירה צד איסור וצד היתר. וכן בלקיחה. כלומר צד איסור דמכירה דבר המתקיים וצד היתר דידה דבר שאינו מתקיים. צד איסור דלקיחה דבר שאינו מתקיים. וצד היתר דידה דבר המתקיים:

אלו דברים האסורים למכור לעכו״ם. לעולם. הרמב״ם פ״ט מהלכות עכו״ם. וטעמא דכיון דלהקרבה צריך להם קא עבר על לפני עור לא תתן מכשול. דבן נח מוזהר על עכו״ם. כך נ״ל. והכי איכא למידק בגמ׳ בפיסקא ולבונה. דטעמא דמתני׳ משום ולפני עור הוא. והבית יוסף ריש סימן קנ״א כתב דאפשר שכתב לעולם שאפי׳ שלא ביום חגם אסור. אי נמי לומר שלענין זה אין חילוק בין בימיהם להאידנא כדלעיל במתני׳ ב׳. ע״כ:

ופירושן אסור. מ״ש הר״ב אביק פירש״י קשור:

וחצב. כתב הר״ב קנים שעושים מהן הצוקר״א. כ״פ הרמב״ם גם התוס׳ בשם הערוך. עוד פירשו וכ״פ רש״י בל׳ שני שהוא מין עשב שבו תיחם יהושע את הארץ. ע״כ. והוא ניהו דתנן נמי במשנה ח׳ פ״ק דכלאים וע״ש:

רבי מאיר אומר אף דקל טב וכו׳. כתב הר״ב והלכה כר״מ. וכתב רמב״ם והלכה כר״מ שאסור למכור דברים אלו גזירה שמא יקריב מהם לע״ז אולי שבא לומר דלכך הלכה כמותו דהלכה כר״מ בגזירותיו כדפי׳ הר״ב בריש פ״ה דכתובות. דאל״ה לא ידעתי למה פוסק כמותו כ״ש למה שכתב בפירושו דרבי יהודה חולק וסובר שאין מקריבין חצב לע״ז. וקיי״ל ר״מ ורבי יהודה הלכה כר׳ יהודה. ואי משום דבגמ׳ מפרשינן לכל הני דאמר שאין מוכרין מאי נינהו. זה אינו מכריע כלל להלכה דלא אתינן לפרושי אלא משום דלא ידעינן מאי קאמרינן:

מקום שנהגו למכור בהמה דקה וכו׳. מתני׳ שנויה בפ״ד דפסחים משנה ג׳ ושם הארכתי בס״ד:

וסייחים. מפורש בפרק ה׳ דב״ב משנה ב׳:

ושבורים. כתב הר״ב שאף השבורים חזו למלאכה וכו׳ כך פירש הרמב״ם כאן ובפסחים ושם מפרש הר״ב כפירש״י דהתם ודהכא:

אין מוכרין להם וכו׳. ואין בונים עמהם וכו׳. וכדי שלא יתפס ישראל שם אסור לבנות עמהם. רש״י:

בימוסיאות. ה״ג רש״י ומפ׳ בנין שאינו לצורך ע״ז. וקורין לו אלט״ר והוא בימה של אבן [אחת] ומקריב עליה זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעכו״ם. והקשו עליו בתוס׳ [דף ט״ז ע״ב] דבמשנה ז׳ פ״ג אבן שחצבה מתחלה לבימות פירש״י מקום מושב עבודה זרה עצמה [וכמ״ש הר״ב שם] ועוד דנהי נמי שהוא משמש למשמשי ע״ז אמאי מותר לבנות עמהם וכי הוא סברא להתיר לבנות עמהם מקום שיקטיר עליו במחתה לע״ז. ובפירוש רשב״ם כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לצורך ע״ז. ע״כ. והיא גירסת הר״ב. ועוד מפרשים דימוסיאות ל׳ מרחצאות. אבל גירסת הרמב״ם ופירושו כדברי רש״י שכ״כ בפ״ט מהלכות ע״ז:

הגיעו לכיפה. כתב הר״ב דרך העכו״ם להעמיד ע״ז בבית מרחצאותיהם. ואע״ג דלא מתסר מרחץ משום ע״ז שמעמידין בה כדתנן פ״ג מ״ד. מ״מ אסור לישראל לסייע להעמיד הע״ז שם. ב״י סי׳ קמ״ג:

ואין עושין תכשיטין לע״ז וכו׳. ר׳ אליעזר אומר בשכר מותר. ונ״א לא גרס. וכ״כ התוס׳ [בד״ה הגיע לכיפה]. דלא מסתבר שיתיר שום תנא לעשות לכתחלה תכשיטי ע״ז ואין לומר דשרי רבי אליעזר משום איבה כדשרינן ברפ״ב לילד את הנכרית. דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי. אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסור לן למיעבד שום תכשיטי ע״ז. וליכא למימר נמי דאתא לאשמועינן דבדיעבד שכרן מותר דא״כ היינו ר״א האמורא דגמ׳ [דף י״ט ע״ב] דאמר אם בנה שכרו מותר. ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה מדלא פירש מאי קוטלאות. ע״כ. [ומפורש במשנה דריש פרק ו׳ דשבת] גם בירושלמי ליתא. וכן לא העתיקה הרי״ף והפוסקים:

אין מוכרין להם במחובר לקרקע. היינו לרבי מאיר כדאית ליה. ולר׳ יוסי כדאית ליה דוקא בא״י דאי בח״ל הא א״ר יוסי דמוכרים אפילו שדות כדאיתא במתני׳ בסמוך ולא אסור טפי מחובר לקרקע מקרקע עצמו. כיון דתרווייהו מלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי. ואיכא מ״ד דדוקא שדות מוכרין בח״ל אבל מחובר לקרקע לא. וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אפשר למכור משקציץ לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר לקרקע. דמשמע אפילו בח״ל ואפילו לר׳ יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלא״ה התיר רבי יוסי. והראשון יותר נכון. הר״ן:

במחובר לקרקע. פי׳ הר״ב דהתורה אמרה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא. הרמב״ם פ״י מהל׳ ע״ז וסתמא תנן ולאו דוקא שבעה אומות. דא״כ ה״ל לתנא לפרושי אע״ג דלדעת התוס׳ שכתבתי בריש פ״ג דמכות דלא תתחתן דכתיב דוקא בשבע אומות הוא. והאי קרא דלא תחנם בהדי הדדי דלא תתחתן כתיב שכן הוא אומר לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם. פירשו בתוס׳ דהכא

[ד״ה דאמר] דשאני לא תתחתן דליכא לאוקמי אלא בשבע אומות. שהרי כל שאר האומות מותרין לבא בקהל בגירותן חוץ מאותן שאסר הכתוב מצרי [אדומי] עמוני ומואבי. אבל מתנת חנם אין שום טעם לחלק בין שאר אומות לשבע אומות מיהו קשיא דכריתות ברית שכתוב אצל לא תחנם אי בשאר אומות איירי הכתיב גבי שלמה וחירם מלך צור (מלכים א׳ ח׳) ויכרתו ברית שניהם. ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתות ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט׳) בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר. וי״ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות. וטעמא רבה איכא וענינא דקרא נמי מוכח דכתיב (דברים ז׳) ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך החרם תחרימם לא תכרות להם ברית. ואיכא למימר דכיון דבשעת כבוש קיימי בלא תחיה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית א״נ משום דאדוקי בע״ז טפי אבל שאר אומות לא. ע״כ:

משיקצץ. אע״ג דה״ל מחובר מעיקרו. הר״ן. אבל הרא״ש מסיק דר׳ יהודה מפרש למלתיה דת״ק אבל מותר הוא משיתנה לקוץ דלא משמע ליה דקאמר ת״ק משקצץ דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא ימכרנו לו אחר שנקצץ. ע״כ. ודתנן רבי יהודה אומר בלשון חולק ל״ק דטובא אשכחן הכי כמ״ש במשנה ו׳ פ״ג דבכורים:

ואין צריך לומר שדות. פירש הר״ב דאיכא תרתי דאיסורא וכו׳. גמ׳ אי הכי בתים נמי איכא תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע ליה ממזוזה אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר הוא פירש״י ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביאתך אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא. ע״כ. והא דלענין מעשרות הויא הפקעה לאו [משום] שאין העכו״ם מעשר מה שיזרע בה ויקצרנה דההיא לאו הפקעה היא שזהו חוב המוטל על בעל התבואה אבל הויא הפקעה לענין שאם יזרענה ישראל פטור הזורע דכל זמן שהיא של ישראל כל מי שזורע חייב במעשר. דקרקע החייבת הוא שזרע וכי זבנה לעכו״ם פטור הזורע דיש קנין לעכו״ם בא״י והרי הוא כקרקע ח״ל שאין בה חיוב מעשרות. וכ״כ התוס׳ פ״ד דגיטין דף מ״ז [ד״ה אמר רבה]. ותימא דהכא אמרינן לר״מ דס״ל דיש קנין לעכו״ם בא״י. ובפרק ד׳ דפאה משנה ט׳ דתנן הלקט וכו׳ של עכו״ם חייב במעשרות אא״כ הפקיר. כתב הר״ב דר״מ ס״ל דאין קנין וכ״כ עוד בפרק ה׳ דדמאי משנה ט׳ מעשרין משל ישראל על של עכו״ם וכו׳ וכ״כ עוד במשנה י׳ פרק ב׳ דמכשירין. ומיהו בדמאי כתב הר״ש דההיא שטת ירושלמי היא. וירושלמי לטעמיה. דמפרש הכא בית אינו מצוי להתברך מתוכו. שדה מצוי הוא להתברך מתוכה וכדבריו כתבו התוס׳ בפ׳ ר׳ ישמעאל דמנחות דף ס״ו [ע״ב] ונמצינו למדין דמ״ש הר״ב בפאה דכר״מ היא דס״ל אין קנין וכו׳. ההיא נמי כשטת ירושלמי אבל לגמ׳ דידן ההיא מתני׳ לאו ר״מ היא וה״נ כי אמרי׳ בפ״ד דגטין עלה דההיא מתני׳ דפאה דהתם מייתי לה דס״ל דאין קנין לא אמרינן דר״מ היא אלא דהכי ס״ל מתני׳. ותו דחינן לה התם דסברה יש קנין ובשדה דישראל ולקטינהו עכו״ם. וכ״ת הא מפקרי וקיימי דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הן דנהי דמפקרי אדעתא דישראל. אדעתא דעכו״ם מי מפקרי:

ובסוריא. פירש הר״ב ארם צובה שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת הארץ משכירין להם בתים ולא גזרינן וכו׳ אבל לא שדות דאיכא תרתי לאיסורא. ותימה דכי נמי תרתי לאיסורא מאי הוי דשכירות שדות בא״י גופא לא הויא אלא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה והכי פריך לה בגמ׳ ומסיק דס״ל כבוש יחיד שמיה כבוש ומכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות. הלכך שכירות שדות בסוריא לאו גזרה היא משום שכירות א״י אלא משום מכירת שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אחמור בה רבנן למגזר שכירות דבתים אטו מכירה אבל שדות דאית בה תרתי וכו׳. ור׳ יוסי אומר בא״י משכירין בתים דלית בהו תרתי לא גזרו. ובסוריא ס״ל דכבוש יחיד לא שמיה כבוש. ושדה דאית בה תרתי גזרו וכו׳. ובח״ל כיון דמרחק לא גזרינן:

בארץ ישראל משכירין להם בתים. כתב הר״ב ובלבד שלא ישכיר לג׳ וכו׳. ולדלמא אזיל עכו״ם דזבין מישראל ומזבין לתרי תרתי פלגי ומעכב השלישית לעצמו לכולי האי לא חיישינן. גמרא:

אף במקום שאמרו להשכיר. כתב הר״ב לר״מ בסוריא דוקא ולא בא״י ולר׳ יוסי אפילו בא״י כלומר ומתני׳ דתנן במקום שאמרו רבי מאיר היא. והכי איתא בגמ׳ [*ואע״ג דהוי סתם שאחר מחלוקת ואפ״ה פסק הר״ב במשנה דלעיל כרבי יהודה משום דר״י אמר שמואל פסק כן לעיל בגמ׳. והוי ככל שאר כללות שעל פסקי ההלכות שאינם אלא היכא דלא אפסיקא להדיא בגמ׳ הלכה כמאן. ושוב ראיתי בספר כריתות בחלק ימות עולם שער ג׳ שכתב בשם ירושלמי דפרק החולץ ודפ״ק דמגילה רב שמואל בר אבא משום רב אחא הדא דאתמר כשאין מחלוקת אצל סתם. אבל אם יש מחלוקת אצל סתם ל״א בהא הלכה כסתם. וכתב עלה ונראה לי דילפינן מתוך זה דאם יש סתם אצל המחלוקת עצמו. כמו שיש שני תנאים חולקים בדבר אחד ואח״כ תכף דעת שלישי. אין הלכה כסתם. אלא א״כ יש מחלוקת לפניו וסתם במקום אחר כמו בפרק אחר או באותו פרק רחוק מן המחלוקת עכ״ל. ומ״ש דעת שלישי לאו דוקא אלא מה שמתחלה יש מחלוקת והם שתי דעות קורא למה שאחר כך דעת שלישי ואע״פ שהיא דעה א׳ משתים הקדומות. עוד שם מהירושלמי שאם יש בין יחיד וחכמים מחלוקת וכו׳ ע״ש שאין להאריך במה שאינו מעניינו]:

במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה. אמרינן עלה בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפי׳ לבית

דירה והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכניס עכו״ם לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות [דף כ״ב] הלכך בארץ שאנו מצווין לשרש אחר ע״ז אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה. וכן נמי בסוריא מפני סמיכותה לארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ שאין אנו מצווין לשרש אחריה משכירין אפילו לבית דירה. ולישנא דמתני׳ נמי דיקא הכי. דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ. ואם איתא דאיסור בית דירה בכ״מ נמי. ה״ל למתנייה ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ש״מ דאיסורא דרישא ליתא אלא בארץ ישראל וסוריא אבל בחוץ לארץ לא מש״ה תנא סיפא בכל מקום. הר״ן:

לא לבית דירה אמרו. ל׳ הר״ב אלא להכניס שם תבן ועצים וכיוצא בזה כלומר לאפוקי להכניס בו יין נסך שאינו רשאי להשכירו לכך. ואם עשה כן שכרו אסור כדברי הראב״ד בפרק י׳ מהלכות ע״ז:

מפני שהוא נקרא על שמו. כתב הר״ב והעכו״ם מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בו. לשון הרמב״ם ויכנסו בו העכו״ם ויאמרו רחצנו וכו׳ ובזה יש חלול השם למי שישמע זה ואינו יודע שהוא שכור וכו׳. ומה שהעתיק הר״ב שהיא נקראת. כן הוא בירושלמי:

ב אין מעמידין בהמה וכו׳. מפני שהעכו״ם חשודים על הרביעה ובני נח נאסרו בה דכתיב (בראשית ב׳) והיו לבשר אחד. יצאו בהמה וחיה ועוף. ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול. רש״י. והא דלמכור להם תליא במנהגא במ״ו פ״ק כבר כתבתי בפ״ד דפסחים משמא דגמרא דעל בהמתו הוא דחס עלה שלא תעקר ומתני׳ אפילו כחכמים דריש פ״ב דפרה:

ולא תתיחד אשה עמהם. פירש הר״ב אפילו ביחוד שכיוצא בו אצל ישראל מותר כגון שאשתו עמו וכו׳ כדתנן במשנה י״ב פרק בתרא דקדושין:

מפני שחשודים על העריות. גמ׳ ותיפוק ליה משום ש״ד וכו׳ ר׳ אידי אמר אשה כלי זיינה עליה [*ופירשו התוס׳ [דף כ״ה ע״ב] וכן כתב הרא״ש לפי שהיא אומללה ושפלה ואינה בת מריבה כאיש מרחמין עליה. ואין הורגין אותה]:

מפני שמילדת בן לעכו״ם. והר״ב העתיק שמגדלת. וכן ל׳ הרמב״ם בפי׳ אבל בגמ׳ גרס שמילדת וכן בברייי׳ אך בלא תניק גרס שמגדלת כדלקמן ובירו׳ ל״ג כלל במתני׳ הטעם מפני וכו׳ וכן ברי״ף אבל גרסת התוס׳ במשנה כגרסת הספר כנראה מלשונם בד״ה ורמינהו וכו׳:

אבל עכו״ם מילדת בת ישראל. כתב הר״ב בזמן שאחרות עומדות על גבה. כדתניא בברייתא ואפ״ה לא שריא אלא ברשות ישראל דוקא כמו שאפרש לקמן בס״ד:

בת ישראל לא תינק בנה של עכו״ם. מפני שמגדלת בן לעכו״ם. ברייתא.

אבל עכו״ם מניקה בנה של ישראל. ירושלמי. שנאמר (ישעיה מ״ט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך. הרא״ש:

ברשותה. דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו. רש״י. ובגמ׳ מייתי ברייתא דתני בה עכו״ם מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה וכתבו התוס׳ פי׳ ואפי׳ ברשות הישראל. דכמו דתני הכא במילדת ה״נ הכא במניקה. דהנקה דומיא דמילדת היא. ויולדת היא סתמא ברשות ישראל היא [דאין היולדת הולכת אצל המילדת. והיינו טעמא דבמתני׳ לא תני ברשותה גבי מילדת משום דלא איצטריך] ואפ״ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ע״כ. וכ״כ הרא״ש והטור סי׳ קנ״ד ועיין מ״ש במשנה דלקמן. והרמב״ם לא העתיק בחבורו פ״ט מהלכות עכו״ם אלא כלשון המשנה. אפשר דעתו דהא דתניא ואחרות עומדות על גבה. פירושא דברשותה היא ובין במילדת ובין במניקה סגי ברשותה לפי שאז מסתמא אחרות עומדות על גבה א״נ יוצאות ונכנסות עומדות ע״ג קרינא ביה. כמ״ש ג״כ התוס׳ מדלקמן פ״ד משנה י״א ואולי שזוהי דעת הר״ב ולפיכך ברישא דלא תנן בהדיא ברשותה. הוסיף לבאר בזמן שאחרות וכו׳ אבל בסיפא במניקה דתנן בהדיא ברשותה לא הוצרך להוסיף ולבאר ותנא דמתני׳ דתנא בסיפא ולא ברישא משום דמסתמא דיולדת דברשותה דידה היא שיולדת:

אבל לא רפוי נפשות. כתב הר״ב ואם אמר לו סם פלוני וכו׳ מותר סבר שיולי משאיל לו [מדלא בעי לאתסויי מנאי לא סמוך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת] [רש״י] וכי היכי דמשאל לי משאיל לאינש אחרינא. ואתא ההוא גברא לארועי נפשיה. גמ׳:

ואין מסתפרין מהן בכ״מ. אפילו בשבילי רה״ר שהיו עוברין שם תדיר שמא יחתוך צוארו בתער. רש״י:

אבל לא בינו לבינו. פירוש במקום שאין רגילים בני אדם כל כך. אבל ביחוד ממש לא איצטריך דתיפוק ליה אף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם משום ש״ד וכן יש לפרש לעיל גבי מניקה תוס׳ [דף כ״ט ד״ה אבל]. ומ״ש הר״ב ואי רואה במראה פי׳ רש״י לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העכו״ם כיון דקפיד אהכי וכו׳:

היין והחומץ של עכו״ם. כלומר אע״פ שלא ידענו בו שנתנסך. ובגמ׳ מייתי לה מדכתיב [דברים ל״ב] אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. מקיש יין נסך לזבח. ובזבח כתיב [תהלים ק״ו] ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. מה מת אסור בהנאה. אף זבח אסור בהנאה. וגזרו חכמים על סתם יינם שיהא גם כן אסור בהנאה. וא״ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום לתא דיין נסך. ובמשנת י״ח דבר דפ״ק דשבת פי׳ הר״ב דמשום בנותיהן גזרו.

כתב הר״ן די״ל דאי לאו משום לתא דיין נסך מסתייא למסריה בשתיה משום בנותיהן דומיא דפתן ושמנן. אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה. הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה. אף על פי שלא נאסר אלא משום בנותיהן שאם לא היינו אוסרים אותו כי אם בשתיה. הרואין סוברין לומר שמשום נסוך נאסר ויבאו להתיר יין נסך ודאי בהנאה. ולפיכך רצו להשוות יינות שלהם. וא״ת א״כ גזירת בנותיהן למה. תירץ רבינו שמואל יין שנתנסך לע״ז מיעוטא הוא ולמיעוטא לא חיישינן. והרמב״ן ז״ל מוסיף דלשמא נתנסך לא חיישינן דאם איתא דנסכיה לא הוי מזבין ליה. וכדאמרינן בריש פרקין בגמ׳ [דף כ״ב ע״ב] אם איתא דאקצייה לא הוי מזבין ליה ואע״ג דמשמע בכולה מכילתין דטרחי ומזייפי לנסוכי נמי של ישראל. התם משום דחשיבי להו מלתא ליהנות ע״ז שלהן בשל ישראל. אבל במאי דמנסכי להו לע״ז שלהם אינן מוכרים ולא נותנין אותו לישראל. ולהכי אצטריך למגזר משום בנותיהן. ע״כ:

שהיה מתחלתו יין. ופשיטא דמשום דאחמיץ לא פקע איסורא מיניה. והיינו שכתב הר״ב לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה דטעמא וכו׳ וחומץ לא קא מנסך לע״ז. וכן ל׳ רש״י. ובגמ׳ אמרו לאשמעי׳ חומץ שלנו ביד נכרי דאין צריך חותם בתוך חותם וכו׳ והיינו הך. ומדאמר דלא מנסך אף בשתיה היה לנו להתירו כיון דלאו בר ניסוך הוא. ולא שייך ג״כ גזירת משום בנותיהן אלא נ״ל שרש״י לא רצה לכתוב בו היתר שתייה כמ״ש התוספות בשם ר״ת [ד״ה אי משום] שהקפיד על רבינו משולם שהתיר חומץ שלנו שנגע בו נכרי ואמר כי אין אנו בקיאים בטיב חומץ כי מעשים בכל יום בדעות חלוקות יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין.

ועורות לבובין. פירש הר״ב קורעים הבהמה מחיים וכו׳ ובעבודה זו מקריבין אף העור. ולפיכך כל עור שיש בה סימן כזה אסורה. וז״ל הרמב״ם בפרק ז׳ [הלכה ג׳] מהלכות ע״ז בהמה שהקריבה כולה לע״ז אסורה בהנאה אפילו פרשה ועצמותיה וקרניה וטלפיה ועורה הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור סימן שיודע בו שזה העור תקרובת ע״ז הוא כגון שהיו עושין שקורעים קרע עגול כנגד הלב. ומוציאין הלב. הרי כל אותן העורות שהן כך אסורין בהנאה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כרשב״ג. גמרא. ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ח דערובין:

בשר הנכנס לע״ז. שהנכרי רוצה להכניסו מותר בהנאה. אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבון אותו. רש״י דף ל״ב ע״ב:

מפני שהוא כזבחי מתים. פירשו תוס׳ בשם ר״י [ל״ב ע״ב ד״ה והיוצא]. דלהכי מיהדר ותני מפני וכו׳ לומר לך דאסור ומטמא [כדאיתא בגמ׳ ועיין במשנה ח׳ פרק ג׳ ועוד בריש פ״ק דחולין] ובשם ר״ת פירש דהכא בתקרובת שאינה כעין פנים דבחתיכה [של בשר] שאינה זבוח לפני ע״ז איירי אלא שמביאה דורון. וניחא דקתני מפני שהוא כזבחי מתים ולא קתני זבחי דמשמע זבח ממש. ע״כ. ובירושלמי גרס זבחי בלא כ״ף:

נורות וכו׳ אין איסורן איסור הנאה. כתב הר״ב ואם הכניס בה הנכרי יין לקיום וכו׳. מפרש בפרק ב׳ דביצה דמכניסו לקיום ג׳ ימים הוא. ומש״ה מערן ג׳ ימים דכבולעו כך פולטו. מרדכי. ובפחות מכן משכשך כמ״ש בטור י״ד סי׳ קל״ה:

חרצנים וזגים. לשון הר״ב פסולת של ענבים. וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ. ופירושו מגומגם דמאי הוי הפסולת אלא הגרעינים והקליפים. ובפירש״י ליתא והקליפים שבחוץ וניחא דפסולת של ענבים הם הקליפים שהוא עיקר הענב יותר מן הגרעין ובי״ס כתוב בלשון הר״ב גרעינים בלא וי״ו. ומהו גרעין ומהו קליפים. עיין במשנה ב׳ פ״ו דנזיר:

המורייס. עיין במשנה ו׳ מ״ש שם בס״ד:

מפני מה אסרו. כתב הר״ב ולרבנן קא בעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה. רש״י. וכלומר בכל גבינות של עכו״ם:

בקיבה. חלב הקרוש שבתוך הקיבה. לשון הר״ב במ״ה פ״ח דחולין. ועיין מה שכתבתי שם. והלא קיבת עולה חמורה. שהעולה אסורה בהנאה. ומועלין בה. רש״י:

שדעתו יפה. שאינו קץ ומואס בה שורפה הומי״ר בלע״ז. גומעה. ולא הודו לאומרים כן להתירה לכתחלה. אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין וכל היכא דתנן הכי שריא מדאורייתא. אבל רבנן דגזרו בה. והכי משמע לא נהנים מדרבנן. ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מדלית בה מעילה ש״מ האי חלב הכנוס בקיבת העולה כפירשא בעלמא הוא. לשון רש״י. כלומר ומדמדאורייתא אין מועלין משום דפירשא בעלמא הוא הלכך בקיבת נבלה אין כאן שום איסור כלל אפי׳ מדרבנן. דשאני דעולה דגזרו שלא נהנין משום דבעולה יש מעילה מן התורה ולפיכך אמרו שאף בקיבה לא יהנו לכתחלה. משא״כ איסור נבלה שאין בה איסור הנאה כלל אלא איסור אכילה בלבד. הלכך לא שייך לאסור דבר של נבלה דלאו מידי דמיכל הוא. ועיין מ״ש במ״ה פרק ח׳ דחולין בס״ד:

מפני שמעמידין אותו בקיבת עגלי ע״ז. לא היה מתכוין כ״א לדחותו דהא אפי׳ ר״מ דחייש למיעוטא לא אסר לעיל אלא גבינת בית אונייקי אבל שאר מקומות חשיב מיעוטא דמיעוטא תוספות [דף ל״ד ד״ה מפני]:

השיאו לדבר אחר. כתב הר״ב ולא רצה להגיד לו טעמו של דבר מפני שעדיין לא עברו י״ב חדש שנגזרה גזירה זו וכו׳. גמ׳. ומסיים בשיר השירים רבה. ורבי ישמעאל היה קטן. ר״ש בן חלפתא ור׳ חגי בשם ר׳ שמואל בר נחמן כתיב (משלי כ״ז:כ״ו) כבשים ללבושך. כבשים כתיב בשעה שתלמידים קטנים תהא מכבש לפניהם דברי תורה. הגדילו ונעשו ת״ח תהא מגלה להם סתרי תורה. ע״כ. ומ״ש הר״ב וטעמא דאסרו גבינות של עכו״ם מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטת עכו״ם. ועור לאו פירשא הוא ואסור. רש״י והא דנקט של שחיטה לרבותא בעלמא שאפילו שחטה עכו״ם אכתי נבלה היא. וז״ל הרמב״ם שמא יעמיד בעור קיבת נבלה לפי שהוא מעמיד ג״כ וכבר נודע ששחיטת עכו״ם נבלה. ע״כ:

השיאו. לשון התוס׳ משיאו לשון משיא עצה. ואית דגרסי השיאו ונפרש הטעו לשון השיאני. ע״כ:

דודיך. לשון זכר. דודייך לשון נקבה והכי קאמרה כ״י ישקני הקב״ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודייך מיין. רש״י. ובתוספתא פ״ט דפרה איתא נמי כה״ג ונכתב דודך קמא חסר יו״ד ותניין בחד יו״ד. וי״ל דאעפ״י שנכתב ביו״ד בפסוק שאל לו היאך הוא אם קורא כאילו נכתב בלא יו״ד. אבל הר״ש שם ריש פ״י מייתי לה ובשתיהן בחד יו״ד:

אמר לו כי טובים וכו׳. משום דבהכי מתיישב דרישא דקרא לנסתר ישקני וכן פיהו וסיפא דודייך לנוכח אלא דה״ק ישקני וגו׳ כי כך א״ל כי טובים וכו׳ שמעתי מפי מהר״ר מאיר באך זצ״ל:

אין הדבר כן. פי׳ הר״ב אלא כ״י אמרה וכו׳ כלומר תקנות שתקנו וכו׳ והיינו דשייליה להאי קרא כלומר כ״י אומרים טובים תקנות ונו׳ ואף על פי שאין אנו יודעים הטעמים כי טעמם ונימוקם עמהם. אבל בגמ׳ אמרה כ״י לפני הקב״ה רבש״ע ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה מאי שנא האי קרא דשייליה אמר ר״ש בן פזי ואי תימא ר״ש בר אמי מרישא דקרא קאמר ליה ישקני מנשיקות פיהו. אמר ליה ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו [כדמתרגמינן וחשוקיהם וכבושיהן] ואל תבהל להשיב [ואל תדקדק להקשות] שמעינן דלאו דסיפא דקרא השיב לו וכן רש״י מפרש דברי דודים דברי סופרים מיינה מעיקר תורה. ע״כ. דעתו דד״ס היינו פירושיהן ודקדוקיהן במדות שהתורה נדרשת בהן ולא קאי אתקנות ונ״ל דדעת הר״ב דרש״י לא פי׳ כן אלא קודם שאמרו בגמ׳ דרשא דישקני. אבל בתר דאמרן ישקני חשוק וכו׳ סיפא דקרא דכי טובים על התקנות נאמר דאילו פירושם ודקדוק המדות מאי חשיקה שייך בהו הרי טעמם גלוי ונודע לכל:

חבירו מלמד עליו. שהיא לשון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו׳ עלמות אהבוך לא שייך למימר לנקבה. רש״י:

חלב שחלבו עכו״ם ואין ישראל רואהו. ואע״ג דטהור חיור וטמא ירוק חיישינן שמא נתערב ואפילו להעמיד בו גבינה אסור דשמא הטמא שאינו מעמיד ישאר בגומות עם הנסיובי. גמרא. אבל לעיל בגבינות העכו״ם ליכא למיסר מהאי טעמא דכיון שהעכו״ם עושה לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו דבר טמא. תוס׳:

הפת והשמן. כתב הר״ב כל הני אסורין משום חתנות. נראה מדכתב כל הני דר״ל אף השלקות. וז״ל הר״ן והפת והשמן שלהן והשלקות מפורש בגמ׳ שאיסורו של פת משום חתנות. ושמן ג״כ. ואף שלקות פירש״י ז״ל שמשום חתנות נאסרו. וא״ת א״כ אמאי פלגינהו תנא דמתני׳ לפת ושלקות בתרתי הרי שניהם משום בשולן ומשום חתנות. י״ל דשתי גזירות היו תלמידי שמאי והלל גזרו על פתן ושמנן משום יינן כדאיתא בגמ׳ דתרווייהו שייכי בהדי יין. שמן מפני שהוא משקה כמוהו ופת משום דשכיחא מלתא דאכיל אינש ושתי אבל על השלקות לא גזרו. ואתו ב״ד אחרינא וגזרו בכל השלקות משום חתנות ומש״ה פלגינהו תנא דמתני׳ בתרתי. ע״כ:

הפת. כתב הר״ב ופת של נחתומין התירוהו. ובפ״ב דפסחים מ״ב כתב בלשון מנהגא. והיינו טעמא דאמרינן בירושלמי והביאו הרי״ף פת מהלכות של עמעום הוא וכו׳ והתירוהו מפני חיי נפש. ופירש הר״ן של עמעום שלא נמנו עליה להתירה אלא שיצא הדבר בהיתר. ע״כ. ועיין במשנה ט׳ פרק דלקמן ובמשנה ח׳ פ״ב דמכשירין:

רבי ובית דינו התירו בשמן. וכך היא גירסת הר״ב במשנה. וז״ל הר״ן כתב רש״י ז״ל דל״ג ליה דהא איהו לא שרייה אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שרייה כדאמרינן בגמ׳ וכו׳. אבל כיון שכתוב כן בגירסת הרב אלפס ז״ל אית לן למימר דרבי היינו רבינו הקדוש התיר את השמן ולא קבלו ממנו ואתא רבי יהודה נשיאה בר בריה וקבילו מיניה ע״כ:

וכבשין. לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ. רש״י. וז״ש בחומץ לאו דוקא דהא אנן תנן שדרכן לתת וכו׳ וחומץ. שמע מיניה דעיקר כבישה לא כך היא אלא כגון במים ומלת הרבה בתוכה. וז״ל הר״ן ירקות כבושים במים אם דרכן וכו׳ ועמ״ש ברפ״ב דעוקצין:

שדרכן לתת לתוכו יין. אבל בידוע אסור אפילו בהנאה וכו׳. ופי׳ הטור סי׳ קי״ד שדרכן היינו שלפעמים נותנין בהן יין. ושידוע היינו שכולן נותנין לתוכן יין אע״פ שאינו יודע שנתנו לתוך אלו. ע״כ. ואף רש״י פי׳ כן כמו שאני מעתיק לשונו בסמוך ומאי שנא ממורייס [דמתני׳ ד׳] דשרו רבנן בהנאה [ורובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כידוע] התם לעבורי זוהמא [והוי כמאן דאזיל לאבוד] הכא למתוקי טעמא. גמ׳:

וחומץ. אדלעיל קאי שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואין לפרש דחומץ היינו שלא היה מתחלתו יין וכשקנה החומץ מישראל דהא כתבתי במ״ג דאף בשתיה שרי מן הדין. ועוד הא תנן במתני׳ דלקמן שאין דרכן לתת וכו׳ וחומץ. דמותר באכילה. אי לאו דקאי אדלעיל כדפרישית הוה קשיא אהדדי דהכא אסור באכילה ולקמן שרי:

וציר. מפורש במשנה ד׳ פרק ו׳ דנדרים:

והחילק. פירש הר״ב מין דגים טהורים ואין להם סנפיר וכו׳. עמ״ש בסוף פרק ג׳ דחולין:

וקורט. גרגיר. ערוך. ומ״ש הר״ב דסכין אגב חריפותא [דחלתית] ממתקת כו׳ דאל״ה הא אמר מר נותן טעם לפגם מותר. גמ׳:

הרי אלו אסורים. למעוטי בידוע דכבשין *) גמרא:

וישראל רואהו. כתב הר״ב לאו דוקא רואהו וכו׳ העכו״ם ארתותי מרתת והוא שיודע שחלב טמא אסור לישראל. טור סימן קט״ו:

והדבש. למאי ניחוש לה אי משום עירובי. [שמא עירב בו יין] מסרא סרי אי משום בשולי עכו״ם הא נאכל כמות שהוא חי אי משום גיעולי עכו״ם נותן טעם לפגם הוא ומותר. גמ׳:

והדבדניות. פי׳ הר״ב החלות שרודין וכו׳. כ״פ הרמב״ם ומסיים וגם אותם החלות לא תכשיר ואע״פ שהדבש מכשיר מכלל השבעה משקין כמו שנבאר במסכת מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל. לא משקה. עד שמתיכין אותו ומוציאין דבשו. ע״כ. ומ״ש הר״ב פירוש אחר אשכולות של ענבים וכו׳ כן פירש״י. ומ״ש הר״ב ואין בהן משום הכשר משקה וכו׳ דסתמן לאכילה גמרא לתרוצי הא דבי״ח דבר דפ״ק דשבת היא הגזירה הי״ב הבוצר לגת הוכשר כמ״ש שם הר״ב. ומשני דהבוצר קא בעי לה למשקה. וכלומר גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניחא ליה במשקה כדכתב הר״ב התם בשבת דהכי איתא התם בגמ׳ [דף ט״ז] ושם מקומו ובכאן לא חש הגמ׳ להאריך ועמ״ש במ״ט פ״ד. ואל תתמה על פי׳ הראשון דדבדניות הם חלות דבש והיכי רמי עלה מהבוצר דהכי רמי מדבבוצר מוכשר אע״ג דלא צריך למשקה ה״נ יהא מוכשר אע״פ שאינו צריך:

וכבשין שאין דרכן וכו׳. ולא גזרינן אטו דרכן. הר״ן:

וטרית שאינה טרופה. פי׳ הר״ב שישאר ראש הדג ושדרותיו קיימין וניכר שהוא טהור לשון הרמב״ם שישאר ראש הדג ושדרתו נראים עד שידוע מאותה צורה שהוא דג טהור. ומפרש הכ״מ פ״ג מהלכות מאכלות אסורות ובב״י סימן פ״ג דהיינו לומר שהוא מכיר בטביעות עין בראש ושדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור. וכ״כ הראב״ד. ואע״פ שהר״ן דחה זה הפירוש דא״כ מאי מותיב בגמ׳ וכו׳. י״ל דהכי מותיב וכו׳:

עלה של חלתית. מפרש בגמ׳ דלא נצרכה אלא לקורטין שבה כלומר הנדבקין בעלין. וקמ״ל דלא חיישינן שמא ערבו בהן מאותן קורטין שחתכו מן העלין בסכינא דנכרי ונותנן בעלין משום דאי איתא דהכי הוה משרק שרקי כלומר נופלין היו מן העלין. הר״ן:

וזיתי גלוסקאות המגולגלין. פירש הר״ב זיתים המכונסים וכו׳ שנתחממו ונרפו מחמת שמנן. רש״י. ובגמרא פשיטא לא נצרכא אע״ג דרפו טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ״ל הני מחמת משחא הוא דרפו:

השלוחין. הר״ב העתיק השלחין. וכן הוא בגמ׳ ובפירש״י. אבל בירושלמי כגרסת הספר וכן היא גרסת הרמב״ם וכתב פירוש השלוחין כאילו אמר השולחין וכמו רוכב ורכוב ע״כ. ור״ל בגמ׳ פ״ק דב״מ דף ח׳. ועוד משנה סוף פ״ד דזבים ועמ״ש במ״ג פ״י דנדרים:

מן ההפתק. פירש הר״ב שאינו מזלף עליהן וכו׳ רש״י. ומסיים הר״ן דמקלקל להו:

לתרומה. פירש הר״ב כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין. דתרומה אין דמיה יקרים. שאינה ראויה אלא לכהנים. רש״י בגמרא:

ג כל שיש בידו מקל או צפור או כדור. פי׳ הר״ב דהני ודאי נעבדים הם דמשום חשיבותיהו אשקלינהו להנך חפצי בידייהו כדמפרשי׳ בגמ׳ מקל שרודה את עצמו [לשון גנאי] תחת כל העולם כולו כמקל. צפור שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו כצפור. כדור. שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו ככדור. פירשו התוס׳ שהעולם עגול כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד שראה כל העולם [*כולו] ככדור. ע״כ. *)ומ״ש הר״ב הוסיפו עליהם בברייתא חרב ועטרה וטבעת. סייף מעיקרא סבור לסטס בעלמא. ולבסוף סבור שהורג א״ע תחת כל העולם כולו. עטרה. מעיקרא גבור גדיל כלילא בעלמא ולבסוף סבור כעטרה לכלב [חלוף למלך]. טבעת. מעיקרא סבור אישתיימא [שליח הנושא חותם המשלחו] בעלמא. ולבסוף סבור שחותם את עצמו תחת כל העולם כולו למיתה.

רשב״ג אומר כל שיש בידו וכו׳. עמ״ש ברפ״ג דבכורות [משנה ב׳]:

כל דבר. תנא אפילו צרור אפילו קיסם. בעי רב אשי תפס בידו צואה מהו. מי אמרינן כולי עלמא זילו באפיה כצואה. או דלמא הוא ניהו דזיל באפי כולי עלמא כצואה. תיקו. ש״ס:

מצא תבנית יד או רגל. אינו יד ע״ז שנשבר לפי שזה הוא שברי צלמים. אבל מתחלת עשייתו נעשה צורת יד בלבד או צורת רגל וכן צורת איזה אבר שיעשה וממעשהו יתבאר אם מתחלת עשייתו נעשה נפרד או אם נשבר מצורה שלמה. הרמב״ם:

ועליהם צורת חמה וכו׳. דהני [תלתא] דחשיבי ציירי להו ופלחי להו. למידי אחריני לנוי בעלמא עבדי להו. גמרא:

צורת דרקון. כתב הר״ב ואומרים שהוא צורה לתלי הלבנה. הרמב״ם כתב שכן נאמר לו ופירש תלי הלבנה הוא שגלגל הלבנה נוטה מגלגל חמה כמ״ש בפ״ב דר״ה משנה ו׳ בדבור לצפונה וכו׳ וכשתעריך אופן הלבנה ואופן החמה שקראתי אותם שם כך. הנה יהיה זה בדמות תלי שהוא תנין:

יוליכם לים המלח. עמ״ש ברפ״ב דפסחים:

רבי יוסי אומר שוחק וכו׳. בגמ׳ מייתי כמה קראי דבעי רבי יוסי לאוכחי מינייהו. וחכמים השיבו לו ואין להאריך:

או מטיל לים. היינו לים המלח דנקט ת״ק. כרבה דרפ״ב דפסחים בגמ׳ דף כ״ח. תוס׳. ומשום דלים המלח אזיל לא בעי שחיקה:

אמרו לו אף הוא נעשה זבל. וקא סברי זה וזה גורם אסור. ורבי יוסי סבר זה וזה גורם מותר. וכוותיה פסק הר״ב לקמן במשנה ח׳. וכן פסק עוד במשנה י״א פ״ב דערלה. ובספ״ו דתמורה. וכתבו התוס׳ [ד״ה א״ל]. דהא דסברי חכמים ברפ״ב דפסחים דחמן מפרר וזורה לרוח. משום דיש לחלק גבי חמץ כתיב לא יאכל. והלכך אינו אסור אלא בדרך הנאה גמורה אבל בע״ז כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואפילו כל דהו. א״נ רבנן דהתם היינו ר״י דהכא. ע״כ:

פרוקלוס. מין גוי היה. רש״י:

אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא א״ל וכו׳. ובירושלמי גרסינן כשיצא. וכן נראה. לפי שבגמרא אמרו דלא השיבו כלל במרחץ לפי שאסור להרהר בדברי תורה במרחץ אלא כשיצא השיבו שאין משיבין במרחץ כלומר שלא הייתי יכול להשיבך עד עכשיו שיצאתי ואי גרסינן כשיצא נוכל לתרוצי דה״ק א״ל אין משיבין במרחץ כשיצא. וכ״כ הר״ן והתוס׳. ומיהו כתבו עוד דג׳ בתים יש במרחץ. ובפנימי שבני אדם עומדים שם ערומים ולא לבושים אפילו הרהור אסור ואין משיבין בה כלל. אבל באמצעי׳ שבני אדם עומדים שם ערומים ולבושים. הרהור מותר בה. ולהשיב בדבר אסור ומותר. ג״כ מותר בה. שכל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר אינו אלא כהרהור. ובבית זה האמצעי הוא שא״ל אין משיבין במרחץ. וכשיצא מבית האמצעי לבית החיצון. אמר ליה עיקר טעמו של דבר דהיינו אני לא באתי בגבולה ע״כ. ולפי זה גירסת וכשיצא אתי שפיר. ומ״מ נראה דגרסתם היתה כשיצא בלא וי״ו:

היא באתה בגבולי. דאי לאו הכי שלא בטובת ר״ג כבטובת אחרים דמי. שהיה אדם חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן. ותנן [פ״ד משנה ג׳] ע״ז שהיה לה גינה ומרחץ וכו׳ אין נהנין מהן בטובה. גמרא:

ובעל קרי. כי ההיא דאמרינן בפ״ב דחגיגה דף ט״ו שמא באמבטי עיברה. ופירש״י כלי שרוחצין בו כל הגוף וי״ל שהטיח אדם שם שכבת זרע וכו׳:

ומשתין בפניה. דכיון שאין עבודתה בכך. לא דמי לבעל פעור דמיחייב אפילו נתכוין לבזותה. כמ״ש בפרק ז׳ דסנהדרין משנה ו׳. [משמא ד] גמ׳. ועיין [מ״ש] בפרק דלקמן משנה ה׳:

ומה שעליהם. כגון אם ציפום זהב וכסף אסור. שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. ואע״ג דאינהו לאו עכו״ם מקרו. ולא מתסרי. גזירת הכתוב היא. שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהם כח לאוסרן. אבל ע״ז מיהא הוי ותלוש שעליהם כתלוש של שאר ע״ז. שנאמר לא תחמוד [כסף וזהב] עליהם. על כל שהן נעבדין משמע. רש״י:

ומפני מה אשרה אסורה. כתב הר״ב כלומר כי היכי וכו׳ ולמה אסרה תורה וכו׳. וכן לשון רש״י. ופירשו התוס׳ [דף מ״ה ע״ב] דלהכי בעי (ליה) לרבי יוסי משום דאי לאו דאיכא טעמא באשרה. הוה אמינא גלי קרא דאילנית אסירי וה״ה הרים וגבעות. והוה אמינא דלא דרשינן ההרים אלהיהם. ע״כ:

וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור. כתב הר״ב וסבר ר׳ יוסי שאילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. ות״ק סבר וכו׳. אבל בצפוי הר אף רבי יוסי מודה דאסור. גמ׳. ועיין במשנה ז׳:

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וכו׳. בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע״פ נביא נבנה שם. תוס׳:

דע שיש שם ע״ז. פירש הר״ב כדי שיחפשום ויבערום וכו׳ אבל עץ רענן צוה לנו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפון באש. הכי תניא ובגמ׳ ורבנן [האי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ביה] מיבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך. ורבי יוסי נמי מבעי ליה להכי ואילן שנטעו ולבסוף עבדו נפקא ליה מואשריהם תגדעון. איזו עץ שגדועו אסור [מה שהחליף אח״כ דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו יעזוב בקרקע ויהנה ממנו] ועיקרו מותר. הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו וה״ק אילו לא נאמר תשרפון באש הייתי אומר אשריהם תגדעון באילן שנטעו מתחלה לכך. השתא דכתיב ואשריהם תשרפון באש אייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו. ורבנן דרשי ביה דגידוע ע״ז קודמת לכבוש ארץ ישראל. כבוש א״י קודם לבעור ע״ז. ורבי

יוסי נפקא ליה מאבד תאבדון וכו׳ והיינו דלעיל נקט הר״ב ואשריהם תגדעון. ויש סוגיא אחרת בגמ׳ דף מ״ח דרבי יוסי מואשריהם לשון רבים משמע ליה תרוויהו. ורבנן ילפי היתירא מואשריהם תגדעון. ורבי יוסי מבעי ליה לגדועי ע״ז קודמין וכו׳ ולאותה סוגיא אף לרבנן התוספת אסור. ופליגי בעיקר. דלרבי יוסי אף העיקר אסור. ועמ״ש במשנה ז׳:

סמוך לבית ע״ז. כתב הר״ב שהיה אחד מכותליו בית ע״ז וכו׳. ובירושלמי מפרשינן מתני׳ בשקדם הכותל לע״ז. ולפיכך כשסמך ישראל בהיתר סמך. הר״ן:

כונס לתוך שלו. כתב הר״ב ואינו מניחו פנוי כו׳ ועושה שם בית הכסא לתינוקות דלא בעי בהו צניעותא. דאילו לגדולים צניעותא בעי. גמ׳. ומפורש בגמ׳ דלא בעי תרתי אלא דעביד בית הכסא א״נ דגדיר ליה וכו׳. וכן צריך לפרש דברי הר״ב דאו או קאמר. וז״ל הטור סימן קמ״ג יעשה בהם בית הכסא ואם אינו רשאי ימלאנה קוצים:

ארבע אמות. נ״א ל״ג וכן הרמב״ם בפרק ח׳ מהלכות ע״ז לא העתיק ארבע אמות:

אבניו ועציו ועפרו מטמאין. כתב הר״ב ואפילו חלקו של ישראל לפי שאין ברירה. וכן כתב רש״י והר״ן. ותימא דמפרש בסמוך דטומאת ע״ז דרבנן והכי איתא בגמ׳. ובדרבנן הא קיי״ל דיש ברירה כמו שפסק הר״ב במשנה ד׳ פ״ז דדמאי ואולי דמשום חומרת ע״ז אמרו דאין ברירה והכי נמי אשכחן בדרבנן דאין ברירה במשנה ג׳ פ״ק דביצה. ושם מפורש. וכן שם סוף פ״ד:

כשרץ. פירש הר״ב שמטמא במגע וכו׳ ואינו מטמא בכעדשה כשרץ. אלא בכזית כמתים דאתקש נמי למת. שנאמר (מלכים ב כ״ג:ו׳) וישלך את עפרו אל קבר בני העם. גמ׳ פרקט׳ דשבת דף פ״ג [ע״ב]:

שנאמר שקץ. לשון שרץ*). רש״י:

כנדה ואתקוש לשרץ למשמשיה. ותנא קמא סבר דאתקש לנדה שאינה מטמאה לאברים אם נחתך אבר ממנה. כנדה שאינה מטמאה לאברים. גמ שם דף פ״ב [ע״ב]:

שנאמר תזרם כמו דוה. בע״ז משתעי. רש״י:

מה נדה מטמאה במשא. דכתיב (ויקרא ט״ו:כ״ב) וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו. אלמא טימיתיה לכלי אשר נשא אותה. ואע״פ שלא נגעה. שאפילו היה עשרה כלים זה על זה כולם בכלל אשר תשב עליו הן. רש״י. ובפ״ט דשבת מפרש דאתקוש לזב וכו׳. וכן כתב הר״ב במ״ו פרק בתרא דזבים. וע״ש:

בית שבנוי מתחלה לע״ז. והיו עובדין את הבית עצמו. רש״י. ומש״ה אסור מיד [כדתנן במשנה ד׳ פרק דלקמן] דאילו לא היה הבית עצמו נעבד הוי משמשי ע״ז דלא נאסר עד שיעבד. הר״ן:

וכיירו. פירש הר״ב פתוח וציור ולשון ארמית בבית ארזים בבית דמטלל בכיורא דארזיא ואחרים כן:

נוטל מה שחידש. עיין בפי׳ הר״ב לקמן באבנים. ומה שאכתוב שם בס״ד:

הכניס לתוכה ע״ז. לשון הר״ב לפי שעה ולא הקצהו לתשמיש ע״ז. ואת הבית עצמו לא נתכוין לעבוד והוציאה ישראל. הרי בית זה מותר. כך פירש״י וטעמא דמלתא דכיון שלא נעשה אלא לתשמיש עראי אינו נאסר משום משמשי ע״ז. ומיהו כל שע״ז בתוכו מתסר מדרבנן. והא דתניא בספרי לא חידש אלא הכניס לתוכו ע״ז והוציאה מותר שנאמר (דברים י״ב:ג׳) ואבדתם את שמם מן המקום. דמשמע מדאורייתא צריך להוציאה. ההיא אסמכתא בעלמא. הר״ן:

אבן שחצבה מתחלה לבימוס. לשון הר״ב להושיב הע״ז עליה. ומסיים רש״י. ועובדין את הבימוס עצמו כע״ז. הרי זו אסורה ואפילו לא העמיד עליה. כתבו התוס׳ [ד״ה בית]. דה״ה כשחצבה להיות ע״ז עצמה והא דנקט לבימוס שלא היה חשובה בעיניהם לעבדה אלא אותה שדומה לבימוס לפי שבימה נותנים עליה ע״ז:

נוטל מה שחידש. לשון הר״ב נוטל ישראל. וכפירש״י כאן. ולעיל בבית. ומסיים ואע״פ שלא בטלו העכו״ם או אפילו היתה של ישראל מומר שאין ע״ז שלו בטלה [כדתנן במשנה ד׳ פרק דלקמן] הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש. וההוא חידוש (שבטל) [צ״ל שנטל] אסור בהנאה לעולם ובגמ׳ מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם. אבל אם השתחוה לה עכו״ם אח״כ נאסר כל הבית ובעי עכו״ם לבטלה. ואם השתחוה לה ישראל אסורה עולמית. ע״כ. וליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחידש אעכו״ם קאי. דא״כ למה לי שיטול מה שחידש אפילו בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כיצד מבטל וכו׳. נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה. אלא ודאי אישראל קאי. הר״ן:

גידעו ופסלו לשם ע״ז. לשון הר״ב לעבוד הגדולים שיגדלו בו מעתה. ואי לא גדעו ופסלו לא: דכרבנן דס״ל במתני׳ ה׳ דאילן שנטעו ולבסוף עבדו

מותר. ומיהו מסקינן בגמ׳ דאף רבנן לא פליגי אדר׳ יוסי אלא בעיקר. דר׳ יוסי ס״ל דאף העיקר נאסר בנטעו ולבסוף עבדו. ורבנן סברי שאין העיקר נאסר. אבל בתוספות מודו דנאסר והא דתנן הכא גדעו ופסלו לאשמועינן דאע״ג דעשה מעשה בגוף האילן אפ״ה אין עיקר האילן נאסר:

העמיד תחתיה ע״ז וביטלה. ואע״ג דכי לא בטלה נמי לא הוי משמשיה דהא אליבא דרבנן קא מוקמי לה. דאמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר. והכא מסתמא לא נטעו מתחלה לכך מדלא מפרש עלה שנטעו מתחלה לכך. מ״מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא. שבשעה שע״ז נראית תחתיה נראה כאילו נטועה מתחלה לכך. תוס׳. ואשתמיטתיה להכ״מ בפרק ח׳ מהלכות ע״ז כשכתב כך מדנפשיה. והר״ן כתב דמדברי רש״י ז״ל נראה דאילן נמי כל שנטעו יחור. כתלוש דמי. ולא התירו אילן שנטעו ולבסוף נעבד. אלא בכשנטעו גרעין דלאו אילן היה כשנטעו. ע״כ:

ובטלה. וכן גרסת התוס׳ כמ״ש לעיל גם גרסת הר״ן והרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פ״ח מהלכות ע״ז. והטור סימן קמ״ה העתיק ונטלה וכ״ה ברי״ף:

לא ישב בצלה. משום דקא מתהני מע״ז. ומדלא קתני לא יעבור כמו בסיפא ש״מ דהכא שרי וטעמא משום דמדינא אפילו ישיבה הוה ליה למשרי כל היכא שלא מכוין דהא קיי״ל בפרק כל שעה (פסחים דף כ״ה ע״ב) דאפשר ולא קא מכוין שרי אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה ואתי לכווני. אבל העברה בעלמא דלא שייך למיחש בה כולי האי שרי ותחתיה דאסור משום טומאת ע״ז. הר״ן:

בצלה. כתב הר״ב לאו תחת נוף וכו׳ אלא מן האילן והלאה דכשהחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך. וכל זמן שלא עברו מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הצל עב וחשוך. מכאן ואילך הצל דק וקלוש. רש״י בגמ׳. ועמ״ש ריש פרק ה׳ דפסחים:

ואם עבר טמא. גמרא מ״ט אי אפשר דליכא תקרובת ע״ז [ונמצא האילן מאהיל על התקרובת ועליו] מני ר״י בן בתירא היא דתניא ר״י בן בתירא אומר מנין לתקרובת ע״ז שמטמא באהל שנאמר (תהילים ק״ו:כ״ח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע״ז מטמא באהל. ותמיהני דלא קאמרינן משום היא עצמה שהיא ע״ז ומאהלת עליו דהא לא שאני לן בין מאהיל על המת ועליו. או שהמת עצמו מאהיל עליו כדתנן בהדיא בריש פרק ג׳ דעדיות. וריש פ״ג דאהלות. ולכאורה אין נראה לומר דר״י בן בתירא דוקא תקרובת סבירא ליה דמטמא. אבל לא ע״ז עצמה. חדא שאין זו סברא. ועוד דקרא גופיה דכתב זבחי מתים משמע דע״ז עצמה מתים קרי לה. וכי אמרינן דזבחי מתים לטמויי באהל. כ״ש דמתים גופייהו דהיינו ע״ז עצמה דמטמא באהל דהא מתים קרינהו [*והא דבפרק ר״ע במסכת שבת דף פ״ג ע״ב. מסקינן דאין טומאת אהל לע״ז פשיטא לי מלתא דלההיא סוגיא אין טומאת אהל בע״ז כלל. בין לעצמה בין לתקרובת שלה] אלא ר״י בן בתירא נקט תקרובת לרבותא כ״ש ע״ז עצמה. ואפשר דגמ׳ נמי דנקטה א״א דליכא תקרובת ע״ז שהוא ג״כ משום רבותא בעלמא דאפילו משום חששא זו איכא למיחש אבל ראיתי בתוס׳ פ״ק דחולין דף י״ג [ע״ב] דמפרשינן דלר״י בן בתירא טומאה זו דאורייתא היא. ועיין מה שאכתוב לקמן בשם רש״י ור״ן ורמב״ם] ואפ״ה בגוזלת את הרבים התירו משום דהכא משום חשש תקרובת הוא. ובגוזלת את הרבים לא גזרו בחששא זו. ע״כ. דש״מ דמשום ע״ז עצמה לא הוי טומאה כלל אלא משום חשש תקרובת שתחתיה וכדמשמע ודאי לישנא דגמ׳. לכן אפשר לי לומר דאין ה״נ דאף לר״י בן בתירא אין טומאת אהל אלא בתקרובת ולא בע״ז עצמה. ואל תתמה דהכי אשכחן בהדיא בגמ׳ לענין ביטול. דבע״ז מועיל הביטול כדתנן בסוף פרקין ובמשנה ד׳ פרק דלקמן ואילו בתקרובת אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף א״ר שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטול לעולם. אף תקרובת אין לו בטילה לעולם. כדאיתא ר״פ דלקמן דף נ׳:

ועבר. בדאיכא דירכא אחרינא [הקצר כזה. תוס׳] מש״ה דיעבד אין. לכתחלה לא. אבל בדליכא דירכא אחרינא עובר אף לכתחלה. ואיכא מאן דמתני בהדיא עובר ואיירי בדליכא דירכא אחרינא. גמ׳:

טהור. פירש הר״ב דטומאה דרבנן היא. וקרא דמייתינן אסמכתא בעלמא היא. רש״י והר״ן וכן דעת הרמב״ם בריש פ״ו מהלכות אבות הטומאות. ועמ״ש לעיל [ד״ה ואם]. בשם התוס׳ דחולין:

[*אבל לא בימות החמה וכו׳ ולא בימות הגשמים. ולא קתני ואם זרע אסור כדקתני רישא ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא דלא אסרו ההנאה בדיעבד. הרא״ש פ״ק דחולין סימן ט׳]:

והחזרין. פירש הר״ב חזרת ובערבי חס״א. ובמשנה ו׳ פ״ב דפסחים מסיים לטו״גא בלע״ז. וכתב הרמב״ם חזרין רבוי חזרת:

רבי יוסי אומר אף לא ירקות וכו׳. כתב הר״ב לדבריהן של רבנן קאמר וכו׳ והלכה כר״י וזה וזה גורם מותר ולא קיי״ל כמתני׳ [ד]אבל לא בימות החמה. מסקנת הפוסקים. והקשה הר״ן דהא אף ר״י אוסר זה וזה גורם לכתחלה כדתנן [סוף פ״ק דערלה] רי״א וכו׳ אין נוטעין אגוז של ערלה. ותירץ דשאני התם שהוא כמבטל איסור לכתחלה. אבל כגון ירקות דמתני׳ דהנאה ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור לכתחילה. ע״כ. ועמ״ש לקמן:

שהנמיה. עמ״ש בספ״ג דמעילה:

חדש יותץ. כתב הר״ב הא מתני׳ אליבא דמ״ד זה וזה גורם אסור ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יוצן וכו׳ כדי שלא יהנה וכו׳ דאפילו למ״ד זה וזה גורם מותר לא שרינן לכתחלה כמ״ש לעיל הלכך ישן כיון דסגי ליה בצינון ולא מפסיד מידי אלא איסור הנאה לחודיה. לכך צריך צינון. אבל חדש אם נאמר יותץ יפסיד התנור הלכך כדיעבד חשיב ליה. תוס׳ פ״ב דפסחים דף כ״ו. והכא לאו ממילא הוא. כמו בירקות דלעיל:

הפת אסורה בהנאה. כתב הר״ב והוא שאבוקה כנגדו וכו׳ ויש שבח עצים בפת. והכי נמי במתני׳ ד׳ וה׳ בפרק שלישי דערלה. אבל לא כן בריש פ״ב דמעשר שני. וטעמא למדתי מהתוס׳ פרק בתרא דמכילתין דף ס״ו [ע״ב. ד״ה אמר רבא] שכתבו דלא שייך לאסור שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה משום דיש שבח עצים בפת. היינו שבח הנאה דעצים בתוך הפת וחשיב נהנה מן העצים והביאו ראיה לדבר. וכן נראה שם מפירש״י: וכ״כ התוס׳ ג״כ בפ״ב דפסחים [דף כ״ו]. והלכך בעיסת מעשר שני שאפו בעצים של חולין השבח לשני. ואין חולקין השבח לענים של חולין וכ״ש דהתם חומרא הוא. אסורה בהנאה. ה״נ ה״ל להר״ב לכתוב אמאי לא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו כדאמר רשב״ג בפרק בתרא [דף נ״ד] כמ״ש הר״ב במ״ו פ״ג דערלה. דה״נ פרכינן בירושלמי בסיפא ארג בו את הבגד אסור בהנאה ומשני לה כי היכי דמשני הר״ב התם בערלה דחיישינן שמא יחזור וימכרנו העכו״ם לישראל. וכמו שהביאו התוס׳ דהכא. וסיימו בו וכן יש לפרש באפה את הפת דדרך ליקח פת מן העכו״ם. ע״כ וצ״ל שאחר שהתירוהו כמ״ש הר״ב במ״ו פרק דלעיל ושם פירש הר״ן דבימי רבי הותר. ועיין בר״ן פ״ה גבי ההיא פתא דחיטי דנפל עליהם חביתא דיין נסך וכו׳ אך רבים החולקים וס״ל שלא הותר בימי רבי וכן דעת התוס׳ עצמם דף ל״ה בד״ה מכלל דאיכא וכו׳. ועיין במ״ח פ״ב דמכשירין. לכך צריך לומר דה״ק דדרך ליקח פת מן העכו״ם. כדי להאכיל לפועליו העכו״ם. ופת דהכא אסור בהנאה וחיישינן. כך נ״ל. ולפ״ז מ״ש הר״ן דהתם בערלה דתנן תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרי׳ ימכר חוץ מדמי איסור שבו דהיינו דוקא בתבשיל שנאכל כמות שהוא חי [א״נ שאינו עולה על שלחן של מלכים] שנקח מן העכו״ם הא בשאר המבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב״ג. עכ״ל. דוקא לשטתו דס״ל דבימי רבי הותר ומצינן לתרוצי דהא דלא תנן הכא בפת דימכר משום דלאחר שהותר איכא למיחש שיחזור וימכרנו לישראל אבל לדסבירא להו דבימי רבי לא הותר וטעמא כדכתיבנא שמא יקנה לפועליו העכו״ם התם נמי בערלה בכל תבשיל מיירי. ומשום חששא דשמא יקנה לפועליו הוא:

נתערבה באחרות כולן אסורות. י״מ משום דדבר שבמנין הוא. כגון ככרות בעל הבית דחשיבי [כדתנן במשנה ז׳ פ״ג דערלה וע״ש משנה ח׳] ולא בטלי. אבל ככרות שאינן חשובות בטלי ברובא. ואחרים פירשו דכיון דאיסורי ע״ז נינהו אסורים בהנאה אע״פ שאין דבר שבמנין. הר״ן. ועמ״ש במשנה ט׳ פ״ה:

יוליך הנאה לים המלח. פירש הר״ב דמי ככר שנתערב. וכ״כ הרמב״ם בפ״ז מהלכות עכו״ם. והקשה הר״ן דה״ל למימר יוליך דמי אחד מהן לים המלח ומאי יוליך הנאה אלא ודאי משמע דאהנאת עצים קאי כדברי רש״י ז״ל והרי אין המדומע והמחומץ פוסל אלא לפי חשבון. [כדתנן במשנה ו׳ פ״ה דתרומות] גם הרא״ש כתב דכיון שנסתלק הנאת גוף האיסור הותר הכל אבל בלא תערובות לא הקילו להתיר בהולכת הנאה לים המלח עכ״ד. וטעמא כתב הר״ן דכי היכי דלא שרינן למכור חוץ מדמי האיסור ביין נסך גמור כמ״ש הר״ב במשנה י׳ פרק בתרא ואע״פ דבמכירה אינו נהנה מן האיסור כלל כ״ש הכא שנהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו לים המלח הלכך ליכא למשרי אם הפת היא בעינה ולא נתערבה הואיל ויש בו ודאי תערובת ע״ז. כך כתב לדברי האוסרים בלי תערובת. אע״פ שדעתו מסכמת לרש״י גם בזה דר״א ארישא קאי. ואף בלא תערובת הוא אומר יוליך הנאה לים המלח כיון שלא נתערב בפת ממשו של איסור לא דמי לעירוב יין נסך. ע״כ. ובמשנה ו׳ פ״ג דערלה כתבתי דלהרמב״ם ושכן נראה גם דעת הר״ב לר״א נמי לא סגי יוליך אלא ע״י מכירה ונמצא שאינו נהנה אף בכאן מ״מ ס״ל דלא תקנו שום היתר אלא בתערובות בלבד. ומ״ש הר״ב והלכה כר״א וכו׳ גמ׳. ומ״ש אפי׳ חבית של יין נסך היינו אפילו יין נסך גמור ולפיכך לא הותר אלא בחבית שנתערב בחביות דאילו סתם יינם אף יין ביין מותר כדלקמן פרק בתרא משנה י׳ ומיהו אף בסתם יינם בחבית בחביות צריך ג״כ הולכת הנאה זו. כמ״ש הרמב״ם בהדיא בפרק ט״ז מהלכות מאכלות אסורות:

נתערב באחרים ואחרים באחרים. כתבו התוס׳ דר״ת לא גרס ואחרים באחרים. ור״י בר ברוך גרים ומפרש וכו׳ כמ״ש הר״ב לשתי הדעות במשנה ו׳ פ״ג דערלה ובפסחים פ״ב דף כ״ז כתבו דבסדר המשנה ליתיה. לא הכא בע״ז ולא התם בערלה:

כיצד מבטלה. פי׳ הר״ב עכו״ם לאשרה. ומנלן שהבטול מועיל מפרש הר״ב בפרק דלקמן משנה ד׳. ומ״ש הר״ב ואפילו בטלה בעל כרחו. עמ״ש בזה בפרק דלקמן משנה ה׳:

שפייה לצורכה וכו׳. פי׳ הר״ב שפאה תרגום ואכות וכו׳. ונראה שכולל כל הבטולים וקוראן בכלל שפייה ואתא לאשמועינן החלוק שבין לצורכה ושלא לצורכה. וכן יראה לשון הטור סי׳ קמ״ו. אבל הרמב״ם מפרש שפייה גרידתא. ומשמע דענין בפני עצמו הוא. וכן לשונו בחבורו ספ״ח מהלכות עכו״ם. או ששפאה שלא לצורכה וכו׳ שפאה לצורכה וכו׳ וקשה דמאי שנא דבשפייה תנן לצורכה טפי מדאינך והרי שוים הם:

ד **שלש אבנים זו בצד זו**. כתב הר״ב וכ״ש אחת ע״ג שתים שזו עיקר מרקוליס ותחלתו. רש״י:

בצד מרקולים. לשון הר״ב בצד ארבע אמות שלמרקוליס. ורבנן סברי וכו׳. נראות עמו כלומר סמוכות לו דאיכא למימר דמניה נפול. ומסקי התוס׳ [ד״ה במקורבות]. דהיינו כגון אמה או חצי אמה. ומ״ש הר״ב בין שתים בין שלש אסורים. אמלתא דר׳ ישמעאל עהדר. דאמר שתים. אבל לרבנן ה״ה אחד נמי אסור והכי קאמרי שנראות עמה כל האבנים שנראות עמה בין שלש בין שתים בין אחד. ובגמ׳ איתא נמי כה״ג ר׳ ישמעאל אפי׳ תרתי נמי לתסרו. וכתבו התוס׳ ה״ה דהוה מצי למימר אפי׳ חדא נמי מתסר אלא משום דבמתני׳ נקט שתים מותרות. נקט נמי הכא שתים. ע״כ. ולשון הרמב״ם בפ״ז מהלכות עכו״ם וכן אבני מרקוליס כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה:

הרי אלו מותרין. כתוב אחד אומר (דברים כ״ט) ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן [כסף וזהב] אשר עמהם. משמע שהיו מקריבים עץ ואבן. וקרי ליה שקוצים. אלמא כל מה דמקריבים קמיה מתסר. וכתוב אחד אומר (שם ז׳) לא תחמוד כסף וזהב עליהם. אבל עץ ואבן לא כתיב. הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של נוי אסור. שאינו של נוי מותר. אף עמהם דבר של נוי אסור. ושאינו של נוי מותר. אבל איפכא לא דא״כ לא יאמר עליהם. גמ׳:

פרכילי ענבים. ועטרות של שבלים. הני מדין תקרובת מיתסרי. דבגמ׳ דף נ״א ע״א מוקמינן להו כגון שבצרן מתחלה לכך והוו כעין פנים כיון שהיו באים במקדש לבכורים [דלא כרש״י שמפרש שבבצירתה עבדה לע״ז והוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה] ואע״ג שאין בהם עבודה לגבוה. כעין פנים מקרי. ויינות ושמנים וסלתות נמי פשיטא דכעין פנים הוא דהא איתנהו במקדש יין לנסך. שמנים וסלתות למנחות. ובכולהו הני חיישינן דלמא עביד בהו תקרובת כעין פנים שנסך היין. והקטיר קצת מהשמן והסולת. ואלו שנמצאו שירים הן. כדעבדינן במקדש ומש״ה מיתסרי. הר״ן:

פרכילי ענבים. כשהענבים כרותים עם הזמורות נקראים פרכילי ענבים. כך פי׳ הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דעוקצין:

נהנין מהן. דאין הקדש לע״ז עד שיקריב בתקרובת. רש״י:

שלא בטובה. פירש הר״ב שלא יעלה שכר לכומרים. וכפירוש רש״י. והקשו בתוספות פרק דלעיל דף מ״ד דלשון בטובה לא משמע הכי. ואדרבה בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה. ועוד דאי בשכר. בסיפא כי איכא לאחרים חלק בהדה דשרי [ועיין לקמן] אמאי הא מרויח לע״ז. ושם מפרש״י שלא בטובה שלא יחזיק טובה לע״ז. ע״כ. ונראה שר״ל וכ״ש שלא יתן שכר. וכההיא דריש פרק ה׳ דעדיות. ומשנה ב׳ פרק ד׳ דשביעית לענין פירות שביעית. וכן פירש הר״ן בשם הראב״ד. אבל התוס׳ כתבו אע״פ שנותנים להם שכר שרי. ולא דמי למתני׳ ד׳ פ״ק דחניות מעוטרות אסור ליקח מהם משום מכס ע״ז. דהתם מיירי שהמכס הוא לצורך הע״ז. ובהכי מתרצה נמי דבפ׳ ד׳ דנדרים משנה ו׳ במודר הנאה דאסור ליקח ממנו אלא בפחות כדהקשה מינה הר״ן על פירש״י. וכיון דלאו לע״ז עצמו לא קשיא מינה כלל:

שלא בטובה. פי׳ הר״ב שלא יעלה שכר לכומרים. איכא דמתני לה בגמ׳ אריסא. ואיכא דמתני לה אסיפא. והרמב״ם [פ״ז] פוסק לקולא כמאן דמתני אריסא. אבל זהו לפירושו דמפרש בטובה בדברים כהראב״ד והוי מדרבנן ולהכי אזלינן לקולא. כ״כ הר״ן. אבל בשאר הפוסקים מפרשים כמאן דמתני אסיפא ואפי׳ יש לאחרים חלק בטובה עם כומריה:

נכרי מבטל ע״ז שלו. כתב הר״ב דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש כשהן נוהגין בהן מנהג אלהות. אבל אם בטלום הרי הן בטלים. וכ״כ הרמב״ם בפרק ח׳ מהלכות ע״ז. וצריך לומר דס״ל אלהיהם למה לי. דאי לכדלעיל משפסלו נעשה לו לאלוה לחוד אתא. הוה מצי למכתב פסיליהם תשרפון באש. אלהיהם דכתב קרא למה לי דודאי דליכא למטעי דכל פסילים אפילו שאינם אלהים שהצריכן הכתוב שריפה אלא אלהים אשמועינן כשהן נוהגין וכו׳. ומיהו בגמ׳ [דף נ״ב] דמאן דדריש פסילי אלהיהם משפסלו לאלוה נפקא ליה שפוסל אלוהו מדכתיב בסיפא דקרא לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. וקשיא אהדדי. כתיב לא תחמוד. וכתיב ולקחת לך. הא כיצד פסלו לאלוה לא תחמוד. פסלו מאלוה ולקחת לך. פירש״י דפסילי דרישא דקרא תרי גווני משמע ודרשינן ליה באיסור והיתר דקראי:

ושל חברו. ונ״א ושל ישראל וכן העתיק הר״ב ופי׳ בזמן שיש לו בה שותפות ואין כן הלכה וכו׳. ובגמ׳. דרבי בילדותו שנה ושל ישראל וכלומר דשותפות. וסבר ישראל אדעתא דעכו״ם פלח. וכיון דעכו״ם מבטל דנפשיה. דישראל נמי מבטל. ובזקנותו שנה ושל חברו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח. כי מבטל נכרי דנפשיה. דישראל לא בטיל:

ביטל משמשיה. דמשמשיה בתרה גרירי. הר״ן:

אינה בטילה: פירש הר״ב דלפום שעה רתח עלה והדר פלח לה. דאמר קרא (ישעיה ה׳) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. וכתיב בתריה ואל ארץ יביט. דאע״ג דקלל במלכו ובאלהיו. ופנה למעלה [פנה לבו למעלה לשמים] אל ארץ יביט [חוזר ועובד ע״ז שלו] גמ׳. ולא דמי

להא דמתני׳ ד׳ פרק דלעיל דקאמר ליה זו עומדת על הביב וכל העם משתינין לפניה אינו נוהג בה מנהג אלהות מקרי. דהתם כל שעתא ושעתא בזלזולא קיימא. גמרא שם [דף מ״ד ע״ב]:

רבי אומר בטלה. לשון הר״ב פלוגתא דר׳ ורבנן כשמכרה לעכו״ם אבל מכרה לישראל צורף דברי הכל בטלה. וכן לשון הרמב״ם. וממילא דעכו״ם דאמרן אף לצורף הוא דפליגי דאי לא תימא הכי לאשמועינן רבותא דאפילו בצורף עכו״ם דברי הכל בטלה. ובגמ׳ איתא בהדיא מחלוקת בצורף עכו״ם וכו׳. וז״ל הר״ן מחלוקת בצורף עכו״ם כלומר שמכרה עכו״ם לצורף חברו דהתם אמרי רבנן דלא בטיל דסבר המוכר כיון דלוקחה עכו״ם הוא פלח לה ולא תבר לה. אבל בצורף ישראל דברי הכל בטל. דמידע ידע עכו״ם. דישראל תבר לה ע״כ. וכתב עוד ומשכנה כגון שאומר אם לא הבאתי לך מכאן עד יום פלוני הרי היא שלך והגיע הזמן ולא פדאה דהוי ליה כמכירה דאם לא כן מאי רבותיה דצורף. ע״כ. ובב״י סימן קמ״ו כתב דנראה מדברי הרמב״ם דלא מפליגינן [בין] צורף ישראל לצורף עכו״ם אלא במכרה אבל לא במשכנה. ע״כ. ולי אין נראה כן מדבריו דאדתידוק מרישיה שכתב שמכרה לצורף ישראל בטלה. ולא נקט או שמשכנה דש״מ דבמשכנה אף בצורף ישראל לא בטלה. תידוק מסיפא איפכא שכתב אבל אם משכנה או מכרה לעכו״ם או לישראל שאינו צורף וכו׳ אינה בטלה דש״מ דדוקא משכנה לישראל שאינו צורף הא לצורף בטלה. וכן בכ״מ כתב כדברי הר״ן. ושמעי׳ דמכרה דנקטי הר״ב והרמב״ם בפירושו לאו בדוקא נקטי. אלא מכרה דתנן ברישא נקטי וה״ה למשכנה:

מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברים. פי׳ הר״ב ופעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם. הלכך לאו משמשי ע״ז חשיבי. וכן ל׳ רש״י. וז״ל הר״ן כיון שלפעמים וכו׳ לא קביעי למחשבינהו משמשי ע״ז. ולאלתר מייאשי מינייהו והוי ליה כע״ז שהניחו עובדיה דשריא. ע״כ. והתוס׳ כתבו והכומרים שעבדום לא עשאום ע״ז אלא לצורך המלכים וכשרואין שאין המלכים חוששין בהם גם הם מבטלים אותה. ע״כ. והרמב״ם מפרש בענין אחר שכשמולך מלך אחר מקימין בימוס אחרת וזהו כשהמלכים עוברים ר״ל ממלכותן. ולא ידעתי למה הרמב״ם בחבורו. וכן הטור לא העתיקו בבא זו:

שאלו את הזקנים ברומי. כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי. הר״ן:

יאבד עולמו מפני השוטים. וא״ת יושיבום. יאבד השוטים. לא קשיא שהרי מצינו שאובדים במלאת ספקם וסאתם כענין יושבי הארץ ארץ כנען וכמו שהם קודם לכן לא נאבדו כמו שנאמר (בראשית ט״ו:ט״ז) כי לא שלם עון האמורי. כמו כן אלו השוטים כשיתמלא סאתם יאבדו. וקודם לכן לא. שאם יאבדם קודם לכן הרי זהו בכלל יאבד עולמו. לפי שהעולם נברא שתהא הרשות נתונה בידי אדם להימין או להשמאיל. ולפיכך אין לאבדם קודם שנתמלא סאתם. נראה לי. וראיתי בספר דרך חיים על משנה הכל צפוי והרשות נתונה וכו׳ פרק שלישי דאבות שפירש שאם יאבד העובדים לא היה האדם בעל בחירה שהרי ירא מן האבוד לגמרי. ע״כ:

אף ע״פ שהוא נוטל בידו וכו׳. דלא תימא דלא שרינן ליקח גת בעוטה אע״פ שסתם יין אסור כדתנן במשנה ג׳ בפ״ב אלא היכי דידעינן דלא נגע. אבל כי נגע תיפוק לי דנגיעה אף ביין של ישראל אוסר כדלקמן משנה י׳ קמ״ל דהכא שרי משום דאכתי לאו יין הוא. וא״ת אכתי מאי רבותא שנטל בידיו הא נגע ברגליו בדריכתו. ודוחק לומר דדוקא כשדרך על דפים שהניח על הענבים. דמתני׳ סתמא קתני. ועוד דליתני אפילו דרך על הענבים. לא קשיא דבעבידתיה טריד ולא מנסך כדלקמן מתני׳ י׳ אי נמי דאין דרך נסוך ברגל [כדלקמן דף נ״ז] ואפי׳ מתכוין. ונחלקו בזה הפוסקים:

לתפוח. פי׳ הר״ב מקום אסיפת וכו׳ קרוי תפוח. עיין בפירוש משנה ב׳ פ״ב דתמיד:

ואינו נעשה יין נסך וכו׳. לשון התוס׳ אינו נעשה וכו׳ כך הגירסא. וי״ס שגורסים שאינו והוי סיפא פי׳ דרישא. אבל אותם ספרים שגורסים ואינו בוי״ו. וא״כ נשמע דין אחר שאפי׳ נגע עכו״ם בקלוח המושך מן הגת וירד לבור אינו נאסר. וקשיא אמאי אצטריך למתני אע״פ שנוטל בידו ונותן לתפוח. הא מסיפא שמעינן יותר שאינו נעשה יין נסך כלל עד שירד לבור. וי״ל דלא זו אף זו קתני א״נ תנא סיפא לגלויי רישא דלא תימא דנתינה לתפוח כשהכל נאסף אל התפוח הוי כאילו ירד לבור. קמ״ל סיפא דירד לבור דוקא. ע״כ:

עד שירד לבור. כתב הר״ב ואין הלכה אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך גמ׳. ופירש״י שהגת עשויה כמדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. ע״כ. ובגמרא דביין נסך אחמירו רבנן אע״ג דלענין מעשרות לא נקרא יין עד שיקפה כדתנן במשנה ז׳ פ״ק דמעשרות א״נ שישלה בחבית כמ״ש במשנה ז׳ פ״ד דב״מ:

לבור. בור היו עושין לפני הגת. והכלי נתון שם לקבל היין. ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכה ואינו מאבד טפה. והוא בור סוד [כלומר דתנן בפ״ב דאבות משנה ח׳] רש״י:

מה שבבור אסור. פירש הר״ב אם יגע בו עכו״ם אח״כ. וכן פירש״י. ומסיימי התוס׳ והשאר מותר. ואפי׳ יגע בו עכו״ם. דומיא דרישא דנתינה לתפוח

מיירי בנגיעה אף מותר דסיפא מיירי בנגיעה:

מותר. אף בשתיה כי רישא דלוקחין משמע דמותר אף בשתיה. תוס׳. ועיין בפירוש הר״ב משנה דלקמן:

דורכין עם העכו״ם בגת. כתב הר״ב ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהם העכו״ם מעט נטמאו. וכן פירש״י ומסיימו התוס׳ דאין לפרש דורכין. בתחלת דריכה ומטעם שנטמאו הכל בגת טמאה. דא״כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו כיון שנטמא הכל בגת טמאה [ועיין לקמן. וכן בפירוש הרמב״ם שאכתוב לקמן] אלא בסוף דריכה. וכן משמע בירושלמי. ע״כ. ותו מסיים רש״י ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעכו״ם לא נצטוה על כך:

אבל לא בוצרים עמו. פירש הר״ב לפי שנותנם בגת טמאה והעכו״ם מטמא הענבים במגעו. תמיהה לי דכיון דבגת טמאה נותנה תיפוק ליה דמהגת מיטמא בלא נגיעת העכו״ם. וכן קשיא דאי חוששין לטומאת מגע עכו״ם. למה לי דנותנה בגת טמאה. ולשון רש״י לפי שנותנם בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לגת לשם דריכה הוא ודריכתן תטמאם [לפי שהוכשרו ע״י משקין היוצאין בשעת דריכה. הר״ן] וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמן לא הוכשרו. והא דקיי״ל הבוצר לגת הוכשר [במשנת י״ח דבר פ״ק דשבת] [דף ט״ו] היינו היכא דהוכשר ודאי. ע״כ. וז״ש התוס׳ [ד״ה אבל]. דמש״ה לא פירש״י שמא יבצרנו בכלים טמאים דאפי׳ אם בצרו בכלים טמאים לא נטמאו עד שלא הוכשרו דסתמא לא הוכשרו. ע״כ. ולשון הרמב״ם וזה הטעם לאסור שיבצור העכו״ם עמו. לפי שעיקר בידינו הבוצר לגת הוכשר. וכשנוגע בו עכו״ם הנה טמאו ויהיה הוא עוזר לטמא כשהוא בוצר עמו וכו׳ אבל מה שהתיר לבעוט עמו לפי שסבת הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע עכו״ם והוא מוכשר כמו שהוא עיקרנו. ע״כ. הא קמן דז״ש הר״ב לפי שנותנם בגת טמאה מלשון רש״י העתיק כן. ומשום שע״י דריכה יהא מוכשר. אבל בלא״ה סתמא לא הוכשרו. ואין העכו״ם מטמא במגעו. וז״ש הר״ב והעכו״ם מטמא הענבים במגעו מלשון הרמב״ם העתיק כן דס״ל דבבצירה הוכשרו מן הסתם ונמצינו למדין שאין הרכבת שני הפירושים עולים כאחד. ולפיכך לא ה״ל להר״ב לחברם בלשון אחד:

לא בוצרין עמו. כתב הר״ב וסבר האי תנא אסור וכו׳ ואין הלכה כמשנה זו וכו׳ וקיי״ל מותר לגרום טומאה לחולין שבא״י כשהחולין הם של עכו״ם. אבל ישראל עובר עבירה הוא לפי שמטמא התרומה וכו׳ כדמסיק הר״ב לקמן וכן פירש״י גם הרמב״ם מפרש כן. ותנן במ״ב פ״ק דמעשרות הענבים משהבאישו חייבים במעשרות ולפיכך הויין טבולין לתרומה קודם בצירה משא״כ לענין חלה שלא אסרו בסוף פ״ה דגטין ובשביעית אלא משתטיל המים. וכיוצא בזה תירצו התוס׳ התם בגיטין [דף ס״א] ועיין עוד מזה לקמן. גם עמ״ש עוד בזה בספ״ה דשביעית בס״ד. ומ״ש הר״ב ומיהו ישראל הבוצר כרמו לכתחלה לא יקח עכו״ם עמו וכו׳ משום מגע עכו״ם לעשותו יין נסך אתמר בגמ׳ דף נ״ט:

לא דורכין. שדריכתן בעבירה בגת טמאה. ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין משקה הן טמאין ע״י הגת. רש״י. ומסיימי התוס׳ [ד״ה אין בוצרין]. דאצטריך לאשמועינן בסוף דריכה דאסור לסייע ידי עוברי עבירה אע״פ שכבר התחיל בעבירה. ע״כ. ומשום דדריכה חד מעשה הוא הלכך אסור אע״פ שכבר טמא בתחלת דריכה ולא דמי לנטמא בגת שכתבו התוס׳ לעיל דתו ליכא למיסר לדרוך עמו כיון שכבר נטמא וכן לא דמי למוליכין עמו חביות דסיפא ודמיא ללא עורכין אע״ג דנטמא בלישה. ולהרמב״ם אף בצירה בכלל מלאכת הדריכה היא ולפיכך אף ע״פ דלסברתו כבר נטמאו בבצירה. אפ״ה אין דורכין. וכן לשונו כשדרכו הענבים [ונאפה הפת] נשלמה העבירה ולפיכך מותר לשאת עמו אח״כ. ע״כ:

לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה. רש״י:

לפלמר. פירש הר״ב במשנה ד׳ פ״ה דדמאי:

אם יש לו עליו מלוה. פירש הר״ב שזה היין משועבד לו בחובו. שעשה לו ישראל יין זה אפותיקי לגבות הימנו. רש״י:

אסור. שמא נגע בו. לשון הרמב״ם פרק י״א מהלכות מאכלות אסורות. כל יין שיגע בו העכו״ם הרי זה אסור. שמא נסך אותו. שמחשבת העכו״ם לע״ז. הא למדת שיין של ישראל שנגע בו העכו״ם דינו כסתם יינו שהוא אסור בהנייה:

מותר. דנתפס כגנב אפילו על הכניסה. ומש״ה לא חיישינן שמא נגע דמרתת. הר״ן:

ועלה. פירש הר״ב מת אבל עלה חי אוסר משום דמודה וכו׳ על שניצל ומסתמא נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה. רש״י:

וזרקה בחמתו. ונ״א ל״ג בחמתו ויש קצת פנים לגרסא זו דבגמ׳ דמותיב נטל את החבית וכו׳ ודייק בחמתו אין שלא בחמתו לא נראה שלא משנתינו היא. אלא ברייתא מייתי דהא גריס בה זה היה מעשה בבית שאן. ובמתני׳ ל״ג בבית שאן [אך בספר הרא״ש ראיתי במשנה בבית שאן] ומדמייתי ברייתא ש״מ משום דבמתני׳ ל״ג בחמתו. ומ״מ נראה ודאי דמתני׳ נמי דוקא בחמתו. דאי לא תימא הכי אדמותיב מברייתא לסתייע ממתניתין. אלא ס״ל גמרא דברייתא מיפרשא למתני׳ ולא פליגי. ודמתני׳ סתמא קתני משום דסתם זריקה משום דחמה היא לו זורק. ולמסקנא דמסיק דקאזיל מיניה מיניה שדוחהו עד שנופל לתוך היין. ולאו זריקה ממש היא. ומש״ה בחמתו אין. דהוי מגע ע״י דבר אחר שלא בכוונה. אבל שלא בחמתו לא. אבל כי זרק

ממש אפילו שלא בחמתו שרי. איכא למימר לנ״א דל״ג בחמתו דשתי מעשיות היו. חדא דמתני׳ וזריקה ממש ושלא בחמתו היתה. וחדא דברייתא בחמתו ולאו זריקה ממש:

ונותנו ברשותו בבית הפתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים מותר. פירש הר״ב ונותנו ברשותו של עכו״ם מותר ואפילו אין מפתח וחותם שרי. והוא שאין לו מלוה על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן לקמן. באידך בבא כך פירש״י. ומסיימו התוס׳ וסיפא פירושא דרישא ואין זה מחוור. דא״כ לערבינהו וליתננהו הכי. המטהר יינו של עכו״ם ונותנו ברשותו וכתב התקבלתי. בבית שהוא פתוח לרה״ר וכו׳ מותר. אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו. אסור עד שישב שומר. הר״ן. יעוד הקשו התוס׳ בשם ר״ת אדמפרש לקמן ברשות עכו״ם אחר. אפילו בעיר שאין ישראלים דרים שם שרי. משום דעכו״ם אחר מרתת. וזה תימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד. כי א״ל שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו. כי מה חושש המוכר אם ינסכנו הנפקד. ועוד מאחר דמיירי בעכו״ם שכתב לו התקבלתי. ומעתה מה חלוק יש בין עכו״ם זה לעכו״ם אחר. אפילו ביד המוכר. יינו של ישראל הוא [אך בזה י״ל דכיון שיש לו שייכות בביתו אסור טפי. וכיוצא בזה בתשובת רשב״א בב״י סוף סי׳ קל״א]. לכן נראה לר״ת להעמיד משנתינו ביש מפתח וחותם. וכן פירש״י בפירושים ראשונים [והאי דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהו תנויין דמדכר ליה תנא דמתני׳ כלל. הר״ן] ובלא כתב לו העכו״ם התקבלתי. והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה. ופתח פתוח לרה״ר אע״פ שהוא יינו של עכו״ם מותר. כיון דמפתח וחותם בידו שהעכו״ם ירא פן יראוהו ישראל טורח ומזייף [*ויגיד לישראל שטיהרו] ויפסיד למכור יינו. ולא דמי לעכו״ם שנמצא בצד הבור של יין דאסרינן ביש לו מלוה עליו [במתני׳ דלעיל] דהתם כיון שאין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שיראהו שום אדם. ואתי נמי שפיר למאן דשרי שהפקידו בבית עכו״ם אחר. דבבית עכו״ם אתר הוי יינו של ישראל שאין לעכו״ם אחר שום דבר על היין (וכגון) [צ״ל וכיון] שיש מפתח וחותם אין לחוש שיטרח הנפקד ומזייף. אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים יש להתיר. וסיפא דקתני והלה כותב לו התקבלתי הוי יינו של ישראל והלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון שברשות העכו״ם דבקל ינסכנו ולא דמי להההיא דנמצא בצד הבור שהתרנו באין לו מלוה על היין. דהתם איכא תרתי לטיבותא יינו של ישראל וברשות ישראל. דרשות ישראל מועיל כמו מפתח וחותם. ע״כ. ובב״י סוף סי׳ קל״א הביא תשובת הרשב״א. דמפרש לרישא כדקתני בלא התקבלתי. ובלא מפתח וחותם. אלא דברשותו היינו שאין העכו״ם דר שם. ע״ש. שאין רצוני להאריך בפירושים שונים. גם בש״ע שלו לא העתיק אלא כדברי התוס׳:

בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים. דחושש הוא אפילו בלילות שאם לא יראנו זה יראנו זה דאפילו בלילות אין רגל כל העולם כלה מרה״ר. תשובת רשב״א. ב״י ס״ס קל״א:

עד שיושיב שומר. תימה היינו רישא דישראל ועכו״ם דרין בה. ואין לומר דאצטריך ליוצא ונכנס דהא נמי שמעינן מרישא דקתני דרין בה. ולא שיהא נותן עינו בעכו״ם כל היום. וי״ל הוה אמינא עד דאיכא ישראל טובא. קמ״ל דאפילו בחד סגי. תוס׳:

רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עכו״ם אחת היא. פירש הר״ב וכי היכי וכו׳ ה״נ ברשות עכו״ם אחר צריך וכו׳. גמ׳. דחיישינן לגומלין. ופירש״י אע״ג דהאי עכו״ם שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל לא נגע דנתפס עליו כגנב חיישינן דלמא שביק ליה לעכו״ם חברו בעל היין דלא מרתת לנסוכי כי היכי דהדר ישראל וזבין מהאי עכו״ם זימנא אחריני ומפקיד ליה גבי ההוא דלשבוק ליה לנסוכיה. ע״כ. ומ״ש הר״ב והלכה כרשב״א כ״כ הרמב״ם [פי״ג מהמ״א הלכה ד׳] ובכ״מ וב״י נדחק למצוא טעם. אבל הרשב״א [*והרא״ש] והר״ן פסקו כת״ק:

ואסרו חכמים. פירש הר״ב דלא מרתת דסבר אי חזו לי ותבעו לי אמינא דידי הוא ויאמר ויהי מה אם ידעו בו לא יקחו ממני. הרמב״ם פי״ג מהל׳ מאכלות אסורות:

ה **השוכר את הפועל.** עכו״ם ששכר את ישראל. רש״י:

שכרו אסור. פירש הר״ב קנס וכו׳. גמ׳. ומשום חומרא דיין נסך קנסו אע״ג דבשביעית לא קנסו פועל דלא נפיש אגריה כמ״ש במשנה ד׳ פ״ח דשביעית:

שכרו מותר. פירש הר״ב וכגון שאמר ליה כל חבית וחבית בפרוטה. ובחביות שאינן של יין נסך אלא כגון של שכר ואע״פ שא״ל העבר לי חביח של יין נסך שכרו מותר ופירש״י שדי פרוטה לנהרא. א״נ לא שקיל מיד נכרי ואינך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי אינך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשה. ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל אם א״ל העבר לי מאה חביות במאה פרוטות וכו׳ שכרו אסור. פירש״י דכל כמה דלא אעברינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך אגרא שייך ביה. וכתב הר״ן וכי תימא אפ״ה יוליך פרוטה אחת לים המלח ואינך לישתרו. דקיי״ל חבית יין נסך שנתערבה בחביות [אחרות] יוליך דמי אחת לים המלח [כדפירש הר״ב במשנה ט׳ פ״ג] י״ל לא דמי דאילו בההיא חבית דאיסורא לא גרמה הנאת חביות של היתר. אבל הכא אפשר דהך חבית דאיסורא גרמה כל השכר שאילו לא רצה להעביר לו חבית של איסור שמא לא היה שוכרו כלל. ע״כ. וצ״ל שזאת החבית היא מאותן חביות שהתנה עמו. וכ״ש לדברי הרמב״ן שכתב הטור סי׳ קל״ג דהכא היינו טעמא שאין לו תקנה בהולכת הנאה לים המלח. דכיון שקבלנות

היא כולה אגרא אכל חדא וחדא יהיב. ע״כ. והיינו דכתב הר״ב ונמנאת חבית של י״נ ביניהם. וכ״ה בברייתא [דף ס״ה] וכי היכי דגוונא דאיסורא דוקא כשנמצאת ביניהם ה״נ גונא דהתירא דתנן במתני׳ מיירי נמי אע״פ שנמצאת ביניהם בין אותם שהתנה עליהם אפ״ה שכרו מותר דהא עלה דמתני׳ קיימי׳. ואמרי׳ אבל אם אמר ליה העבר לי מאה חביות וכו׳ שמעינן מינה דבחדא מחתא נינהו. וכן לישנא דברייתא חבית חבית בפרוטה ונמצאת יין נסך ביניהם שכרו מותר. והא דתנן אע״פ שא״ל העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר. לאו למימרא דדוקא כששכרו למלאכה אחרת ואח״כ א״ל שיעביר לו ג״כ חבות של י״נ. הא אי מעיקרא היתה העברת חבית די״נ בכלל המלאכה שהתנה עמו דשכרו אסור. אלא לעולם אע״פ שהיא בכלל המלאכות שהתנה וכדתניא בברייתא ונמצאת ביניהם. וה״ק אע״פ שא״ל העבר וכו׳ והודיעו שזה החבית שבכלל המלאכה חבית של יין נסך היא אפי׳ הכי שכרו מותר כלומר שאר השכר. וכדפירש״י. ונמצאת למד דונמצאת ביניהם דתני בברייתא בגונא דהיתרא לאו למימר משום דנמצא והוא לא ידע כשהתנה ועשה מלאכתו. אלא אפילו א״ל וכו׳. ומשום דבגוונא דאיסורא הוי ונמצאת רבותא דאפ״ה אסור הלכך תני לה נמי בגוונא דהתירא ונמצאת וה״נ (מתני) [במתני׳ תנא] לה גונא דאיסורא ברישא והדר תני גונא דהתירא והוי סיפא איידי דרישא. ובברייתא אחרת שבגמ׳ דלא תני נמי אלא גוונא דהיתרא בלחוד תני נמי א״ל העבר לי וכו׳ כדתנן במתני׳ ולרבותא כדפירש״י. כך נ״ל:

השוכר את החמור להביא עליה. עמ״ש במשנה ד׳ פ״ה דב״מ:

אע״פ שהניח הנכרי לגינו עליה שכרה מותר. פי׳ הר״ב דאע״ג דהשוכר וכו׳ סתמא שכרה נמי להניח לגינו של יין וכו׳. קמ״ל. דכיון דאי לא מחית ליה לא מצי א״ל נכי לי אגרא דלגינא הרי זה כאילו לא שכרה לכך. גמרא:

ידיחם והן מותרות. בירושלמי מפרש דמיירי בענבים המחוברים לאשכול אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות מפני נקב הנשאר בזנבו. תוס׳. והר״ן כתב דמהירושלמי מוכח דאם היו הענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים לינטל. כמבוקעות דמו ואסורות:

נפל על גבי תאנים וכו׳ ל״ג בס״א. וכ״כ התוס׳ דל״ג דאי גרס הל״ל חסורי מחסרא והכי קתני אבל בתאנים יבשים נותן טעם לפגם הוא:

כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר. מדכתיב (דברים י״ד:כ״א) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. נבלה הראויה לגר קרויה נבלה. שאינה ראויה לגר [שהסריחה] אינה קרויה נבלה. גמ׳ [דף ס״ח]:

כגון חומץ שנפל ע״ג גריסין. כתב הר״ב וד׳ מיני נותני טעם וכו׳. [*ויש טעם פוגם מתחלה ועד סוף כגון שמנונית וכו׳ בדבש. פי׳ במשקה הנעשה מדבש כההיא שפירשתי אמשנה ב׳ פ״ב דקדושין ע״ש]. ומ״ש הר״ב ויש משביח בתחלה ולבסוף פוגם. כגון כו׳ או הטעם הבלוע בכלי שאינו בת יומא שנכנס בו משובח ואח״כ נפגם. ותמיהה לי דמה ענין זה למשביח ולבסוף פוגם דלא אמרן אלא על הדבר שבשעת תערובתו משביח ולבסוף פוגם. ולכך יש לאסור המאכל ההוא מפני שבתחלת תערובתו היה משובח מחמת האיסור שנתערב בו. אבל בכלי שאינו בת יומו כשנתבשל בו המאכל והנבלע בקדירה מתערב בתבשיל כבר נפגם טעמו וריחו לא עמד בו ונמצא שזה התערובת פוגם מתחלה ועד סוף הוא. גם הרמב״ם בפירושו שמשם העתיק הר״ב אלו ד׳ חלוקי נותני טעם. לא כתב כלל להא דקדירה שאינה בת יומא. ובגמ׳ שילהי פרקין סוף דף ע״ה ולמ״ד נותן טעם לפגם מותר גיעולי נכרים דאסר רחמנא [במדין דכתיב תעבירו באש וטהר דבעי הגעלה] היכי משכחת להו. אמר רב חייא בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלא נותן טעם לפגם הוא [עמ״ש ברפ״ו דנזיר]. מכאן ואילך לשתרי. גזירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא. ש״מ דמשום גזירה הוא. אבל משום עצמו נותן טעם לפגם ממש הוא:

נכרי שהיה מעביר כדי יין וכו׳. מסיק הרא״ש בשם הרמב״ן דמסתבר ליה דמיירי בחבית סתומה בפקק של עץ וכיוצא בו אע״ג דהנכרי יכול לסלקו וליגע בלא זיוף כלל. כיון דבחזקת משתמר מותר. אבל בפתוחים לגמרי. לא. דכיון שהם על כתפו ויכול ליגע בהן בהדיא חיישינן דלמא נגע ולא מרתת כלל דמשתמיט למימר להחזיק בחבית נתכוונתי שלא יפול. ואע״ג דמתני׳ סתמא קתני ומשמע דאיירי בפתוחות דומיא דאחרינא [דמתני׳ ה׳ מוכח כמו שאפרש שם. וכן מתני׳ י׳ פרק דלעיל נכרי שנמצא בצד הבור וכו׳. אפילו לפירוש ר״ת דבמשנה י״א כמ״ש שם] סתמא דמעביר חביות של יין ממקום למקום היינו סתום בפקק של עץ וכיוצא בו שלא יצא היין בטלטול החבית והוי דומיא דאינך דבפתוחות איירי שבפקק של עץ היינו פתוחות כיון שיוכל לפתוח בלא זיוף. ע״כ. ועיין מ״ש בסוף משנה ז׳:

אם היה בחזקת המשתמר. לשון הר״ב כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר. וכן דעת הרמב״ם בפי״ב מהלכות מאכלות אסורות. אבל התוספות דקדקו דאי הכי מכללא דסיפא שמעינן לה ולשתוק מלישנא דבחזקת המשתמר. ומדקתני בחזקת שהוא משתמר משמע דהיינו שימור חשוב טפי. אנא מתני׳ דוקא בבא דרך עקלתון שיכול לבא עליו פתאום שלא יראנו. ודקדקו דהכי סבירא ליה הגמרא. אם הודיעו שהוא מפליג. שעורו בכדי וכו׳. רש״י. ופי׳ הר״ב אם שהה כדי וכו׳. וכן לשון רש״י. וז״ל הרא״ש והודיעו שהוא מפליג פירוש שא״ל שדעתו להפליג בסתם או שאמר ליה המקום. ויש באותה הפלגה כדי שישתום ויסתום ויגוב אבל אם אין באותה הפלגה כדי שישתום ויסתום ויגוב. אפילו שהה זמן מרובה מותר דבכל ענין מרתת

נכרי דלמא אתי השתא וחזי ליה. ע״כ:

כדי שיפתח. פי׳ הר״ב כדי שיפתח את כל מגופת החבית ואי אפשר לנוטלה שלא תשבר כולה. רש״י. ומ״ש הר״ב ודוקא במגופה של סיד הוא דפליגי רבנן עליה דרשב״ג וחיישי לפתיחת נקב משום דלא מינכר וכו׳. ורשב״ג סבירא ליה נהי דמלמעלה לא ידיע לפי שלמעלה [מירחו] הנכרי והשוה סתומו. למטה מיהא ידוע. דלמטה לא יוכל הנכרי למרחו. וכשיפתח ישראל את המגופה יראה מתחתיה אותה סתימה. ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה. א״נ זמנין דחלים גמ׳. ומ״ש הר״ב והלכה כרשב״ג דבמשנה ה׳ סתם לן תנא כוותיה. גמרא. ועמ״ש בפ״ח דערובין [משנה ז׳]:

בקפנדריא. פי׳ הר״ב בדרך קצרה שנכנס וכו׳. ועיין בפירושו בסוף ברכות:

המניח נכרי בחנות וכו׳. כתב הר״ב ואשמועינן וכו׳ אבל בספינה מפליג ליה לספינתיה ועביד מאי דבעי. לפי שבקרון וספינה כי מפליג להו אינו רואהו מרחוק מה יעשה בתוכה משא״כ במעביר חבית. והיה נראה לפרש דמה שאין כן מעביר חבית עם ישראל שלא יוכל להפליג כיון שהוא לבדו ואין אחר לא יכול לשאתו. והכי דייק לישנא דעם ישראל דמשמע שהישראל מסייעו. אלא שראיתי שהרמב״ם כתב בפי״ב מהמ״א נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום והוא הולך אחריהן לשמרן. גם הטור סקכ״ט כתב שהיה נכרי מעביר לו חבית וכו׳. ומ״ש הר״ב אבל במניח נכרי בחנותו וכו׳ צריכא. כלומר קמ״ל דלא חיישינן להכי וש״מ דאי ידעינן דאחיד לבבא חיישינן כיון דאית ליה שייכות בבית ואית ליה לאשתמוטי דברשות עומד שם שהרי הישראל הניחו שם. וכן נמי שמעינן שאם הפליגו הספינה בים במקום שאי אפשר לו לראות אסור ובהדיא שנו כן בתוספתא. ב״י סי׳ קכ״ט בשם הרשב״א. וכ״כ הטור:

אע״פ שהוא יוצא ונכנס. כל היום כולו. הרמב״ם פי״ב מהל׳ מ״א:

ולגיגים על הדלובקי. והם פתוחות. דומיא דשעל השולחן. הרא״ש. כמו שכתבתי לעיל. וכן נמי מדקתני סיפא חביות פתוחות אסורות מכלל דברישא אפילו פתוחות מותרות. הר״ן:

סתומות. מותרות שכיון שהם סתומות הרי זה ראיה שלא פתחום שאם פתחום לא חזרו לסותמם שאין אימת אדם עליהם. ומיהו דוקא סתומות במגופה של טיט. אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו. וכי מהדר לפקק לאו משום אימתא אלא אורחא דמלתא. הר״ן:

בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות. ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן. אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו. הר״ן:

לפי שאין פנאי לנסך. עיין במ״ט פ״ב דכתובות:

ואם משנכנסה לרשותן אסור. פירש שקבלוה בשכר אבל בהכנסה לבד לא נאסר שאין חצרו של אדם קונה לו בעל כרחו. ב״י סי׳ קל״ב בשם רבינו ירוחם:

פסק עמו עד שלא מדד דמיו מותרים. פי׳ הר״ב דמשיכה בנכרי קונה כמו בישראל [עמ״ש במ״ד פ״ה דמעילה] ומכי מדד מסתמא מושך. ומ״ש הר״ב וכשמודדו הישראל בכליו. בשטת הרמב״ם אמרה שכתב בפי״ג מהמ״א שאם מדד בכליו של נכרי דמיו אסורים שמשיגיע לכלי נאסר כסתם יינם כלומר משום עכבת יין כדלקמן. אבל הראב״ד השיגו דהא קיי״ל דיין [ביין] בסתם יינם מוכר חוץ מדמי יין נסך שבו כדפי׳ הר״ב לקמן משנה י׳. וכ״כ טור סי׳ קל״ב דבדיעבד לא נאסר בכלי דנכרי אע״פ שיש בו עכבת יין מהאי טעמא. ומ״מ לפי מה שאכתוב בסמוך אין זו השגה על פי׳ המשנה. אלא להרמב״ם שפוסק כך להלכה. ואף להלכה יש ליישב:

מדד עד שלא פסק דמיו אסורים. פירש הר״ב דנכרי לא קנייה השתא במשיכה וכו׳ הלכך כי נגע ביה דמאחר שבא לרשות הנכרי אין הישראל נזהר בו ויש לחוש שנגע: הגה״ה בש״ע. והב״י מפרש דודאי נגע בו. ומש״ה תנן מדד ולא [תנא] משך דלכלול בו שאחר שמשכו נגע בו. ואיני יודע האיך נכלל בו דאי משום דלא תנא משך. כי תנא מדד מאי הוי שאין נגיעה בכלל מדד יותר מבכלל משיכה. ואטו תנא רמזי רמוזי בעלמא. אלא מסתבר דלא קפיד תנא למתני (מדד) [צ״ל משך] כיון שכן הדרך דלעולם מדידה קודמת למשיכה. שאין הקונה מושך עד שנמדד לו מדתו שיקנה ואח״כ מושכו והואיל ומכילתין לאו בדיני מקח וממכר איירי לא קפיד. ותני תחלת המשיכה והקודם לה וממילא דלענין קנייה צריך שתהא ג״כ משיכה וכדתנן במקומו במשנה ז׳ פ״ה דב״ב:

המשפך. טרייטו״ר בל״א מלמעלה פיו רחב ולמטה נקב קצר. ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיהם צר ושופכין יין מן המדה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. רש״י:

עכבת יין. פירש הר״ב אוגנים שמתעכב יין על פיו ובירושלמי גרסינן בקו״ף ומפרש כמה דתימא [הושע ז׳ ח׳] עקובה מדם פירוש לכלוך יין. הר״ן.

ומ״ש הר״ב שלא יצא כטפה או ב׳ טפין. לפום ריהטא כתב או שתי טפין וללא צורך. דהשתא טפה אחת שתים מבעיא. עיין בפירושו ריש פ״ב דיומא. ורש״י והר״ן לא כתבו כן:

אסור. פירש הר״ב דמתסר חמרא דישראל משום ההיא טפת יין נסך שבמשפך. מפרש בגמ׳ דמתסרא משום נצוק שחבר יין שבמשפך ויין שבקרקעיתה של צלוחית. וכתב הר״ן והאי אסור. בהנאה קאמר ומש״ה דוקא כי אית ביה עכבת יין הא לאו הכי לא עדיף מנודות הנכרים וקנקניהם שאין אוסרין יין הכנוס בהם בהנאה כדתנן בפ״ב משנה ד׳ לדברי חכמים. ולפי זה אנן דקיי״ל כרשב״ג בתערובת סתם יינם דימכר כולי לנכרים חוץ מדמי איסור שבו [כדפירש הר״ב במשנה י׳] לא קיי״ל כי הך מתני׳ דכיון שאינו נהנה מאותו עכבת יין כלל אמאי מיתסר בהנאה. ולפיכך יש לתמוה על הרב אלפסי ז״ל שכתבה אלא [שי״ל] שאפילו לרשב״ג דשרי בימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו דוקא במפרש אבל בסתם אע״פ שאינו נהנה מן האיסור אסור. עכ״ל. והרמב״ם בפרק י״ב העתיקה לבבא זו לכך יש לפרש שדעתו כמ״ש הר״ן והרי״ף ובזה נסתלקה מעליו השגת הראב״ד שכתבתי לעיל. ומסתייע לזה סברתו של הרמב״ם שאכתוב במשנה י׳ דס״ל דימכר לחוד בלא הולכת הנאה לא מהני. ואני תמיה על הראב״ד שעבר על פרק י״ב ולא השיגו עד בואו שמה פי״ג וכן תמיהני על הכ״מ שלא הליץ בעד הרמב״ם מהא דהר״ן. וגם לא העיר בזה שלא השיגו בפרק י״ב ואין לומר דבפרק י״ב יש לפרש דאסור בשתיה קאמר ומשום כך לא השיגו. וכדעת אחרים שכתב הר״ן ג״כ. דהא לעיל מהך בבא שהעתיק הרמב״ם דין המערה דסיפא דמתני׳. כתב שם הכ״מ דכל מקום שכתב הרמב״ם אסור בסתם משמע בהנאה כמבואר מדבריו ריש פרק י״א [סימן ח׳] ע״כ. ומשום כך השיג עליו הראב״ד שם דלא כך אלא בשתיה בלבד. והטור לא העתיק לבבא זו דמשפך. ולשטתיה אזיל דס״ל כהראב״ד כמ״ש לעיל. וא״כ משנתינו אינה הלכה כדבריו הראשונים של הר״ן וזהו שכתבתי לעיל מי שמפרש הרישא במודד בכליו של ישראל דוקא אין להשיגו משום דלמשנתינו בכליו של נכרי היה לעולם אסור אף בפסק קודם שמדד:

המערה מכלי אל כלי. פירש הר״ב ישראל שעירה מכלי שלו לכלי שביד הנכרי או לכלי שיש בו יין נסך. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ויש לתמוה דזו ואצ״ל זו קאמרי דכיון שנאסר הנצוק בכלי שביד הנכרי שאין איסור היין באותו כלי אלא בסתם יינם דהא לאו נסך ודאי עביד כ״ש כשיש בו י״נ ממש. וי״ל די״נ דקאמרי לאו דוקא יין נסך ממש אלא כלומר יין שלהן מה שא״כ באותו הכלי שאין היין שלהן אלא שנעשה כסתם יינם. ועיין בריש מתני׳ דלקמן. ובחבורו פרק י״ב כתב המערה יין לתוך כלי שיש בו יין נכרי. וא״ת וכשמערה לכלי שביד נכרי מאי הוי דהא. לא נאבר היין שבכלי כשאוחזו הנכרי דהתנן נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום [וכו׳ מותר] ל״ק שכ״כ הרמב״ם בפי״ב מהלכות מאכלות אסורות נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וישראל צק לתוכו יין היין מותר. ואם נדנד הנכרי הכלי נאסר היין. וטעמא פי׳ הכ״מ בשם התוס׳ דמה לי נוגע בקנה בכונה [כמ״ש במשנה י׳ פרק דלעיל דאסורות] מה לי נוגע בכלי [צ״ל בשולי הכלי]. ע״כ. וכתב עוד הרמב״ם כלי סתום מותר לטלטלו הנכרי ממקום למקום ואע״פ שהיין מתנדנד שאין זהדרך הניסוך. ע״כ. וכבר העמיד הא דנכרי שהיה מעביר וכו׳ בחביות סתומות כמ״ש שם סימן ט״ז ומפני כך אני תמה על הרמב״ן והרא״ש. דבההיא דנכרי מעביר וכו׳ [כתבו] דמיירי בסתומה בפקק של עץ משום דאי לאו הכי חיישינן שמא יגע וכו׳ וכמ״ש שם בשמם. ותיפוק להו דאי לאו הכי נאסר מפני הנדנוד שהרי הרמב״ן כהרמב״ם ס״ל בהכי כמ״ש ב״י סי׳ קכ״ה ושם כתב הטור שכן גם דעת הרא״ש ז״ל. אע״פ שבסימן קכ״ד כתב שאין כן דעת הרא״ש הב״י תמה עליו שם היכן כתב כן. ועוד יש לפרש דמ״ש הר״ב והרמב״ם לכלי שביד הנכרי ולא התנו שהוא מנדנדו היינו טעמא דסתם אוחז כלי בידו באויר אוחזו ולא ע״ג קרקע. שאם הכלי עומד על הקרקע לאיזה צורך יאחזנו בידו אלא סתם אוחז כלי בידו באויר אוחזו. וכיון שכן א״צ לתנאי הנדנוד שהרי אי אפשר בלא נדנוד. וזהו שדקדק הרמב״ם וכתב נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וכו׳ מותר. דאי לא בקרקע היה אסור. לפי שאי אפשר בלא נדנודו. וכ״כ הכ״מ בהדיא בפרק י״ג על מ״ש שם הרמב״ם בדין רישא דמתני׳ פסק ואח״כ מדד שאם מדד לכלי ישראל שביד הנכרי אסור. ופירש הכ״מ דדוקא כשהנכרי מנדנדו אם הוא מונח בקרקע או שהיה אוחזו בידו באויר דאז על כרחו הוא מנדנד. ע״כ:

יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. כל היכא דתני יין נסך אף סתם יינם במשמע אא״כ פירש. והכי מוכח בכמה דוכתי במכילתין דקרי לסתם יינם יין נסך. הר״ן. ומיהו איסור סתם יינם אינו אוסר בתערובתו אלא בשתייה. דבהנייה יש היתר לנתערב. ע״י הולכת הנאה לים המלח כמ״ש הר״ב במשנה י׳:

אסור. תמיהה לי דאיסור עצמו תנינא לה במשנה ג׳ פרק ב׳ ומיהו כך רגילות המשניות לשנות בקיצור מה שמפורש כבר כמ״ש בשם התוס׳ בריש ברכות ובשאר דוכתי:

ואוסר בכל שהוא. כתב הר״ב ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר מכלי שפיו רחב וכו׳. אבל המערה יין נסך מכלי קטן שאינו מוציא אלא טפה טפה וכו׳ אמרינן קמא קמא בטל שמפני שאין דרך לערות בכלי כזה אין אנו רואין כנפול ומעורב אלא מה שירד כבר ומש״ה אמרינן קמא קמא בטל משא״כ בשאר כלים שדרך הוא לערות מהן כיון שסוף היין לירד על ידו. א״א לומר בו ראשון ראשון בטל שכל העומד ליפול ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר. הר״ן. ועיין [מ״ש] במשנה ו׳ פ״ח דזבחים. ועל קמא קמא בטיל כתבו התוס׳ פירוש אפילו מתרבה היין נסך לבסוף מ״מ אמרינן קמא

קמא בטיל. והקשו על זה ומסקים דלא אמרינן הכי אלא עד שיפול כ״כ מן הי״נ בין הכל שלא יהיה ההיתר [פחות מ] ס׳ שאם אין בהיתר ס׳ חוזר וניעור ונאסר [הכל]. אבל דברי הר״ב נראה כפירוש הראשון מדסתם והיא שטת הרמב״ם [פי״ו מהמ״א] וכ״כ תוס׳ בשם רש״י. ועיין במ״ב פ״ז דמקואות דמהתם יש ראיה לסברת התוס׳. ומ״ש הר״ב ומסקנא דמלתא לפי ההלכה וכו׳ לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא שלהורות הלכה בכל האיסורין הוא דאתא. ומ״ש חוץ מטבל דהיינו דתנן זה הכלל לאתויי טבל. גמ׳. ומ״ש ויין נסך כתבו התוס׳ [ד״ה חוץ מטבל]. וה״ה דמים במים במשהו. ע״כ. ומ״ש הר״ב משום חומרא דע״ז. גמ׳. ופירש הרמב״ם שנאמר בו (דברים י״ג:י״ח) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ומ״ש הר״ב וטבל כהתירו כך איסורו. גמ׳ [דף ע״ג]. עמ״ש בזה בספ״ג דחלה. ומ״ש הר״ב ואם איסור משאר אסורים כו׳ יטעמנו נחתום נכרי עיין בפירוש משנה ה׳ פ״ז דחולין. ומ״ש ואם נתערב וכו׳ דליכא למיקם אטעמא וכו׳ משערים אותו בששים. דילפינן מזרוע בשלה דאיל נזיר שמתבשלת עמו ואינה אוסרת אותו והוא אחד מס׳ באיל. כדאיתא בפ״ז דחולין דף צ״ח [ע״ב]. ומ״ש ואם האיסור הוא תרומה וכו׳. משערים אותו במאה וכו׳. ואם ערלה וכו׳ במאתים. מפורש ברפ״ב דערלה. וכתב הרמב״ם ואמרנו בשביעית שדינו אוסרת כל שהוא במינו כמו שנתבאר בפ״ז משביעית [בסופו] אינו חולק על אלו העיקרים לפי שאינו אוסר באכילה. אבל חייב לאכלו בקדושת שביעית בלבד ולפיכך החמיר בשביעית בזה הענין. לפי שאין שם איסור אכילה. אבל הוא אוכל בזמן שביעית כמו שנתבאר לשם ואינו אומר עליו אוסרת אלא על דרך הויתור והדמיון ג״כ בדבר האוסר. ע״כ. וכתב עוד במשנה דלקמן וחמץ בפסח במשהו [כדפירש הר״ב סוף משנה א׳ פ״ג דפסחים] בין במינו בין שלא במינו. ואמנם יצא מכלל דין איסורין שבתורה לפי שהוא בזמן קצוב ואין איסורו חוזר לעצמו בלבד כשאר כל איסורין שבתורה. אבל איסורו הוא תלוי בזמן וכשעבר הזמן סר איסורו ולפיכך לא התנה בו הגמ׳ כמו שהתנה ביין נסך וטבל. ע״כ:

יין במים ומים ביין בנותן טעם. בד״א בשנפל המשקה המותר לתוך המשקה האסור אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר. ראשון ראשון בטל והוא שיורק מצלצול קטן שהיה מריק ויורד מעט מעט. הרמב״ם פט״ז מהמ״א:

בנותן טעם. יש מפרשים דהיינו בששים כמו בשאר אסורין. והראב״ד כתב כיון שנתערב במים עד שיש בו יותר מכדי מזיגה פוגמו ומותר אפילו בשתיה הלכך אם יש במים ששה חלקים מן היין מותר אפילו בשתיה וכן פי׳ ר״י טור סי׳ קל״ד וטעמייהו מדאמרינן בגמ׳ פ״ו דב״ב דף צ״ו רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא וכו׳ פלגא בשיתא פלגי ולא כלום הוא ומתני׳ דקתני בנותן טעם. פירש הר״ן דלא מיירי אלא בנ״ט לשבח ולא בפוגמה:

ואוסרין בכל שהן. עמ״ש ברפ״ח דזבחים:

בכל שהן. האי בכל שהן אין פירושו שאפילו במשהו מאסורין הללו יאסור תערובתו בהנאה. דהא דוקא דבר שבמנין קא חשיב הלכך ודאי האי כל שהן הכי קאמר שכל אחד מאיסורים הללו אם הוא דבר שבמנין אוסר תערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיוצא בו. הר״ן. יין נסך. פי׳ הר״ב חבית אחת באלף חביות וכן פירש״י והרמב״ם. והכא כשאיסור והיתר כל אחד בעין. ולא דמי לתערובות דלעיל. ומתני׳ דלקמן. והלכך הא דתנן במ״ט פ״ג בפת שנאפה בעצי אשרה. מיירי בככרות שהן דבר שבמנין וכלשון הראשון שכתב הר״ן שם אע״פ שהוא מפרש בכאן שכל שיש בו משום לתא דע״ז לא בעינן דבר שבמנין. וזה כדעת אחרים שכתב לעיל. לפירוש הר״ב ודעימיה ליתא. ומ״ש הר״ב ואין כן הלכה אלא כדכתבינן וכו׳ מוליך דמי אותה חבית וכו׳ דחשבינן לה כאילו הוכרה ונטלה. וכתב הראב״ד [פע״ז מהמ״א] דה״ה לשאר האוסרין בכל שהן שימכרו חוץ מדמי איסור שבהן. ודבריו עיקר. הר״ן בריש מתני׳ דלקמן והכ״מ בפט״ז מהמ״א כתב שאף דעת הרמב״ם כן:

ושור הנסקל ועגלה ערופה. פירשן הר״ב בפ״ב דקדושין משנה ט׳. והר״ב כ״כ על וצפורי מצורע. וחולין כו׳ וכ״כ רש״י. ואולי שבגירסת המשנה שלהם היו קדומים. אך גם בקדושין נשנו כמו שהוא בכאן בספרים שלפנינו. ועוד מפורשים שם. מה שלא פורש בכאן. ושער נזיר. כתב הר״ב דאיסורי הנאה הוא. דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. וכ״כ רש״י. ותימה הוא דבמ״ט פ״ב דקדושין מפרש הר״ב מקדש יהיה גדל פרע שער ראשו. והכי איתא התם בגמרא. ומ״ש הר״ב ואם נתערב אגודה וכו׳. דהשתא הוי דבר הנמכר במנין. כמה גיזות בסלע ועושין מהן שקין. רש״י:

הרי אלו אסורין וכו׳. בגמ׳ פריך וליתני אגוזי פרך ורימוני בדן [אם של ערלה או של כלאי הכרם הן]. הא תנא לה פ״ג דערלה מ״ז. ומש״ה נמי לא תני ככרות של בעה״ב. ולענין חמץ בפסח. דהא ר״ע תני לה התם:

הרי אלו. כתב הר״ב למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן למנות או שדרכן למנות ואינן איסורי הנאה. גמ׳. וא״כ מתני׳ ה׳ פ״ז דחולין דאוסרת גיד הנשה משום דבריה הוא וחתיכת נבלה דראויה להתכבד היא פליגא אמתני׳ דהכא. וכן נמי מתני׳ דרפ״ח דזבחים ברובע ונרבע וכו׳. ושנויה עוד ברפ״ו דתמורה וכן פרוטות דסוף מעילה. [*ומיהו הרא״ש מפרש דהא דקאמר למעוטי ה״ק למעוטי דלא חשיב להו. וכה״ג קאמרינן ברפ״ק דב״ק [דף ה׳] למעוטי וכו׳ ולא פליגא. והראב״ד פירש ג״כ [הכי] והביא ראיה דברפ״ו דתמורה אמרינן דהכא קאי ביין נסך דאסור בהנאה קחשיב איסורי הנאה וכו׳. עכ״ד. ולי אכתי קשיא ההיא דמעילה. וצ״ע]:

יין נסך שנפל לבור. כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד לגו התירא. ולא אמרינן קמא קמא בטיל ליה ברוב. רש״י לעיל ריש דף ע״ג:

רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר חוץ וכו׳. פי׳ הר״ב להלכה בסתם יינם וכו׳ וקמ״ל דאפי׳ נתערב היין ממש. אבל כי נתערב חבית בחבית אפי׳ יין נסך גמור נמי שרי בהולכת הנאה לים המלח. וכדפי׳ הר״ב במתני׳ דלעיל. ועוד במ״ט פ״ג. וכבר כתבתי שם דהולכת הנאה היא אחר שימכור. דחדא בלא אידך לא סגי וז״ל הרמב״ם בפי׳ משנה דלעיל חבית של יין נסך שנתברר לנו שנתנסכה לע״ז כשנתערבה בחביות הרבה ימכר הכל לנכרים ויטול שיעור דמי אותה חבית וישליכם לים המלח. וזהו פי׳ יוליך הנאה לים המלח שקדם לנו דברו בפ״ג מזו המסכתא. ע״כ. ועמ״ש במ״ז בדבור אסור וכו׳. ועל זה שמחלקין בין יין נסך לסתם יינם. כתב הר״ן לעיל בספ״ג. וז״ל יש לספק שאר איסורין שבתורה למי דומין. ודעת הראשונים ז״ל דלסתם יין מדמינן להו. מפני שלא מצינו צד חמור לכל איסורין יותר מסתם יינם. אדרבה מצינו בהן צד הקל שאין אוסרין במשהו כמוהו. ע״כ. וכתבתי זה לתשובה על מה שהיה קשה בעיני במ״ו פ״ג דערלה ואמאי לא מדמין שאר איסורין ליין נסך ודאי:

שזפתה נכרי. כתב הר״ב ואורחא למרמא בה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזפתא לשון רש״י. ופירוש קוטרא נראה שהוא לשון קיטור הכבשן. וחכמים אומרים יקלוף את הזפת. ואח״כ ינגבו. הר״ן והרא״ש:

ושל חרס כו׳ אסורה. כתב הר״ב דחרס בלא זפתא בלע לה חמרא. וכ״כ רש״י. וכלומר שאע״פ שהזפת נקלף לא הוסר בזה טעם היין. לפי שהחרס עצמו מלבד הזפת בלע כשנתן היין בזפת לזפתה. ואין הפירוש בלא זפתא שאפילו בלא זפתא בלע מהדריכה דכולה מתני׳ בלא דרך בה היא כדאיתא בגמ׳. ולשון הר״ן משום דחרס בלע טובא:

אסורה. ואינה נתרת בנגוב אלא בעירוי. דניגוב אינו מפליט בכלי חרס. וכיון דצריך עירוי אין צריך קליפה. דעירוי מפליט אף בלא קליפה כ״ז שלא דרך בה. דלא גרע מקנקנים שמכניסין לקיום [דתנן במ״ד פ״ב]. הרא״ש:

הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי. פי׳ הר״ב כלי סעודה. גמ׳. כלי סעודה אמורין בפרשה. כלו׳ בפרשת כלי מדין. ופירש״י דכתיב (במדבר ל״א:כ״ג) כל דבר אשר יבא באש. ואין דרך להשתמש ע״י אור אלא כלים של צרכי סעודה. ע״כ. ובגמ׳ דאפי׳ כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפ״ה בעי טבילה. וברמב״ם פ׳ י״ז מהמ״א כתוב במקצת הספרים וכלים חדשים אינן צריכין טבילה וצ״ל וכלי חרשים וכו׳. ומ״ש הר״ב ודוקא כלי מתכות וכו׳. גמרא. כלי מתכות אמורין בפרשה דכתיב (שם) אך את הזהב וגו׳. רש״י. ומ״ש או כלי חרס המצופין באבר. מפרש בגמ׳ דבתר סופו אזלינן שחפהו מתכות. ומ״ש וכלי זכוכית הואיל וכי נשברו יש להן תקנה [ע״י התכה] ככלי מתכות דמי. גמ׳:

את שדרכו להטביל יטביל. פי׳ הר״ב במקוה הכשר לטבילת אשה דכתיב (שם) אך במי נדה יתחטא. מים שנדה טובלת בהן. דמדכתיב אך חלק. דלא תימא. במי נדה מי חטאת דבעי הזאה ג׳ וז׳. וכ״ת דבעי הערב שמש [כנדה] דכתיב (שם) תעבירו באש וטהר והאי וטהר קרא יתירא לומר דטהרה בטבילה בלא הערב שמש סגי ואי לא כתב במי נדה ה״א וטהר כל דהו פירש״י אפי׳ במקוה חסר. גמרא. [*ועמ״ש במ״י פ״ו דמקואות] ויש לתמוה על הר״ב שלא הצריך ג״כ שפשוף כדי להסיר ולמרק האיסור שעל גביהן כמו שהצריך בהגעלה וכמ״ש הפוסקים:

יגעיל. פי׳ הר״ב ברותחין שזה שנאמר כל אשר יבא באש תעבירו באש. פירושו כדרך תשמישו כן הגעלתו. כדפירש״י בפי׳ החומש. ומ״ש הר״ב ואח״כ מטבילו. כדילפינן מוטהר. ומבמי נדה כמ״ש לעיל. (ובכאן) [ובליבון] שלא הצריך הר״ב לשופן תחלה הוא כדעת הטור ונתן טעם לדבר כי האש יעביר הכל ולא דמי להגעלה שאין כח המים ככח האש. ולשון הגעלה כתבתי פירושו במ״ז פי״א דזבחים:

שפה. פירש הר״ב נועצה בקרקע קשה י׳ פעמים וכו׳ ואוכל בה צונן. וכ״פ הרמב״ם בפירושו. ויש לדקדק מה ראה במתני׳ ששנה בשפוד ואסכלה הכשרו לרותח ובסכין הכשרו של צונן. ותירץ הר״ן די״ל שהכשרו של רותח לא היה צריך לשנותו בשפוד ואסכלה ולא בסכין לפי שכבר הוא בכלל מה ששנה להגעיל יגעיל. ללבן באור אבל שהוצרך לשנותו בשפוד ואסכלה שמפני ששנינו בהן לענין קדשים דבהגעלה סגי להו כדאיתא בגמ׳ [זבחים דף צ״ו]. [*ושנויה הוא במי״א פי״א דזבחים וטעמא מסיק רב אשי דהתם כי בלע התירא בלע. וכשנעשה נותר היהב לוע בתוך דופני הכלי. ומעולם לא הוכר איסורא. וכי פלט לא איתא לאיסורא בעיניה] קמ״ל. דהכא מלבנן. והכשרו של צונן נמי בשפוד ואסכלה לא היה צריך לשנותו לפי שאין להם תשמיש בצונן. ואי נמי משתמש בהן בצונן פשיטא דהדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תשמישו של צונן. אלא שבסכין משום אגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנה. הוא שצריך שיפה ונעיצה אפילו בצונן. ולפיכך שנה הכשרה. ודעת הרמב״ם בפי״ז מהמ״א דשיפה הוא הכשר אפילו לרותחין. עכ״ל הר״ן. ולפי זה פירש שיפה השחזה ברחים. וכתב ב״י סקכ״א שחזר מדבריו שבפירושו לפי שהירושלמי מוכיח כך. וא״ש דגרסי׳ בגמ׳ ונועצה בוי״ו. והר״ב לא הצריך בסכינים טבילה. וכן נראה לשון הרמב״ם בפירושו שכתב ואם השחיז או ליבן וכו׳ זהו תכלית ההכשר אבל לענין טומאה וטהרה אי אפשר בלא טבילה במי מקוה. ע״כ. משמע דאילו לענין אסור והיתר א״צ. וטבילה זו שהצרכנו בכאן משום אסור והיתר היא כמ״ש ג״כ הרמב״ם לעיל מהך. וכן בחבורו פי״ז מהמ״א כתב טבילה זו וכו׳ אינה לענין טומאה וטהרה וכו׳. וצ״ע דמנלן לחלק בין סכינים לשאר כלי סעודה

לענין טבילה. ובחבורו אין נראה שמחלק אלא שהכל צריך טבילה. ומ״ש הר״ב וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח וכו׳ מותר. דנותן טעם לפגם מותר והתורה לא אסרה גיעולי נכרים אלא קדירה בת יומא. גמרא [דף ס״ז ע״ב]. והעתקתיה לעיל משנה ב׳:

סליקא לה מסכת עבודה זרה

פרק א

א אידיהן. פירש הר״ב שם כנוי לגנאי לחגיהם ולמועדיהם. דלשון תברא הוא כדכתיב (דברים ל״ב:ל״ה) כי קרוב יום אידם. גמרא. ופירש״י ואעובדי ע״ז קאי. כדכתיב בההיא פרשה יקומו ויעזרכם. וכתב הרמב״ם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הבל על האמת:

של גוים. עובדי עבודת כוכבים. רש״י. ועיין בפירוש הר״ב במשנה דלקמן:

שלשה ימים. זמנין דתני מנינא בסוף כי הכא וכו׳ תוס׳. וכתבתים בריש יומא:

שלשה ימים. ומי בעינן כולי האי למיחש דמעלה על לבו שמחת חגו. והתנן [במשנה ג׳ פרק ה׳ דחולין] בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו׳. ואלו הן ערב יום טוב וכו׳. התם דלאכילה. סגי בחד יומא. שאינו טרוד לפני החג על עסקי אכילה להכין שלשה ימים קודם לכן. אבל להקרבה. להכין צרכי הקרבה צריך ג׳ ימים. הלכך אסור לשאת ולתת וכו׳ משום דשם ע״ז שגור בפיו ואזיל ומודה. גמרא [דף ה׳ ע״ב]:

לשאת ולתת. פירש הר״ב למכור ולקנות. משום דאזלי ומודו וכו׳ [ומסיים רש״י דף ו׳ ע״א] ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך. ע״כ. כלומר לא ישמע בגרם שלך. הר״ן. ועמ״ש הר״ב במשנה ד׳ ומ״ש שם בס״ד:

ולשאול מהן. שהנכרי ישמח כשישראל צריך לו. וצריכי דאי תנא לשאת ולתת עמהן משום דקא מרווח להו ואי תנא לשאול מהן משום דחשיבא ליה מילתא. וידע דהדר ליה את כליו בעין. אבל ללוות מהן צערא בעלמא אית ליה. אמר תוב לא הדרי לי זוזי. ואי תנא ללוות מהן משום דקאמר בעל כרחיה מפרענא השתא מיהא אזיל ומודה. אבל ליפרע מהן. דתו לא הדרי זוזי. אימא צערא אית ליה ולא אזיל ומודה צריכא. גמ׳:

[*להלוותם. פר״ת דוקא בחנם. אבל ברבית שרי. כדאיתא בקדושין לזבן וכו׳ ולא לוזף כו׳]:

ב וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור וכו׳. חכמים היינו ת״ק. הן בלא אידיהן איכא בינייהו ת״ק סבר הן בלא אידיהן [כדקתני לפני אידיהן וכו׳ ש״מ שלשה לפניהם. לבד האיד קאמר] ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן. ואי בעית אימא וכו׳. גמרא:

לאחר אידיהן מותר. כתב הר״ב ובגולה וכו׳. ועוד משום יראה לשון הרמב״ם במשנה ד׳. אבל אנחנו אנוסים. ונתקיים בנו מה שנאמר (דברים ד׳:כ״ח) ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן. ע״כ. ומ״ש הר״ב והאידנא וכו׳ דכל הני דאתסור בזו המסכתא מיירי בעובדי אלילים וע״ז ממש. ואלו הגוים לאו עובדי ע״ז ממש הם. כלומר שאינם יודעים בטיב ע״ז כל כך וכדאמרינן בפ״ק דחולין [דף י״ג ע״ב] גוים שבח״ל לאו עובדי ע״ז הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם. בית יוסף סוף סי׳ קמ״ח:

ג קלנדא. פירש הר״ב שמנה ימים אחר התקופה. וסטרנורא שמנה ימים קודם התקופה וכו׳. הכי איתא בגמ׳. ונראה דמשום שאלו הח׳ ימים שאחר התקופה עשה אותן ימים טובים קודם שעשה לאותן שקודם התקופה שלא עשאן אלא לשנה הבאה לפיכך הקדימן לשנות קלנדא קודם סטרנורא. ובירושלמי כיון דחזא אימא אמר קלנדס. קלן דיא״ו. ובערוך לא פירש ויתכן בעיני כי קלן הוא שרה וגדולה. כדפי׳ הר״ב במ״ה פרק ד׳ דסוכה. קלניא אפשי ממס. ואין לך חפשי כמלך מלכי המלכים הקב״ה והוא דיא״ו שבלשון יון קורין אלוה די״או. עוד בירושלמי סטרנורא שנאה טמונה שונא נוקם נוטר. היך מה דאת אמר וישטם עשו. א״ר יצחק בר׳ אליעזר ברומי צווחין ליה סנטוריא דעשו. וצריך לומר שאין זה שמו הקדום אלא שאחר שקבעוה לע״ז העלו שמו כך:

וקרטיסם. פירש הר״ב יום תפיסת מלכות. וכתבו התוס׳ אומר הר״ר שמעון בלשון יון הוא קרט לשון תפיסה:

ויום גנוסיא. פירש הר״ב יום שמעמידין בו מלך והביא בערוך פרק אלו נאמרים במסכת סוטה [דף ל״ו ע״ב] אמר להם גניסי מלכות אני רואה בה. פי׳ תכסיסי מלכות. והרמב״ם כתב בפ״ט מהלכות ע״ז יום שמתכנסין בו נכרים להעמיד להן מלך. כתב הכ״מ שמפרש גינוסיא כמו כינוסיא. ואפשר שכך היתה גרסתו ז״ל. ע״כ:

ובלריתו. פי׳ ציצית של שער. ערוך:

ד **מהו לילך לשם.** לאותו העיר ביום ע״ז שלהם לספר עם א׳ מבני העיר. רש״י:

המעוטרות אסורות. משום דכיון דנהנה משל ע״ז. אסור. דכתיב [דברים י״ג] ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. כל שכן למהנה לע״ז דאסור והכי אמר רבי יוחנן בגמ׳. הר״ן. ועיין מה שאכתוב במשנה ג׳ פ״ד בס״ד:

ושאינן מעוטרות מותרות. כתב הר״ב דבאותם וכו׳ לא שקלי מיניה וכו׳ ולמזבן מינייהו דבר המתקיים וכו׳ וז״ל רש״י ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה״מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לע״ז. אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה. אבל למזבן מנייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא. ע״כ. ואע״פ שהר״ב פירש בריש פרקין לשאת ולתת למכור ולקנות לא קשיא כדמסיק הרא״ש דלרש״י יש במכירה צד איסור וצד היתר. וכן בלקיחה. כלומר צד איסור דמכירה דבר המתקיים וצד היתר דידה דבר שאינו מתקיים. צד איסור דלקיחה דבר שאינו מתקיים. וצד היתר דידה דבר המתקיים:

ה **אלו דברים האסורים למכור לעכו״ם.** לעולם. הרמב״ם פ״ט מהלכות עכו״ם. וטעמא דכיון דלהקרבה צריך להם קא עבר על לפני עור לא תתן מכשול. דבן נח מוזהר על עכו״ם. כך נ״ל. והכי איכא למידק בגמ׳ בפיסקא ולבונה. דטעמא דמתני׳ משום ולפני עור הוא. והבית יוסף ריש סימן קנ״א כתב דאפשר שכתב לעולם שאפי׳ שלא ביום חגם אסור. אי נמי לומר שלענין זה אין חילוק בין בימיהם להאידנא כדלעיל במתני׳ ב׳. ע״כ:

ופירושן אסור. מ״ש הר״ב אביק פירש״י קשור:

וחצב. כתב הר״ב קנים שעושים מהן הצוקר״א. כ״פ הרמב״ם גם התוס׳ בשם הערוך. עוד פירשו וכ״פ רש״י בל׳ שני שהוא מין עשב שבו תיחם יהושע את הארץ. ע״כ. והוא ניהו דתנן נמי במשנה ח׳ פ״ק דכלאים וע״ש:

רבי מאיר אומר אף דקל טב וכו׳. כתב הר״ב והלכה כר״מ. וכתב רמב״ם והלכה כר״מ שאסור למכור דברים אלו גזירה שמא יקריב מהם לע״ז אולי שבא לומר דלכך הלכה כמותו דהלכה כר״מ בגזירותיו כדפי׳ הר״ב בריש פ״ה דכתובות. דאל״ה לא ידעתי למה פוסק כמותו כ״ש למה שכתב בפירושו דרבי יהודה חולק וסובר שאין מקריבין חצב לע״ז. וקיי״ל ר״מ ורבי יהודה הלכה כר׳ יהודה. ואי משום דבגמ׳ מפרשינן לכל הני דאמר שאין מוכרין מאי נינהו. זה אינו מכריע כלל להלכה דלא אתינן לפרושי אלא משום דלא ידעינן מאי קאמרינן:

ו **מקום שנהגו למכור בהמה דקה וכו׳.** מתני׳ שנויה בפ״ד דפסחים משנה ג׳ ושם הארכתי בס״ד:

וסייחים. מפורש בפרק ה׳ דב״ב משנה ב׳:

ושבורים. כתב הר״ב שאף השבורים חזו למלאכה וכו׳ כך פירש הרמב״ם כאן ובפסחים ושם מפרש הר״ב כפירש״י דהתם ודהכא:

ז **אין מוכרין להם וכו׳.** ואין בונים עמהם וכו׳. וכדי שלא יתפס ישראל שם אסור לבנות עמהם. רש״י:

בימוסיאות. ה״ג רש״י ומפ׳ בנין שאינו לצורך ע״ז. וקורין לו אלט״ר והוא בימה של אבן [אחת] ומקריב עליה זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעכו״ם. והקשו עליו בתוס׳ [דף ט״ז ע״ב] דבמשנה ז׳ פ״ג אבן שחצבה מתחלה לבימות פירש״י מקום מושב עבודה זרה עצמה [וכמ״ש הר״ב שם] ועוד דנהי נמי שהוא משמש למשמשי ע״ז אמאי מותר לבנות עמהם וכי הוא סברא להתיר לבנות עמהם מקום שיקטיר עליו במחתה לע״ז. ובפירוש רשב״ם כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לצורך ע״ז. ע״כ. והיא גירסת הר״ב. ועוד מפרשים דימוסיאות ל׳ מרחצאות. אבל גירסת הרמב״ם ופירושו כדברי רש״י שכ״כ בפ״ט מהלכות ע״ז:

הגיעו לכיפה. כתב הר״ב דרך העכו״ם להעמיד ע״ז בבית מרחצאותיהם. ואע״ג דלא מתסר מרחץ משום ע״ז שמעמידין בה כדתנן פ״ג מ״ד. מ״מ אסור לישראל לסייע להעמיד הע״ז שם. ב״י סי׳ קמ״ג:

ח **ואין עושין תכשיטין לע״ז וכו׳.** ר׳ אליעזר אומר בשכר מותר. ונ״א לא גרס. וכ״כ התוס׳ [בד״ה הגיע לכיפה]. דלא מסתבר שיתיר שום תנא לעשות לכתחלה תכשיטי ע״ז ואין לומר דשרי רבי אליעזר משום איבה כדשרינן ברפ״ב לילד את הנכרית. דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי. אבל הכא איכא לאשתמוטי למימר דאסור לן למיעבד שום תכשיטי ע״ז. וליכא למימר נמי דאתא לאשמועינן דבדיעבד שכרן מותר דא״כ היינו ר״א האמורא דגמ׳ [דף י״ט ע״ב] דאמר אם בנה שכרו מותר. ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה מדלא פירש מאי קוטלאות. ע״כ. [ומפורש במשנה דריש פרק ו׳ דשבת] גם בירושלמי ליתא. וכן לא העתיקה הרי״ף והפוסקים:

אין מוכרין להם במחובר לקרקע. היינו לרבי מאיר כדאית ליה. ולר׳ יוסי כדאית ליה דוקא בא״י דאי בח״ל הא א״ר יוסי דמוכרים אפילו שדות כדאיתא במתני׳ בסמוך ולא אסור טפי מחובר לקרקע מקרקע עצמו. כיון דתרווייהו מלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי. ואיכא מ״ד דדוקא שדות מוכרין בח״ל אבל מחובר לקרקע לא. וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אפשר למכור משקצץ לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר

לקרקע. דמשמע אפילו בח״ל ואפילו לר׳ יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלא״ה התיר רבי יוסי. והראשון יותר נכון. הר״ן:

במחובר לקרקע. פי׳ הר״ב דהתורה אמרה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא. הרמב״ם פ״י מהל׳ ע״ז וסתמא תנן ולאו דוקא שבעה אומות. דא״כ ה״ל לתנא לפרושי אע״ג דלדעת התוס׳ שכתבתי בריש פ״ג דמכות דלא תתחתן דכתיב דוקא בשבע אומות הוא. והאי קרא דלא תחנם בהדי הדדי דלא תתחתן כתיב שכן הוא אומר לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם. פירשו בתוס׳ דהכא [ד״ה דאמר] דשאני לא תתחתן דליכא לאוקמי אלא בשבע אומות. שהרי כל שאר האומות מותרין לבא בקהל בגירותן חוץ מאותן שאסר הכתוב מצרי [אדומי] עמוני ומואבי. אבל מתנת חנם אין שום טעם לחלק בין שאר אומות לשבע אומות מיהו קשיא דכריתות ברית שכתוב אצל לא תחנם אי בשאר אומות איירי הכתיב גבי שלמה וחירם מלך צור (מלכים א׳ ח׳) ויכרתו ברית שניהם. ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתות ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט׳) בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר. וי״ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות. וטעמא רבה איכא וענינא דקרא נמי מוכח דכתיב (דברים ז׳) ונשל גוים רבים ועצומים ממך מפניך החרם תחרימם לא תכרות להם ברית. ואיכא למימר דכיון דבשעת כבוש קיימי בלא תחיה שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית א״נ משום דאדוקי בע״ז טפי אבל שאר אומות לא. ע״כ:

משיקצץ. אע״ג דה״ל מחובר מעיקרו. הר״ן. אבל הרא״ש מסיק דר׳ יהודה מפרש למלתיה דת״ק אבל מותר הוא משיתנה לקוץ דלא משמע ליה דקאמר ת״ק משקצץ דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא ימכרנו לו אחר שנקצץ. ע״כ. ודתנן רבי יהודה אומר בלשון חולק ל״ק דטובא אשכחן הכי כמ״ש במשנה ו׳ פ״ג דבכורים:

ואין צריך לומר שדות. פירש הר״ב דאיכא תרתי דאיסורא וכו׳. גמ׳ אי הכי בתים נמי איכא תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע ליה ממזוזה אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר הוא פירש״י ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביאתך אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא. ע״כ. והא דלענין מעשרות הויא הפקעה לאו [משום] שאין העכו״ם מעשר מה שיזרע בה ויקצרנה דההיא לאו הפקעה היא שזהו חוב המוטל על בעל התבואה אבל הויא הפקעה לענין שאם יזרענה ישראל פטור הזורע דכל זמן שהיא של ישראל כל מי שזורע חייב במעשר. דקרקע החייבת הוא שזרע וכי זבנה לעכו״ם פטור הזורע דיש קנין לעכו״ם בא״י והרי הוא כקרקע ח״ל שאין בה חיוב מעשרות. וכ״כ התוס׳ פ״ד דגיטין דף מ״ז [ד״ה אמר רבה]. ותימא דהכא אמרינן לר״מ דס״ל דיש קנין לעכו״ם בא״י. ובפרק ד׳ דפאה משנה ט׳ דתנן הלקט וכו׳ של עכו״ם חייב במעשרות אא״כ הפקיר. כתב הר״ב דר״מ ס״ל דאין קנין וכ״כ עוד בפרק ה׳ דדמאי משנה ט׳ מעשרין משל ישראל על של עכו״ם וכו׳ וכ״כ עוד במשנה י׳ פרק ב׳ דמכשירין. ומיהו בדמאי כתב הר״ש דההיא שטת ירושלמי היא. וירושלמי לטעמיה. דמפרש הכא בית אינו מצוי להתברך מתוכו. שדה מצוי הוא להתברך מתוכה וכדבריו כתבו התוס׳ בפ׳ ר׳ ישמעאל דמנחות דף ס״ו [ע״ב] ונמצינו למדין דמ״ש הר״ב בפאה דכר״מ היא דס״ל אין קנין וכו׳. ההיא נמי כשטת ירושלמי אבל לגמ׳ דידן ההיא מתני׳ לאו ר״מ היא וה״נ כי אמרי׳ בפ״ד דגטין עלה דההיא מתני׳ דפאה דהתם מייתי לה דס״ל דאין קנין לא אמרינן דר״מ היא אלא דהכי ס״ל מתני׳. ותו דחינן לה התם דסברה יש קנין ובשדה דישראל ולקטינהו עכו״ם. וכ״ת הא מפקרי וקיימי דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הן דנהי דמפקרי אדעתא דישראל. אדעתא דעכו״ם מי מפקרי:

ובסוריא. פירש הר״ב ארם צובה שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת הארץ משכירין להם בתים ולא גזרינן וכו׳ אבל לא שדות דאיכא תרתי לאיסורא. ותימה דכי נמי תרתי לאיסורא מאי הוי דשכירות שדות בא״י גופא לא הויא אלא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה והכי פריך לה בגמ׳ ומסיק דס״ל כבוש יחיד שמיה כבוש ומכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות. הלכך שכירות שדות בסוריא לאו גזרה היא משום שכירות א״י אלא משום מכירת שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אחמור בה רבנן למגזר שכירות דבתים אטו מכירה אבל שדות דאית בה תרתי וכו׳. ור׳ יוסי אומר בא״י משכירין בתים דלית בהו תרתי לא גזרו. ובסוריא ס״ל דכבוש יחיד לא שמיה כבוש. ושדה דאית בה תרתי גזרו וכו׳. ובח״ל כיון דמרחק לא גזרינן:

בארץ ישראל משכירין להם בתים. כתב הר״ב ובלבד שלא ישכיר לג׳ וכו׳. ולדלמא אזיל עכו״ם דזבין מישראל ומזבין לתרי תרתי פלגי ומעכב השלישית לעצמו לכולי האי לא חיישינן. גמרא:

ט **אף במקום שאמרו להשכיר**. כתב הר״ב לר״מ בסוריא דוקא ולא בא״י ולר׳ יוסי אפילו בא״י כלומר ומתני׳ דתנן במקום שאמרו רבי מאיר היא. והכי איתא בגמ׳ [*ואע״ג דהוי סתם שאחר מחלוקת ואפ״ה פסק הר״ב במשנה דלעיל כרבי יהודה משום דר״י אמר שמואל פסק כן לעיל בגמ׳. והוי ככל שאר כללות שעל פסקי ההלכות שאינם אלא היכא דלא אפסיקא להדיא בגמ׳ הלכה כמאן. ושוב ראיתי בספר כריתות בחלק ימות עולם שער ג׳ שכתב בשם ירושלמי דפרק החולץ ודפ״ק דמגילה רב שמואל בר אבא משום רב אחא הדא דאתמר כשאין מחלוקת אצל סתם. אבל אם יש מחלוקת אצל סתם ל״א בהא הלכה כסתם. וכתב עלה ונראה לי דילפינן מתוך זה דאם יש סתם אצל המחלוקת עצמו. כמו שיש שני תנאים חולקים בדבר אחד ואח״כ תכף

דעת שלישי. אין הלכה כסתם. אלא א״כ יש מחלוקת לפניו וסתם במקום אחר כמו בפרק אחר או באותו פרק רחוק מן המחלוקת עכ״ל. ומ״ש דעת שלישי לאו דוקא אלא מה שמתחלה יש מחלוקת והם שתי דעות קורא למה שאחר כך דעת שלישי ואע״פ שהיא דעה א׳ משתים הקדומות. עוד שם מהירושלמי שאם יש בין יחיד וחכמים מחלוקת וכו׳ ע״ש שאין להאריך במה שאינו מעניינו]:

במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה. אמרינן עלה בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפי׳ לבית דירה והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכניס עכו״ם לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות [דף כ״ב] הלכך בארץ שאנו מצווין לשרש אחר ע״ז אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה. וכן נמי בסוריא מפני סמיכותה לארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ שאין אנו מצווין לשרש אחריה משכירין אפילו לבית דירה. ולישנא דמתני׳ נמי דיקא הכי. דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ. ואם איתא דאיסור בית דירה בכ״מ נמי. ה״ל למתנייה ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ש״מ דאיסורא דרישא ליתא אלא בארץ ישראל וסוריא אבל בחוץ לארץ לא מש״ה תנא סיפא בכל מקום. הר״ן:

לא לבית דירה אמרו. ל׳ הר״ב אלא להכניס שם תבן ועצים וכיוצא בזה כלומר לאפוקי להכניס בו יין נסך שאינו רשאי להשכירו לכך. ואם עשה כן שכרו אסור כדברי הראב״ד בפרק י׳ מהלכות ע״ז:

מפני שהוא נקרא על שמו. כתב הר״ב והעכו״ם מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בו. לשון הרמב״ם ויכנסו בו העכו״ם ויאמרו רחצנו וכו׳ ובזה יש חלול השם למי שישמע זה ואינו יודע שהוא שכור וכו׳. ומה שהעתיק הר״ב שהיא נקראת. כן הוא בירושלמי:

פרק ב

א **אין מעמידין בהמה וכו׳**. מפני שהעכו״ם חשודים על הרביעה ובני נח נאסרו בה דכתיב (בראשית ב׳) והיו לבשר אחד. יצאו בהמה וחיה ועוף. ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול. רש״י. והא דלמכור להם תליא במנהגא במ״ו פ״ק כבר כתבתי בפ״ד דפסחים משמא דגמרא דעל בהמתו הוא דחס עלה שלא תעקר ומתני׳ אפילו כחכמים דריש פ״ב דפרה:

ולא תתיחד אשה עמהם. פירש הר״ב אפילו ביחוד שכיוצא בו אצל ישראל מותר כגון שאשתו עמו וכו׳ כדתנן במשנה י״ב פרק בתרא דקדושין:

מפני שחשודים על העריות. גמ׳ ותיפוק ליה משום ש״ד וכו׳ ר׳ אידי אמר אשה כלי זיינה עליה [*ופירשו התוס׳ [דף כ״ה ע״ב] וכן כתב הרא״ש לפי שהיא אומללה ושפלה ואינה בת מריבה כאיש מרחמין עליה. ואין הורגין אותה]:

מפני שמילדת בן לעכו״ם. והר״ב העתיק שמגדלת. וכן ל׳ הרמב״ם בפי׳ אבל בגמ׳ גרס שמילדת וכן בברייי׳ אך בלא תניק גרס שמגדלת כדלקמן ובירו׳ ל״ג כלל במתני׳ הטעם מפני וכו׳ וכן ברי״ף אבל גרסת התוס׳ במשנה כגרסת הספר כנראה מלשונם בד״ה ורמינהו וכו׳:

אבל עכו״ם מילדת בת ישראל. כתב הר״ב בזמן שאחרות עומדות על גבה. כדתניא בברייתא ואפ״ה לא שריא אלא ברשות ישראל דוקא כמו שאפרש לקמן בס״ד:

בת ישראל לא תינק בנה של עכו״ם. מפני שמגדלת בן לעכו״ם. ברייתא.

אבל עכו״ם מניקה בנה של ישראל. ירושלמי. שנאמר (ישעיה מ״ט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך. הרא״ש:

ברשותה. דישראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו. רש״י. ובגמ׳ מייתי ברייתא דתני בה עכו״ם מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה וכתבו התוס׳ פי׳ ואפי׳ ברשות הישראל. דכמו דתני הכא במילדת ה״נ הכא במניקה. דהנקה דומיא דמילדת היא. ויולדת היא סתמא ברשות ישראל היא [דאין היולדת הולכת אצל המילדת. והיינו טעמא דבמתני׳ לא תני ברשותה גבי מילדת משום דלא איצטריך] ואפ״ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ע״כ. וכ״כ הרא״ש והטור סי׳ קנ״ד ועיין מ״ש במשנה דלקמן. והרמב״ם לא העתיק בחבורו פ״ט מהלכות עכו״ם אלא כלשון המשנה. אפשר דעתו דהא דתניא ואחרות עומדות על גבה. פירושא דברשותה היא ובין במילדת ובין במניקה סגי ברשותה לפי שאז מסתמא אחרות עומדות על גבה א״נ יוצאות ונכנסות עומדות ע״ג קרינא ביה. כמ״ש ג״כ התוס׳ מדלקמן פ״ד משנה י״א ואולי שזוהי דעת הר״ב ולפיכך ברישא דלא תנן בהדיא ברשותה. הוסיף לבאר בזמן שאחרות וכו׳ אבל בסיפא במניקה דתנן בהדיא ברשותה לא הוצרך להוסיף ולבאר ותנא דמתני׳ דתנא בסיפא ולא ברישא משום דמסתמא דיולדת דברשותה דידה היא שיולדת:

ב **אבל לא רפוי נפשות**. כתב הר״ב ואם אמר לו סם פלוני וכו׳ מותר סבר שיולי משאיל לו [מדלא בעי לאתסויי מנאי לא סמוך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת] [רש״י] וכי היכי דמשאל לי משאיל לאינש אחרינא. ואתא ההוא גברא לארועי נפשיה. גמ׳:

ואין מסתפרין מהן בכ״מ. אפילו בשבילי רה״ר שהיו עוברין שם תדיר שמא יחתוך צוארו בתער. רש״י:

אבל לא בינו לבינו. פירוש במקום שאין רגילים בני אדם כל כך. אבל ביחוד ממש לא איצטריך דתיפוק ליה אף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם משום ש״ד וכן יש לפרש לעיל גבי מניקה תוס׳ [דף כ״ט ד״ה אבל]. ומ״ש הר״ב ואי רואה במראה פי׳ רש״י לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העכו״ם כיון דקפיד אהכי וכו׳:

ג **היין והחומץ של עכו״ם**. כלומר אע״פ שלא ידענו בו שנתנסך. ובגמ׳ מייתי לה מדכתיב [דברים ל״ב] אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. מקיש יין נסך לזבח. ובזבח כתיב [תהלים ק״ו] ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. מה מת אסור בהנאה. אף זבח אסור בהנאה. וגזרו חכמים על סתם יינם שיהא גם כן אסור בהנאה. וא״ת דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום לתא דיין נסך. ובמשנת י״ח דבר דפ״ק דשבת פי׳ הר״ב דמשום בנותיהן גזרו. כתב הר״ן די״ל דאי לאו משום לתא דיין נסך מסתייא למסריה בשתיה משום בנותיהן דומיא דפתן ושמנן. אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה. הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה. אף על פי שלא נאסר אלא משום בנותיהן שאם לא היינו אוסרים אותו כי אם בשתיה. הרואין סוברין לומר שמשום נסוך נאסר ויבאו להתיר יין נסך ודאי בהנאה. ולפיכך רצו להשוות יינות שלהם. וא״ת א״כ גזירת בנותיהן למה. תירץ רבינו שמואל יין שנתנסך לע״ז מיעוטא הוא ולמיעוטא לא חיישינן. והרמב״ן ז״ל מוסיף דלשמא נתנסך לא חיישינן דאם איתא דנסכיה לא הוי מזבין ליה. וכדאמרינן בריש פרקין בגמ׳ [דף כ״ב ע״ב] אם איתא דאקצייה לא הוי מזבין ליה ואע״ג דמשמע בכולה מכילתין דטרחי ומזייפי לנסוכי נמי של ישראל. התם משום דחשיבי להו מלתא ליהנות ע״ז שלהן בשל ישראל. אבל במאי דמנסכי להו לע״ז שלהם אינן מוכרים ולא נותנין אותו לישראל. ולהכי אצטריך למגזר משום בנותיהן. ע״כ:

שהיה מתחלתו יין. ופשיטא דמשום דאחמיץ לא פקע איסורא מיניה. והיינו שכתב הר״ב לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה דטעמא וכו׳ וחומץ לא קא מנסך לע״ז. וכן ל׳ רש״י. ובגמ׳ אמרו לאשמעי׳ חומץ שלנו ביד נכרי דאין צריך חותם בתוך חותם וכו׳ והיינו הך. ומדאמר דלא מנסך אף בשתיה היה לנו להתירו כיון דלאו בר ניסוך הוא. ולא שייך ג״כ גזירת משום בנותיהן אלא נ״ל שרש״י לא רצה לכתוב בו היתר שתייה כמ״ש התוספות בשם ר״ת [ד״ה אי משום] שהקפיד על רבינו משולם שהתיר חומץ שלנו שנגע בו נכרי ואמר כי אין אנו בקיאים בטיב חומץ כי מעשים בכל יום בדעות חלוקות יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין.

ועורות לבובין. פירש הר״ב קורעים הבהמה מחיים וכו׳ ובעבודה זו מקריבין אף העור. ולפיכך כל עור שיש בה סימן כזה אסורה. וז״ל הרמב״ם בפרק ז׳ [הלכה ג׳] מהלכות ע״ז בהמה שהקריבה כולה לע״ז אסורה בהנאה אפילו פרשה ועצמותיה וקרניה וטלפיה ועורה הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור סימן שיודע בו שזה העור תקרובת ע״ז הוא כגון שהיו עושין שקורעים קרע עגול כנגד הלב. ומוציאין הלב. הרי כל אותן העורות שהן כך אסורין בהנאה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כרשב״ג. גמרא. ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ח דערובין:

בשר הנכנס לע״ז. שהנכרי רוצה להכניסו מותר בהנאה. אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבון אותו. רש״י דף ל״ב ע״ב:

מפני שהוא כזבחי מתים. פירשו תוס׳ בשם ר״י [ל״ב ע״ב ד״ה והיוצא]. דלהכי מיהדר ותני מפני וכו׳ לומר לך דאסור ומטמא [כדאיתא בגמ׳ ועיין במשנה ח׳ פרק ג׳ ועוד בריש פ״ק דחולין] ובשם ר״ת פירש דהכא בתקרובת שאינה כעין פנים דבחתיכה [של בשר] שאינה זבוח לפני ע״ז איירי אלא שמביאה דורון. וניחא דקתני מפני שהוא כזבחי מתים ולא קתני זבחי דמשמע זבח ממש. ע״כ. ובירושלמי גרס זבחי בלא כ״ף:

ד **נורות וכו׳ אין איסורן איסור הנאה**. כתב הר״ב ואם הכניס בה הנכרי יין לקיום וכו׳. מפרש בפרק ב׳ דביצה דמכניסו לקיום ג׳ ימים הוא. ומש״ה מערן ג׳ ימים דכבולעו כך פולטו. מרדכי. ובפחות מכן משכשך כמ״ש בטור י״ד סי׳ קל״ה:

חרצנים וזגים. לשון הר״ב פסולת של ענבים. וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ. ופירושו מגומגם דמאי הוי הפסולת אלא הגרעינים והקליפים. ובפירש״י ליתא והקליפים שבחוץ וניחא דפסולת של ענבים הם הקליפים שהוא עיקר הענב יותר מן הגרעין ובי״ס כתוב בלשון הר״ב גרעינים בלא וי״ו. ומהו גרעין ומהו קליפים. עיין במשנה ב׳ פ״ו דנזיר:

המורייס. עיין במשנה ו׳ מ״ש שם בס״ד:

ה **מפני מה אסרו**. כתב הר״ב ולרבנן קא בעי לה דאסרו לה באכילה ולא בהנאה. רש״י. וכלומר בכל גבינות של עכו״ם:

בקיבה. חלב הקרוש שבתוך הקיבה. לשון הר״ב במ״ה פ״ח דחולין. ועיין מה שכתבתי שם. והלא קיבת עולה חמורה. שהעולה אסורה בהנאה. ומועלין בה. רש״י:

שדעתו יפה. שאינו קץ ומואס בה שורפה הומי״ר בלע״ז. גומעה. ולא הודו לאומרים כן להתירה לכתחלה. אבל אמרו לא נהנין ולא מועלין וכל היכא דתנן הכי שריא מדאורייתא. אבל רבנן דגזרו בה. והכי משמע לא נהנים מדרבנן. ואם נהנה אין בה מעילה. אלמא מדלית בה מעילה ש״מ האי חלב

הכנוס בקיבת העולה כפירשא בעלמא הוא. לשון רש״י. כלומר ומדמדאורייתא אין מועלין משום דפירשא בעלמא הוא הלכך בקיבת נבלה אין כאן שום איסור כלל אפי׳ מדרבנן. דשאני דעולה דגזרו שלא נהנין משום דבעולה יש מעילה מן התורה ולפיכך אמרו שאף בקיבה לא יהנו לכתחלה. משא״כ איסור נבלה שאין בה איסור הנאה כלל אלא איסור אכילה בלבד. הלכך לא שייך לאסור דבר של נבלה דלאו מידי דמיכל הוא. ועיין מ״ש במ״ה פרק ח׳ דחולין בס״ד:

מפני שמעמידין אותו בקיבת עגלי ע״ז. לא היה מתכוין כ״א לדחותו דהא אפי׳ ר״מ דחייש למיעוטא לא אסר לעיל אלא גבינת בית אונייקי אבל שאר מקומות חשיב מיעוטא דמיעוטא תוספות [דף ל״ד ד״ה מפני]:

השיאו לדבר אחר. כתב הר״ב ולא רצה להגיד לו טעמו של דבר מפני שעדיין לא עברו י״ב חדש שנגזרה גזירה זו וכו׳. גמ׳. ומסיים בשיר השירים רבה. ורבי ישמעאל היה קטן. ר״ש בן חלפתא ור׳ חגי בשם ר׳ שמואל בר נחמן כתיב (משלי כ״ז:כ״ו) כבשים ללבושך. כבשים כתיב בשעה שתלמידים קטנים תהא מכבש לפניהם דברי תורה. הגדילו ונעשו ת״ח תהא מגלה להם סתרי תורה. ע״כ. ומ״ש הר״ב וטעמא דאסרו גבינות של עכו״ם מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטת עכו״ם. ועור לאו פירשא הוא ואסור. רש״י והא דנקט של שחיטה לרבותא בעלמא שאפילו שחטה עכו״ם אכתי נבלה היא. וז״ל הרמב״ם שמא יעמיד בעור קיבת נבלה לפי שהוא מעמיד ג״כ וכבר נודע ששחיטת עכו״ם נבלה. ע״כ:

השיאו. לשון התוס׳ משיאו לשון משיא עצה. ואית דגרסי השיאו ונפרש הטעו לשון השיאני. ע״כ:

דודיך. לשון זכר. דודייך לשון נקבה והכי קאמרה כ״י ישקני הקב״ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודייך מיין. רש״י. ובתוספתא פ״ט דפרה איתא נמי כה״ג ונכתב דודך קמא חסר יו״ד ותניין בחד יו״ד. וי״ל דאעפ״י שנכתב ביו״ד בפסוק שאל לו היאך הוא אם קורא כאילו נכתב בלא יו״ד. אבל הר״ש שם ריש פ״י מייתי לה ובשתיהן בחד יו״ד:

אמר לו כי טובים וכו׳. משום דבהכי מתיישב דרישא דקרא לנסתר ישקני וכן פיהו וסיפא דודייך לנוכח אלא דה״ק ישקני וגו׳ כי כך א״ל כי טובים וכו׳ שמעתי מפי מהר״ר מאיר באך זצ״ל:

אין הדבר כן. פי׳ הר״ב אלא כ״י אמרה וכו׳ כלומר תקנות שתקנו וכו׳ והיינו דשייליה להאי קרא כלומר כ״י אומרים טובים תקנות ונו׳ ואף על פי שאין אנו יודעים הטעמים כי טעמם ונימוקם עמהם. אבל בגמ׳ אמרה כ״י לפני הקב״ה רבש״ע ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה מאי שנא האי קרא דשייליה אמר ר״ש בן פזי ואי תימא ר״ש בר אמי מרישא דקרא קאמר ליה ישקני מנשיקות פיהו. אמר ליה ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו [כדמתרגמינן וחשוקיהם וכבושיהן] ואל תבהל להשיב [ואל תדקדק להקשות] שמעינן דלאו דסיפא דקרא השיב לו וכן רש״י מפרש דברי דודים דברי סופרים מיינה מעיקר תורה. ע״כ. דעתו דד״ס היינו פירושיהן ודקדוקיהן במדות שהתורה נדרשת בהן ולא קאי אתקנות ונ״ל דדעת הר״ב דרש״י לא פי׳ כן אלא קודם שאמרו בגמ׳ דרשא דישקני. אבל בתר דאמרן ישקני חשוק וכו׳ סיפא דקרא דכי טובים על התקנות נאמר דאילו פירושם ודקדוק המדות מאי חשיקה שייך בהו הרי טעמם גלוי ונודע לכל:

חבירו מלמד עליו. שהיא לשון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו׳ עלמות אהבוך לא שייך למימר לנקבה. רש״י:

ו **חלב שחלבו עכו״ם ואין ישראל רואהו.** ואע״ג דטהור חיור וטמא ירוק חיישינן שמא נתערב ואפילו להעמיד בו גבינה אסור דשמא הטמא שאינו מעמיד ישאר בגומות עם הנסיובי. גמרא. אבל לעיל בגבינות העכו״ם ליכא למיסר מהאי טעמא דכיון שהעכו״ם עושה לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו דבר טמא. תוס׳:

הפת והשמן. כתב הר״ב כל הני אסורין משום חתנות. נראה מדכתב כל הני דר״ל אף השלקות. וז״ל הר״ן והפת והשמן שלהן והשלקות מפורש בגמ׳ שאיסורו של פת משום חתנות. ושמן ג״כ. ואף שלקות פירש״י ז״ל שמשום חתנות נאסרו. וא״ת א״כ אמאי פלגינהו תנא דמתני׳ לפת ושלקות בתרתי הרי שניהם משום בשולן ומשום חתנות. י״ל דשתי גזירות היו תלמידי שמאי והלל גזרו על פתן ושמנן משום יינן כדאיתא בגמ׳ דתרווייהו שייכי בהדי יין. שמן מפני שהוא משקה כמוהו ופת משום דשכיחא מלתא דאכיל אינש ושתי אבל על השלקות לא גזרו. ואתו ב״ד אחרינא וגזרו בכל השלקות משום חתנות ומש״ה פלגינהו תנא דמתני׳ בתרתי. ע״כ:

הפת. כתב הר״ב ופת של נחתומין התירוהו. ובפ״ב דפסחים מ״ב כתב בלשון מנהגא. והיינו טעמא דאמרינן בירושלמי והביאו הרי״ף פת מהלכות של עמעום הוא וכו׳ והתירוהו מפני חיי נפש. ופירש הר״ן של עמעום שלא נמנו עליה להתירה אלא שיצא הדבר בהיתר. ע״כ. ועיין במשנה ט׳ פרק דלקמן ובמשנה ח׳ פ״ב דמכשירין:

רבי ובית דינו התירו בשמן. וכך היא גירסת הר״ב במשנה. וז״ל הר״ן כתב רש״י ז״ל דל״ג ליה דהא איהו לא שרייה אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שרייה כדאמרינן בגמ׳ וכו׳. אבל כיון שכתוב כן בגירסת הרב אלפס ז״ל אית לן למימר דרבי היינו רבינו הקדוש התיר את השמן ולא קבלו ממנו ואתא

רבי יהודה נשיאה בר בריה וקבילו מיניה ע״כ:

וכבשין. לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה בחומץ. רש״י. וז״ש בחומץ לאו דוקא דהא אנן תנן שדרכן לתת וכו׳ וחומץ. שמע מיניה דעיקר כבישה לא כך היא אלא כגון במים ומלת הרבה בתוכה. וז״ל הר״ן ירקות כבושים במים אם דרכן וכו׳ ועמ״ש ברפ״ב דעוקצין:

שדרכן לתת לתוכו יין. אבל בידוע אסור אפילו בהנאה וכו׳. ופי׳ הטור סי׳ קי״ד שדרכן היינו שלפעמים נותנין בהן יין. ושידוע היינו שכולן נותנין לתוכן יין אע״פ שאינו יודע שנתנו לתוך אלו. ע״כ. ואף רש״י פי׳ כן כמו שאני מעתיק לשונו בסמוך ומאי שנא ממורייס [דמתני׳ ד׳] דשרו רבנן בהנאה [ורובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כידוע] התם לעבורי זוהמא [והוי כמאן דאזיל לאבוד] הכא למתוקי טעמא. גמ׳:

וחומץ. אדלעיל קאי שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואין לפרש דחומץ היינו שלא היה מתחלתו יין וכשקנה החומץ מישראל דהא כתבתי במ״ג דאף בשתיה שרי מן הדין. ועוד הא תנן במתני׳ דלקמן שאין דרכן לתת וכו׳ וחומץ. דמותר באכילה. אי לאו דקאי אדלעיל כדפרישית הוה קשיא אהדדי דהכא אסור באכילה ולקמן שרי:

וציר. מפורש במשנה ד׳ פרק ו׳ דנדרים:

והחילק. פירש הר״ב מין דגים טהורים ואין להם סנפיר וכו׳. עמ״ש בסוף פרק ג׳ דחולין:

וקורט. גרגיר. ערוך. ומ״ש הר״ב דסכין אגב חריפותא [דחלתית] ממתקת כו׳ דאל״ה הא אמר מר נותן טעם לפגם מותר. גמ׳:

הרי אלו אסורים. למעוטי בידוע דכבשין *) גמרא:

ז **וישראל רואהו**. כתב הר״ב לאו דוקא רואהו וכו׳ העכו״ם ארתותי מרתת והוא שיודע שחלב טמא אסור לישראל. טור סימן קט״ו:

והדבש. למאי ניחוש לה אי משום עירובי. [שמא עירב בו יין] מסרא סרי אי משום בשולי עכו״ם הא נאכל כמות שהוא חי אי משום גיעולי עכו״ם נותן טעם לפגם הוא ומותר. גמ׳:

והדבדניות. פי׳ הר״ב החלות שרודין וכו׳. כ״פ הרמב״ם ומסיים וגם אותם החלות לא תכשיר ואע״פ שהדבש מכשיר מכלל השבעה משקין כמו שנבאר במסכת מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל. לא משקה. עד שמתיכין אותו ומוציאין דבשו. ע״כ. ומ״ש הר״ב פירוש אחר אשכולות של ענבים וכו׳ כן פירש״י. ומ״ש הר״ב ואין בהן משום הכשר משקה וכו׳ דסתמן לאכילה גמרא לתרוצי הא דבי״ח דבר דפ״ק דשבת היא הגזירה הי״ב הבוצר לגת הוכשר כמ״ש שם הר״ב. ומשני דהבוצר קא בעי לה למשקה. וכלומר גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניחא ליה במשקה כדכתב הר״ב התם בשבת דהכי איתא התם בגמ׳ [דף ט״ז] ושם מקומו ובכאן לא חש הגמ׳ להאריך ועמ״ש במ״ט פ״ד. ואל תתמה על פי׳ הראשון דדבדניות הם חלות דבש והיכי רמי עלה מהבוצר דהכי רמי מדבבוצר מוכשר אע״ג דלא צריך למשקה ה״נ יהא מוכשר אע״פ שאינו צריך:

וכבשין שאין דרכן וכו׳. ולא גזרינן אטו דרכן. הר״ן:

וטרית שאינה טרופה. פי׳ הר״ב שישאר ראש הדג ושדרותיו קיימין וניכר שהוא טהור לשון הרמב״ם שישאר ראש הדג ושדרתו נראים עד שידוע מאותה צורה שהוא דג טהור. ומפרש הכ״מ פ״ג מהלכות מאכלות אסורות ובב״י סימן פ״ג דהיינו לומר שהוא מכיר בטביעות עין בראש ושדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור. וכ״כ הראב״ד. ואע״פ שהר״ן דחה זה הפירוש דא״כ מאי מותיב בגמ׳ וכו׳. י״ל דהכי מותיב וכו׳:

עלה של חלתית. מפרש בגמ׳ דלא נצרכה אלא לקורטין שבה כלומר הנדבקין בעלין. וקמ״ל דלא חיישינן שמא ערבו בהן מאותן קורטין שחתכו מן העלין בסכינא דנכרי ונותנן בעלין משום דאי איתא דהכי הוה משרק שרקי כלומר נופלין היו מן העלין. הר״ן:

וזיתי גלוסקאות המגולגלין. פירש הר״ב זיתים המכונסים וכו׳ שנתחממו ונרפו מחמת שמנן. רש״י. ובגמרא פשיטא לא נצרכא אע״ג דרפו טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ״ל הני מחמת משחא הוא דרפו:

השלוחין. הר״ב העתיק השלחין. וכן הוא בגמ׳ ובפירש״י. אבל בירושלמי כגרסת הספר וכן היא גרסת הרמב״ם וכתב פירוש השלוחין כאילו אמר השולחין וכמו רוכב ורכוב ע״כ. ור״ל בגמ׳ פ״ק דב״מ דף ח׳. ועוד משנה סוף פ״ד דזבים ועמ״ש במ״ג פ״י דנדרים:

מן ההפתק. פירש הר״ב שאינו מזלף עליהן וכו׳ רש״י. ומסיים הר״ן דמקלקל להו:

לתרומה. פירש הר״ב כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין. דתרומה אין דמיה יקרים. שאינה ראויה אלא לכהנים. רש״י בגמרא:

פרק ג

א **כל שיש בידו מקל או צפור או כדור**. פי׳ הר״ב דהני ודאי נעבדים הם דמשום חשיבותיהו אשקלינהו להנך חפצי בידייהו כדמפרשי׳ בגמ׳ מקל שרודה את עצמו [לשון גנאי] תחת כל העולם כולו כמקל. צפור שתופס את עצמו תחת כל העולם כולו כצפור. כדור. שתופס את עצמו תחת כל העולם

כולו ככדור. פירשו התוס׳ שהעולם עגול כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד שראה כל העולם [*כולו] ככדור. ע״כ. *)ומ״ש הר״ב הוסיפו עליהם בברייתא חרב ועטרה וטבעת. סייף מעיקרא סבור לסטס בעלמא. ולבסוף סבור שהורג א״ע תחת כל העולם כולו. עטרה. מעיקרא גבור גדיל כלילא בעלמא ולבסוף סבור כעטרה לכלב [חלוף למלך]. טבעת. מעיקרא סבור אישתיימא [שליח הנושא חותם המשלחו] בעלמא. ולבסוף סבור שחותם את עצמו תחת כל העולם כולו למיתה.

רשב״ג אומר כל שיש בידו וכו׳. עמ״ש ברפ״ג דבכורות [משנה ב׳]:

כל דבר. תנא אפילו צרור אפילו קיסם. בעי רב אשי תפס בידו צואה מהו. מי אמרינן כולי עלמא זילו באפיה כצואה. או דלמא הוא ניהו דזיל באפי כולי עלמא כצואה. תיקו. ש״ס:

ב **מצא תבנית יד או רגל**. אינו יד ע״ז שנשבר לפי שזה הוא שברי צלמים. אבל מתחלת עשייתו נעשה צורת יד בלבד או צורת רגל וכן צורת איזה אבר שיעשה וממעשהו יתבאר אם מתחלת עשייתו נעשה נפרד או אם נשבר מצורה שלמה. הרמב״ם:

ג **ועליהם צורת חמה וכו׳**. דהני [תלתא] דחשיבי ציירי להו ופלחי להו. למידי אחריני לנוי בעלמא עבדי להו. גמרא:

צורת דרקון. כתב הר״ב ואומרים שהוא צורה לתלי הלבנה. הרמב״ם כתב שכן נאמר לו ופירש תלי הלבנה הוא שגלגל הלבנה נוטה מגלגל חמה כמ״ש בפ״ב דר״ה משנה ו׳ בדבור לצפונה וכו׳ וכשתעריך אופן הלבנה ואופן החמה שקראתי אותם שם כך. הנה יהיה זה בדמות תלי שהוא תנין:

יוליכם לים המלח. עמ״ש ברפ״ב דפסחים:

רבי יוסי אומר שוחק וכו׳. בגמ׳ מייתי כמה קראי דבעי רבי יוסי לאוכחי מינייהו. וחכמים השיבו לו ואין להאריך:

או מטיל לים. היינו לים המלח דנקט ת״ק. כרבה דרפ״ב דפסחים בגמ׳ דף כ״ח. תוס׳. ומשום דלים המלח אזיל לא בעי שחיקה:

אמרו לו אף הוא נעשה זבל. וקא סברי זה וזה גורם אסור. ורבי יוסי סבר זה וזה גורם מותר. וכוותיה פסק הר״ב לקמן במשנה ח׳. וכן פסק עוד במשנה י״א פ״ב דערלה. ובספ״ו דתמורה. וכתבו התוס׳ [ד״ה א״ל]. דהא דסברי חכמים ברפ״ב דפסחים דחמן מפרר וזורה לרוח. משום דיש לחלק גבי חמץ כתיב לא יאכל. והלכך אינו אסור אלא בדרך הנאה גמורה אבל בע״ז כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואפילו כל דהו. א״נ רבנן דהתם היינו ר״י דהכא. ע״כ:

ד **פרוקלוס**. מין גוי היה. רש״י:

אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא א״ל וכו׳. ובירושלמי גרסינן כשיצא. וכן נראה. לפי שבגמרא אמרו דלא השיבו כלל במרחץ לפי שאסור להרהר בדברי תורה במרחץ אלא כשיצא השיבו שאין משיבין במרחץ כלומר שלא הייתי יכול להשיבך עד עכשיו שיצאתי ואי גרסינן כשיצא נוכל לתרוצי דה״ק א״ל אין משיבין במרחץ כשיצא. וכ״כ הר״ן והתוס׳. ומיהו כתבו עוד דג׳ בתים יש במרחץ. ובפנימי שבני אדם עומדים שם ערומים ולא לבושים אפילו הרהור אסור ואין משיבין בה כלל. אבל באמצעי׳ שבני אדם עומדים שם ערומים ולבושים. הרהור מותר בה. ולהשיב בדבר אסור ומותר. ג״כ מותר בה. שכל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר אינו אלא כהרהור. ובבית זה האמצעי הוא שא״ל אין משיבין במרחץ. וכשיצא מבית האמצעי לבית החיצון. אמר ליה עיקר טעמו של דבר דהיינו אני לא באתי בגבולה ע״כ. ולפי זה גירסת וכשיצא אתי שפיר. ומ״מ נראה דגרסתם היתה כשיצא בלא וי״ו:

היא באתה בגבולי. דאי לאו הכי שלא בטובת ר״ג כבטובת אחרים דמי. שהיה אדם חשוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן. ותנן [פ״ד משנה ג׳] ע״ז שהיה לה גינה ומרחץ וכו׳ אין נהנין מהן בטובה. גמרא:

ובעל קרי. כי ההיא דאמרינן בפ״ב דחגיגה דף ט״ו שמא באמבטי עיברה. ופירש״י כלי שרוחצין בו כל הגוף וי״ל שהטיח אדם שם שכבת זרע וכו׳:

ומשתין בפניה. דכיון שאין עבודתה בכך. לא דמי לבעל פעור דמיחייב אפילו נתכוין לבזותה. כמ״ש בפרק ז׳ דסנהדרין משנה ו׳. [משמא ד] גמ׳. ועיין [מ״ש] בפרק דלקמן משנה ה׳:

ה **ומה שעליהם**. כגון אם ציפום זהב וכסף אסור. שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. ואע״ג דאינהו לאו עכו״ם מקרו. ולא מתסרי. גזירת הכתוב היא. שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהם כח לאוסרן. אבל ע״ז מיהא הוי ותלוש שעליהם כתלוש של שאר ע״ז. שנאמר לא תחמוד [כסף וזהב] עליהם. על כל שהן נעבדין משמע. רש״י:

ומפני מה אשרה אסורה. כתב הר״ב כלומר כי היכי וכו׳ ולמה אסרה תורה וכו׳. וכן לשון רש״י. ופירשו התוס׳ [דף מ״ה ע״ב] דלהכי בעי (ליה) לרבי יוסי משום דאי לאו דאיכא טעמא באשרה. הוה אמינא גלי קרא דאילנית אסירי וה״ה הרים וגבעות. והוה אמינא דלא דרשינן ההרים אלהיהם. ע״כ:

וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור. כתב הר״ב וסבר ר׳ יוסי שאילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. ות״ק סבר וכו׳. אבל בצפוי הר אף רבי יוסי מודה דאסור. גמ׳. ועיין במשנה ז׳:

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וכו׳. בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע״פ נביא נבנה שם. תוס׳:

דע שיש שם ע״ז. פירש הר״ב כדי שיחפשום ויבערום וכו׳ אבל עץ רענן צוה לנו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפון באש. הכי תניא ובגמ׳ ורבנן [האי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ביה] מיבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך. ורבי יוסי נמי מבעי ליה להכי ואילן שנטעו ולבסוף עבדו נפקא ליה מואשריהם תגדעון. איזו עץ שגדועו אסור [מה שהחליף אח״כ דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו יעזוב בקרקע ויהנה ממנו] ועיקרו מותר. הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו וה״ק אילו לא נאמר תשרפון באש הייתי אומר אשריהם תגדעון באילן שנטעו מתחלה לכך. השתא דכתיב ואשריהם תשרפון באש אייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו. ורבנן דרשי ביה דגידוע ע״ז קודמת לכבוש ארץ ישראל. כבוש א״י קודם לבעור ע״ז. ורבי יוסי נפקא ליה מאבד תאבדון וכו׳ והיינו דלעיל נקט הר״ב ואשריהם תגדעון. ויש סוגיא אחרת בגמ׳ דף מ״ח דרבי יוסי מואשריהם לשון רבים משמע ליה תרוויהו. ורבנן ילפי היתירא מואשריהם תגדעון. ורבי יוסי מבעי ליה לגדועי ע״ז קודמין וכו׳ ולאותה סוגיא אף לרבנן התוספת אסור. ופליגי בעיקר. דלרבי יוסי אף העיקר אסור. ועמ״ש במשנה ז׳:

ו **סמוך לבית ע״ז**. כתב הר״ב שהיה אחד מכותליו בית ע״ז וכו׳. ובירושלמי מפרשינן מתני׳ בשקדם הכותל לע״ז. ולפיכך כשסמך ישראל בהיתר סמך. הר״ן:

כונס לתוך שלו. כתב הר״ב ואינו מניחו פנוי כו׳ ועושה שם בית הכסא לתינוקות דלא בעי בהו צניעותא. דאילו לגדולים צניעותא בעי. גמ׳. ומפורש בגמ׳ דלא בעי תרתי אלא דעביד בית הכסא א״נ דגדיר ליה וכו׳. וכן צריך לפרש דברי הר״ב דאו או קאמר. וז״ל הטור סימן קמ״ג יעשה בהם בית הכסא ואם אינו רשאי ימלאנה קוצים:

ארבע אמות. נ״א ל״ג וכן הרמב״ם בפרק ח׳ מהלכות ע״ז לא העתיק ארבע אמות:

אבניו ועציו ועפרו מטמאין. כתב הר״ב ואפילו חלקו של ישראל לפי שאין ברירה. וכן כתב רש״י והר״ן. ותימא דמפרש בסמוך דטומאת ע״ז דרבנן והכי איתא בגמ׳. ובדרבנן הא קיי״ל דיש ברירה כמו שפסק הר״ב במשנה ד׳ פ״ז דדמאי ואולי דמשום חומרת ע״ז אמרו דאין ברירה והכי נמי אשכחן בדרבנן דאין ברירה במשנה ג׳ פ״ק דביצה. ושם מפורש. וכן שם סוף פ״ד:

כשרץ. פירש הר״ב שמטמא במגע וכו׳ ואינו מטמא בכעדשה כשרץ. אלא בכזית כמתים דאתקש נמי למת. שנאמר (מלכים ב כ״ג:ו׳) וישלך את עפרו אל קבר בני העם. גמ׳ פרקט׳ דשבת דף פ״ג [ע״ב]:

שנאמר שקץ. לשון שרץ*). רש״י:

כנדה ואתקוש לשרץ למשמשיה. ותנא קמא סבר דאתקש לנדה שאינה מטמאה לאברים אם נחתך אבר ממנה. כנדה שאינה מטמאה לאברים. גמ שם דף פ״ב [ע״ב]:

שנאמר תזרם כמו דוה. בע״ז משתעי. רש״י:

מה נדה מטמאה במשא. דכתיב (ויקרא ט״ו:כ״ב) וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו. אלמא טימיתיה לכלי אשר נשא אותה. ואע״פ שלא נגעה. שאפילו היה עשרה כלים זה על זה כולם בכלל אשר תשב עליו הן. רש״י. ובפ״ט דשבת מפרש דאתקוש לזב וכו׳. וכן כתב הר״ב במ״ו פרק בתרא דזבים. וע״ש:

ז **בית שבנוי מתחלה לע״ז**. והיו עובדין את הבית עצמו. רש״י. ומש״ה אסור מיד [כדתנן במשנה ד׳ פרק דלקמן] דאילו לא היה הבית עצמו נעבד הוי משמשי ע״ז דלא נאסר עד שיעבד. הר״ן:

וכיירו. פירש הר״ב פתוח וציור ולשון ארמית בבית ארזים בבית דמטלל בכיורא דארזיא ואחרים כן:

נוטל מה שחידש. עיין בפי׳ הר״ב לקמן באבנים. ומה שאכתוב שם בס״ד:

הכניס לתוכה ע״ז. לשון הר״ב לפי שעה ולא הקצהו לתשמיש ע״ז. ואת הבית עצמו לא נתכוין לעבוד והוציאה ישראל. הרי בית זה מותר. כך פירש״י וטעמא דמלתא דכיון שלא נעשה אלא לתשמיש עראי אינו נאסר משום משמשי ע״ז. ומיהו כל שע״ז בתוכו מתסר מדרבנן. והא דתניא בספרי לא חידש אלא הכניס לתוכו ע״ז והוציאה מותר שנאמר (דברים י״ב:ג׳) ואבדתם את שמם מן המקום. דמשמע מדאורייתא צריך להוציאה. ההיא אסמכתא בעלמא. הר״ן:

אבן שחצבה מתחלה לבימוס. לשון הר״ב להושיב הע״ז עליה. ומסיים רש״י. ועובדין את הבימוס עצמו כע״ז. הרי זו אסורה ואפילו לא העמיד עליה.

כתבו התוס׳ [ד״ה בית]. דה״ה כשחצבה להיות ע״ז עצמה והא דנקט לבימוס שלא היה חשובה בעיניהם לעבדה אלא אותה שדומה לבימוס לפי שבימה נותנים עליה ע״ז:

נוטל מה שחידש. לשון הר״ב נוטל ישראל. וכפירש״י כאן. ולעיל בבית. ומסיים ואע״פ שלא בטלו העכו״ם או אפילו היתה של ישראל מומר שאין ע״ז שלו בטלה [כדתנן במשנה ד׳ פרק דלקמן] הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש. וההוא חידוש (שבטל) [צ״ל שנטל] אסור בהנאה לעולם ובגמ׳ מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם. אבל אם השתחוה לה עכו״ם אח״כ נאסר כל הבית ובעי עכו״ם לבטלה. ואם השתחוה לה ישראל אסורה עולמית. ע״כ. וליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחידש אעכו״ם קאי. דא״כ למה לי שיטול מה שחידש אפילו בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כיצד מבטל וכו׳. נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה. אלא ודאי אישראל קאי. הר״ן:

גידעו ופסלו לשם ע״ז. לשון הר״ב לעבוד הגדולים שיגדלו בו מעתה. ואי לא גדעו ופסלו לא: דכרבנן דס״ל במתני׳ ה׳ דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר. ומיהו מסקינן בגמ׳ דאף רבנן לא פליגי אדר׳ יוסי אלא בעיקר. דר׳ יוסי ס״ל דאף העיקר נאסר בנטעו ולבסוף עבדו. ורבנן סברי שאין העיקר נאסר. אבל בתוספות מודו דנאסר והא דתנן הכא גדעו ופסלו לאשמועינן דאע״ג דעשה מעשה בגוף האילן אפ״ה אין עיקר האילן נאסר:

העמיד תחתיה ע״ז וביטלה. ואע״ג דכי לא בטלה נמי לא הוי משמשיה דהא אליבא דרבנן קא מוקמי לה. דאמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר. והכא מסתמא לא נטעו מתחלה לכך מדלא מפרש עלה שנטעו מתחלה לכך. מ״מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא. שבשעה שע״ז נראית תחתיה נראה כאילו נטועה מתחלה לכך. תוס׳. ואשתמיטתיה להכ״מ בפרק ח׳ מהלכות ע״ז כשכתב כך מדנפשיה. והר״ן כתב דמדברי רש״י ז״ל נראה דאילן נמי כל שנטעו יחור. כתלוש דמי. ולא התירו אילן שנטעו ולבסוף נעבד. אלא בכשנטעו גרעין דלאו אילן היה כשנטעו. ע״כ:

ובטלה. וכן גרסת התוס׳ כמ״ש לעיל גם גרסת הר״ן והרמב״ם בפירושו. אבל בחבורו פ״ח מהלכות ע״ז. והטור סימן קמ״ה העתיק ונטלה וכ״ה ברי״ף:

ח **לא ישב בצלה**. משום דקא מתהני מע״ז. ומדלא קתני לא יעבור כמו בסיפא ש״מ דהכא שרי וטעמא משום דמדינא אפילו ישיבה הוה ליה למשרי כל היכא שלא מכוין דהא קיי״ל בפרק כל שעה (פסחים דף כ״ה ע״ב) דאפשר ולא קא מכוין שרי אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה ואתי לכווני. אבל העברה בעלמא דלא שייך למיחש בה כולי האי שרי ותחתיה דאסור משום טומאת ע״ז. הר״ן:

בצלה. כתב הר״ב לאו תחת נוף וכו׳ אלא מן האילן והלאה דכשהחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך. וכל זמן שלא עברו מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האילן הצל עב וחשוך. מכאן ואילך הצל דק וקלוש. רש״י בגמ׳. ועמ״ש ריש פרק ה׳ דפסחים:

ואם עבר טמא. גמרא מ״ט אי אפשר דליכא תקרובת ע״ז [ונמצא האילן מאהיל על התקרובת ועליו] מני ר״י בן בתירא היא דתניא ר״י בן בתירא אומר מנין לתקרובת ע״ז שמטמא באהל שנאמר (תהילים ק״ו:כ״ח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע״ז מטמא באהל. ותמיהני דלא קאמרינן משום היא עצמה שהיא ע״ז ומאהלת עליו דהא לא שאני לן בין מאהיל על המת ועליו. או שהמת עצמו מאהיל עליו כדתנן בהדיא בריש פרק ג׳ דעדיות. וריש פ״ג דאהלות. ולכאורה אין נראה לומר דר״י בן בתירא דוקא תקרובת סבירא ליה דמטמא. אבל לא ע״ז עצמה. חדא שאין זו סברא. ועוד דקרא גופיה דכתב זבחי מתים משמע דע״ז עצמה מתים קרי לה. וכי אמרינן דזבחי מתים לטמויי באהל. כ״ש דמתים גופייהו דהיינו ע״ז עצמה דמטמא באהל דהא מתים קרינהו [*והא דבפרק ר״ע במסכת שבת דף פ״ג ע״ב. מסקינן דאין טומאת אהל לע״ז פשיטא לי מלתא דלההיא סוגיא אין טומאת אהל בע״ז כלל. בין לעצמה בין לתקרובת שלה] אלא ר״י בן בתירא נקט תקרובת לרבותא כ״ש ע״ז עצמה. ואפשר דגמ׳ נמי דנקטה א״א דליכא תקרובת ע״ז שהוא ג״כ משום רבותא בעלמא דאפילו משום חששא זו איכא למיחש אבל ראיתי בתוס׳ פ״ק דחולין דף י״ג [ע״ב] דמפרשינן דלר״י בן בתירא טומאה זו דאורייתא היא. ועיין מה שאכתוב לקמן בשם רש״י ור״ן ורמב״ם] ואפ״ה בגוזלת את הרבים התירו משום דהכא משום חשש תקרובת הוא. ובגוזלת את הרבים לא גזרו בחששא זו. ע״כ. דש״מ דמשום ע״ז עצמה לא הוי טומאה כלל אלא משום חשש תקרובת שתחתיה וכדמשמע ודאי לישנא דגמ׳. לכן אפשר לי לומר דאין ה״נ דאף לר״י בן בתירא אין טומאת אהל אלא בתקרובת ולא בע״ז עצמה. ואל תתמה דהכי אשכחן בהדיא בגמ׳ לענין ביטול. דבע״ז מועיל הביטול כדתנן בסוף פרקין ובמשנה ד׳ פרק דלקמן ואילו בתקרובת אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף א״ר שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטול לעולם. אף תקרובת אין לו בטילה לעולם. כדאיתא ר״פ דלקמן דף נ׳:

ועבר. בדאיכא דירכא אחרינא [הקצר כזה. תוס׳] מש״ה דיעבד אין. לכתחלה לא. אבל בדליכא דירכא אחרינא עובר אף לכתחלה. ואיכא מאן דמתני בהדיא עובר ואיירי בדליכא דירכא אחרינא. גמ׳:

טהור. פירש הר״ב דטומאה דרבנן היא. וקרא דמייתינן אסמכתא בעלמא היא. רש״י והר״ן וכן דעת הרמב״ם בריש פ״ו מהלכות אבות הטומאות. ועמ״ש לעיל [ד״ה ואם]. בשם התוס׳ דחולין:

[*אבל לא בימות החמה וכו' ולא בימות הגשמים. ולא קתני ואם זרע אסור כדקתני רישא ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא דלא אסרו ההנאה בדיעבד. הרא"ש פ"ק דחולין סימן ט']:

והחזרין. פירש הר"ב חזרת ובערבי חס"א. ובמשנה ו' פ"ב דפסחים מסיים לטו"גא בלע"ז. וכתב הרמב"ם חזרין רבוי חזרת:

רבי יוסי אומר אף לא ירקות וכו'. כתב הר"ב לדבריהן של רבנן קאמר וכו' והלכה כר"י וזה וזה גורם מותר ולא קיי"ל כמתני' [ד]אבל לא בימות החמה. מסקנת הפוסקים. והקשה הר"ן דהא אף ר"י אוסר זה וזה גורם לכתחלה כדתנן [סוף פ"ק דערלה] רי"א וכו' אין נוטעין אגוז של ערלה. ותירץ דשאני התם שהוא כמבטל איסור לכתחלה. אבל כגון ירקות דמתני' דהנאה ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור לכתחילה. ע"כ. ועמ"ש לקמן:

שהנמיה. עמ"ש בספ"ג דמעילה:

ט **חדש יותץ**. כתב הר"ב הא מתני' אליבא דמ"ד זה וזה גורם אסור ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יוצן וכו' כדי שלא יהנה וכו' דאפילו למ"ד זה וזה גורם מותר לא שרינן לכתחלה כמ"ש לעיל הלכך ישן כיון דסגי ליה בצינון ולא מפסיד מידי אלא איסור הנאה לחודיה. לכך צריך צינון. אבל חדש אם נאמר יותץ יפסיד התנור הלכך כדיעבד חשיב ליה. תוס' פ"ב דפסחים דף כ"ו. והכא לאו ממילא הוא. כמו בירקות דלעיל:

הפת אסורה בהנאה. כתב הר"ב והוא שאבוקה כנגדו וכו' ויש שבח עצים בפת. והכי נמי במתני' ד' וה' בפרק שלישי דערלה. אבל לא כן בריש פ"ב דמעשר שני. וטעמא למדתי מהתוס' פרק בתרא דמכילתין דף ס"ו [ע"ב. ד"ה אמר רבא] שכתבו דלא שייך לאסור שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה משום דיש שבח עצים בפת. היינו שבח הנאה דעצים בתוך הפת וחשיב נהנה מן העצים והביאו ראיה לדבר. וכן נראה שם מפירש"י: וכ"כ התוס' ג"כ בפ"ב דפסחים [דף כ"ו]. והלכך בעיסת מעשר שני שאפו בעצים של חולין השבח לשני. ואין חולקין השבח לענים של חולין וכ"ש דהתם חומרא הוא. אסורה בהנאה. ה"נ ה"ל להר"ב לכתוב אמאי לא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו כדאמר רשב"ג בפרק בתרא [דף נ"ד] כמ"ש הר"ב במ"ו פ"ג דערלה. דה"נ פרכינן בירושלמי בסיפא ארג בו את הבגד אסור בהנאה ומשני לה כי היכי דמשני הר"ב התם בערלה דחיישינן שמא יחזור וימכרנו העכו"ם לישראל. וכמו שהביאו התוס' דהכא. וסיימו בו וכן יש לפרש באפה את הפת דדרך ליקח פת מן העכו"ם. ע"כ וצ"ל שאחר שהתירוהו כמ"ש הר"ב במ"ו פרק דלעיל ושם פירש הר"ן דבימי רבי הותר. ועיין בר"ן פ"ה גבי ההיא פתא דחיטי דנפל עליהם חביתא דיין נסך וכו' אך רבים החולקים וס"ל שלא הותר בימי רבי וכן דעת התוס' עצמם דף ל"ה בד"ה מכלל דאיכא וכו'. ועיין במ"ח פ"ב דמכשירין. לכך צריך לומר דה"ק דדרך ליקח פת מן העכו"ם. כדי להאכיל לפועליו העכו"ם. ופת דהכא אסור בהנאה וחיישינן. כך נ"ל. ולפ"ז מ"ש הר"ן דהתם בערלה דתנן תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרי' ימכר חוץ מדמי איסור שבו דהיינו דוקא בתבשיל שנאכל כמות שהוא חי [א"נ שאינו עולה על שלחן של מלכים] שנקח מן העכו"ם הא בשאר המבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב"ג. עכ"ל. דוקא לשטתו דס"ל דבימי רבי הותר ומצינן לתרוצי דהא דלא תנן הכא בפת דימכר משום דלאחר שהותר איכא למיחש שיחזור וימכרנו לישראל אבל לדסבירא להו דבימי רבי לא הותר וטעמא כדכתיבנא שמא יקנה לפועליו העכו"ם התם נמי בערלה בכל תבשיל מיירי. ומשום חששא דשמא יקנה לפועליו הוא:

נתערבה באחרות כולן אסורות. י"מ משום דדבר שבמנין הוא. כגון ככרות בעל הבית דחשיבי [כדתנן במשנה ז' פ"ג דערלה וע"ש משנה ח'] ולא בטלי. אבל ככרות שאינן חשובות בטלי ברובא. ואחרים פירשו דכיון דאיסורי ע"ז נינהו אסורים בהנאה אע"פ שאין דבר שבמנין. הר"ן. ועמ"ש במשנה ט' פ"ה:

יוליך הנאה לים המלח. פירש הר"ב דמי ככר שנתערב. וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות עכו"ם. והקשה הר"ן דה"ל למימר יוליך דמי אחד מהן לים המלח ומאי יוליך הנאה אלא ודאי משמע דאהנאת עצים קאי כדברי רש"י ז"ל והרי אין המדומע והמחומץ פוסל אלא לפי חשבון. [כדתנן במשנה ו' פ"ה דתרומות] גם הרא"ש כתב דכיון שנסתלק הנאת גוף האיסור הותר הכל אבל בלא תערובות לא הקילו להתיר בהולכת הנאה לים המלח עכ"ד. וטעמא כתב הר"ן דכי היכי דלא שרינן למכור חוץ מדמי האיסור ביין נסך גמור כמ"ש הר"ב במשנה י' פרק בתרא ואע"פ דבמכירה אינו נהנה מן האיסור כלל כ"ש הכא שנהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו לים המלח הלכך ליכא למשרי אם הפת היא בעינה ולא נתערבה הואיל ויש בו ודאי תערובת ע"ז. כך כתב לדברי האוסרים בלי תערובת. אע"פ שדעתו מסכמת לרש"י גם בזה דר"א אריש קאי. ואף בלא תערובת הוא אומר יוליך הנאה לים המלח כיון שלא נתערב בפת ממשו של איסור לא דמי לעירוב יין נסך. ע"כ. ובמשנה ו' פ"ג דערלה כתבתי דלהרמב"ם ושכן נראה גם דעת הר"ב לר"א נמי לא סגי יוליך אלא ע"י מכירה ונמצא שאינו נהנה אף בכאן מ"מ ס"ל דלא תקנו שום היתר אלא בתערובות בלבד. ומ"ש הר"ב והלכה כר"א וכו' גמ'. ומ"ש אפי' חבית של יין נסך היינו אפילו יין נסך גמור ולפיכך לא הותר אלא בחבית שנתערב בחביות דאילו סתם יינם אף יין ביין מותר כדלקמן פרק בתרא משנה י' ומיהו אף בסתם יינם בחבית בחביות צריך ג"כ הולכת הנאה זו. כמ"ש הרמב"ם בהדיא בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות:

נתערב באחרים ואחרים באחרים. כתבו התוס׳ דר״ת לא גרס ואחרים באחרים. ור״י בר ברוך גרים ומפרש וכו׳ כמ״ש הר״ב לשתי הדעות במשנה ו׳ פ״ג דערלה ובפסחים פ״ב דף כ״ז כתבו דבסדר המשנה ליתיה. לא הכא בע״ז ולא התם בערלה:

י **כיצד מבטלה**. פי׳ הר״ב עכו״ם לאשרה. ומנלן שהבטול מועיל מפרש הר״ב בפרק דלקמן משנה ד׳. ומ״ש הר״ב ואפילו בטלה בעל כרחו. עמ״ש בזה בפרק דלקמן משנה ה׳:

שפייה לצורכה וכו׳. פי׳ הר״ב שפאה תרגום ואכות וכו׳. ונראה שכולל כל הבטולים וקוראן בכלל שפייה ואתא לאשמועינן החלוק שבין לצורכה ושלא לצורכה. וכן יראה לשון הטור סי׳ קמ״ו. אבל הרמב״ם מפרש שפייה גרידתא. ומשמע דענין בפני עצמו הוא. וכן לשונו בחבורו ספ״ח מהלכות עכו״ם. או ששפאה שלא לצורכה וכו׳ שפאה לצורכה וכו׳ וקשה דמאי שנא דבשפייה תנן לצורכה טפי מדאינך והרי שוים הם:

פרק ד

א **שלש אבנים זו בצד זו**. כתב הר״ב וכ״ש אחת ע״ג שתים שזו עיקר מרקוליס ותחלתו. רש״י:

בצד מרקולים. לשון הר״ב בצד ארבע אמות שלמרקוליס. ורבנן סברי וכו׳. נראות עמו כלומר סמוכות לו דאיכא למימר דמניה נפול. ומסקי התוס׳ [ד״ה במקורבות]. דהיינו כגון אמה או חצי אמה. ומ״ש הר״ב בין שתים בין שלש אסורים. אמלתא דר׳ ישמעאל עהדר. דאמר שתים. אבל לרבנן ה״ה אחד נמי אסור והכי קאמרי שנראות עמה כל האבנים שנראות עמה בין שלש בין שתים בין אחד. ובגמ׳ איתא נמי כה״ג ר׳ ישמעאל אפי׳ תרתי נמי לתסרו. וכתבו התוס׳ ה״ה דהוה מצי למימר אפי׳ חדא נמי מתסר אלא משום דבמתני׳ נקט שתים מותרות. נקט נמי הכא שתים. ע״כ. ולשון הרמב״ם בפ״ז מהלכות עכו״ם וכן אבני מרקוליס כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה:

ב **הרי אלו מותרין**. כתוב אחד אומר (דברים כ״ט) ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן [כסף וזהב] אשר עמהם. משמע שהיו מקריבים עץ ואבן. וקרי ליה שקוצים. אלמא כל מה דמקריבים קמיה מתסר. וכתוב אחד אומר (שם ז׳) לא תחמוד כסף וזהב עליהם. אבל עץ ואבן לא כתיב. הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של נוי אסור. שאינו של נוי מותר. אף עמהם דבר של נוי אסור. ושאינו של נוי מותר. אבל איפכא לא דא״כ לא יאמר עליהם. גמ׳:

פרכילי ענבים. ועטרות של שבלים. הני מדין תקרובת מיתסרי. דבגמ׳ דף נ״א ע״א מוקמינן להו כגון שבצרן מתחלה לכך והוו כעין פנים כיון שהיו באים במקדש לבכורים [דלא כרש״י שמפרש שבבצירתה עבדה לע״ז והוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה] ואע״ג שאין בהם עבודה לגבוה. כעין פנים מקרי. ויינות ושמנים וסלתות נמי פשיטא דכעין פנים הוא דהא איתנהו במקדש יין לנסך. שמנים וסלתות למנחות. ובכולהו הני חיישינן דלמא עביד בהו תקרובת כעין פנים שנסך היין. והקטיר קצת מהשמן והסולת. ואלו שנמצאו שירים הן. כדעבדינן במקדש ומש״ה מיתסרי. הר״ן:

פרכילי ענבים. כשהענבים כרותים עם הזמורות נקראים פרכילי ענבים. כך פי׳ הר״ב במשנה ג׳ פ״ק דעוקצין:

ג **נהנין מהן**. דאין הקדש לע״ז עד שיקריב בתקרובת. רש״י:

שלא בטובה. פירש הר״ב שלא יעלה שכר לכומרים. וכפירוש רש״י. והקשו בתוספות פרק דלעיל דף מ״ד דלשון בטובה לא משמע הכי. ואדרבה בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה. ועוד דאי בשכר. בסיפא כי איכא לאחרים חלק בהדה דשרי [ועיין לקמן] אמאי הא מרויח לע״ז. ושם מפרש״י שלא בטובה שלא יחזיק טובה לע״ז. ע״כ. ונראה שר״ל וכ״ש שלא יתן שכר. וכההיא דריש פרק ה׳ דעדיות. ומשנה ב׳ פרק ד׳ דשביעית לענין פירות שביעית. וכן פירש הר״ן בשם הראב״ד. אבל התוס׳ כתבו אע״פ שנותנים להם שכר שרי. ולא דמי למתני׳ ד׳ פ״ק דחניות מעוטרות אסור ליקח מהם משום מכס ע״ז. דהתם מיירי שהמכס הוא לצורך הע״ז. ובהכי מתרצה נמי דבפ׳ ד׳ דנדרים משנה ו׳ במודר הנאה דאסור ליקח ממנו אלא בפחות כדהקשה מינה הר״ן על פירש״י. וכיון דלאו לע״ז עצמו לא קשיא מינה כלל:

שלא בטובה. פי׳ הר״ב שלא יעלה שכר לכומרים. איכא דמתני לה בגמ׳ אריש. ואיכא דמתני לה אסיפא. והרמב״ם [פ״ז] פוסק לקולא כמאן דמתני אריש. אבל זהו לפירושו דמפרש בטובה בדברים כהראב״ד והוי מדרבנן ולהכי אזלינן לקולא. כ״כ הר״ן. אבל בשאר הפוסקים מפרשים כמאן דמתני אסיפא ואפי׳ יש לאחרים חלק בטובה עם כומריה:

ד **נכרי מבטל ע״ז שלו**. כתב הר״ב דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש כשהן נוהגין בהן מנהג אלהות. אבל אם בטלום הרי הן בטלים. וכ״כ הרמב״ם בפרק ח׳ מהלכות ע״ז. וצריך לומר דס״ל אלהיהם למה לי. דאי לכדלעיל משפסלו נעשה לו לאלוה לחוד אתא. הוה מצי למכתב פסיליהם תשרפון באש. אלהיהם דכתב קרא למה לי דודאי דליכא למטעי דכל פסילים אפילו שאינם אלהים שהצריכן הכתוב שריפה אלא אלהים אשמועינן כשהן נוהגין

וכו׳. ומיהו בגמ׳ [דף נ״ב] דמאן דדריש פסילי אלהיהם משפסלו לאלוה נפקא ליה שפוסל אלוהו מדכתיב בסיפא דקרא לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. וקשיא אהדדי. כתיב לא תחמוד. וכתיב ולקחת לך. הא כיצד פסלו לאלוה לא תחמוד. פסלו מאלוה ולקחת לך. פירש״י דפסילי דרישא דקרא תרי גווני משמע ודרשינן ליה אאיסור והיתר דקראי:

ושל חברו. ונ״א ושל ישראל וכן העתיק הר״ב ופי׳ בזמן שיש לו בה שותפות ואין כן הלכה וכו׳. ובגמ׳. דרבי בילדותו שנה ושל ישראל וכלומר דשותפות. וסבר ישראל אדעתא דעכו״ם פלח. וכיון דעכו״ם מבטל דנפשיה. דישראל נמי מבטל. ובזקנותו שנה ושל חברו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח. כי מבטל נכרי דנפשיה. דישראל לא בטיל:

ביטל משמשיה. דמשמשיה בתרה גרירי. הר״ן:

ה **אינה בטילה: פירש הר״ב דלפום שעה רתח עלה והדר פלח לה.** דאמר קרא (ישעיה ה׳) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. וכתיב בתריה ואל ארץ יביט. דאע״ג דקלל במלכו ובאלהיו. ופנה למעלה [פנה לבו למעלה לשמים] אל ארץ יביט [חוזר ועובד ע״ז שלו] גמ׳. ולא דמי להא דמתני׳ ד׳ פרק דלעיל דקאמר ליה זו עומדת על הביב וכל העם משתינין לפניה אינו נוהג בה מנהג אלהות מקרי. דהתם כל שעתא ושעתא בזלזולא קיימא. גמרא שם [דף מ״ד ע״ב]:

רבי אומר בטלה. לשון הר״ב פלוגתא דר׳ ורבנן כשמכרה לעכו״ם אבל מכרה לישראל צורף דברי הכל בטלה. וכן לשון הרמב״ם. וממילא דעכו״ם דאמרן אף לצורף הוא דפליגי דאי לא תימא הכי לאשמועינן רבותא דאפילו בצורף עכו״ם דברי הכל בטלה. ובגמ׳ איתא בהדיא מחלוקת בצורף עכו״ם וכו׳. וז״ל הר״ן מחלוקת בצורף עכו״ם כלומר שמכרה עכו״ם לצורף חברו דהתם אמרי רבנן דלא בטיל דסבר המוכר כיון דלוקחה עכו״ם הוא פלח לה ולא תבר לה. אבל בצורף ישראל דברי הכל בטל. דמידע ידע עכו״ם. דישראל תבר לה ע״כ. וכתב עוד ומשכנה כגון שאומר אם לא הבאתי לך מכאן עד יום פלוני הרי היא שלך והגיע הזמן ולא פדאה דהוי ליה כמכירה דאם לא כן מאי רבותיה דצורף. ע״כ. ובב״י סימן קמ״ו כתב דנראה מדברי הרמב״ם דלא מפליגינן [בין] צורף ישראל לצורף עכו״ם אלא במכרה אבל לא במשכנה. ע״כ. ולי אין נראה כן מדבריו דאדתידוק מרישיה שכתב שמכרה לצורף ישראל בטלה. ולא נקט או שמשכנה דש״מ דבמשכנה אף בצורף ישראל לא בטלה. תידוק מסיפא איפכא שכתב אבל אם משכנה או מכרה לעכו״ם או לישראל שאינו צורף וכו׳ אינה בטלה דש״מ דדוקא משכנה לישראל שאינו צורף הא לצורף בטלה. וכן בכ״מ כתב כדברי הר״ן. ושמעי׳ דמכרה דנקטי הר״ב והרמב״ם בפירושו לאו בדוקא נקטי. אלא מכרה דתנן ברישא נקטי וה״ה למשכנה:

ו **מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברים.** פי׳ הר״ב ופעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם. הלכך לאו משמשי ע״ז חשיבי. וכן ל׳ רש״י. וז״ל הר״ן כיון שלפעמים וכו׳ לא קביעי למחשבינהו משמשי ע״ז. ולאלתר מייאשי מינייהו והוי ליה כע״ז שהניחו עובדיה דשריא. ע״כ. והתוס׳ כתבו והכומרים שעבדום לא עשאום ע״ז אלא לצורך המלכים וכשרואין שאין המלכים חוששין בהם גם הם מבטלים אותה. ע״כ. והרמב״ם מפרש בענין אחר שכשמולך מלך אחר מקימין בימוס אחרת וזהו כשהמלכים עוברים ר״ל ממלכותן. ולא ידעתי למה הרמב״ם בחבורו. וכן הטור לא העתיקו בבא זו:

ז **שאלו את הזקנים ברומי.** כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי. הר״ן:

יאבד עולמו מפני השוטים. וא״ת יושיבום. יאבד השוטים. לא קשיא שהרי מצינו שאובדים במלאת ספקם וסאתם כענין יושבי הארץ ארץ כנען וכמו שהם קודם לכן לא נאבדו כמו שנאמר (בראשית ט״ו:ט״ז) כי לא שלם עון האמורי. כמו כן אלו השוטים כשיתמלא סאתם יאבדו. וקודם לכן לא. שאם יאבדם קודם לכן הרי זהו בכלל יאבד עולמו. לפי שהעולם נברא שתהא הרשות נתונה בידי אדם להימין או להשמאיל. ולפיכך אין לאבדם קודם שנתמלא סאתם. נראה לי. וראיתי בספר דרך חיים על משנה הכל צפוי והרשות נתונה וכו׳ פרק שלישי דאבות שפירש שאם יאבד העובדים לא היה האדם בעל בחירה שהרי ירא מן האבוד לגמרי. ע״כ:

ח **אף ע״פ שהוא נוטל בידו וכו׳.** דלא תימא דלא שרינן ליקח גת בעוטה אע״פ שסתם יין אסור כדתנן במשנה ג׳ בפ״ב אלא היכי דידעינן דלא נגע. אבל כי נגע תיפוק לי דנגיעה אף ביין של ישראל אוסר כדלקמן משנה י׳ קמ״ל דהכא שרי משום דאכתי לאו יין הוא. וא״ת אכתי מאי רבותא שנטל בידיו הא נגע ברגליו בדריכתו. ודוחק לומר דדוקא כשדרך על דפים שהניח על הענבים. דמתני׳ סתמא קתני. ועוד דליתני אפילו דרך על הענבים. לא קשיא דבעבידתיה טריד ולא מנסך כדלקמן מתני׳ י׳ אי נמי דאין דרך נסוך ברגל [כדלקמן דף נ״ז] ואפי׳ מתכוין. ונחלקו בזה הפוסקים:

לתפוח. פי׳ הר״ב מקום אסיפת וכו׳ קרוי תפוח. עיין בפירוש משנה ב׳ פ״ב דתמיד:

ואינו נעשה יין נסך וכו׳. לשון התוס׳ אינו נעשה וכו׳ כך הגירסא. וי״ס שגורסים שאינו והוי סיפא פי׳ דרישא. אבל אותם ספרים שגורסים ואינו בוי״ו.

וא״כ נשמע דין אחר שאפי׳ נגע עכו״ם בקלוח המושך מן הגת וירד לבור אינו נאסר. וקשיא אמאי אצטריך למתני אע״פ שנוטל בידו ונותן לתפוח. הא מסיפא שמעינן יותר שאינו נעשה יין נסך כלל עד שירד לבור. וי״ל דלא זו אף זו קתני א״נ תנא סיפא לגלויי רישא דלא תימא דנתינה לתפוח כשהכל נאסף אל התפוח הוי כאילו ירד לבור. קמ״ל סיפא דירד לבור דוקא. ע״כ:

עד שירד לבור. כתב הר״ב ואין הלכה אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך גמ׳. ופירש״י שהגת עשויה כמדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. ע״כ. ובגמרא דביין נסך אחמירו רבנן אע״ג דלענין מעשרות לא נקרא יין עד שיקפה כדתנן במשנה ז׳ פ״ק דמעשרות א״נ שישלה בחבית כמ״ש במשנה ז׳ פ״ז דב״מ:

לבור. בור היו עושין לפני הגת. והכלי נתון שם לקבל היין. ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכה ואינו מאבד טפה. והוא בור סוד [כלומר דתנן בפ״ב דאבות משנה ח׳] רש״י:

מה שבבור אסור. פירש הר״ב אם יגע בו עכו״ם אח״כ. וכן פירש״י. ומסיימי התוס׳ והשאר מותר. ואפי׳ יגע בו עכו״ם. דומיא דרישא דנתינה לתפוח מירי בנגיעה אף מותר דסיפא מירי בנגיעה:

מותר. אף בשתיה כי רישא דלוקחין משמע דמותר אף בשתיה. תוס׳. ועיין בפירוש הר״ב משנה דלקמן:

ט **דורכין עם העכו״ם בגת**. כתב הר״ב ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהם העכו״ם מעט נטמאו. וכן פירש״י ומסיימו התוס׳ דאין לפרש דורכין. בתחלת דריכה ומטעם שנטמאו הכל בגת טמאה. דא״כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו כיון שנטמא הכל בגת טמאה [ועיין לקמן. וכן בפירוש הרמב״ם שאכתוב לקמן] אלא בסוף דריכה. וכן משמע בירושלמי. ע״כ. ותו מסיים רש״י ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעכו״ם לא נצטוה על כך:

אבל לא בוצרים עמו. פירש הר״ב לפי שנותנם בגת טמאה והעכו״ם מטמא הענבים במגעו. תמיהה לי דכיון דבגת טמאה נותנה תיפוק ליה דמהגת מיטמא בלא נגיעת העכו״ם. וכן קשיא דאי חוששין לטומאת מגע עכו״ם. למה לי דנותנה בגת טמאה. ולשון רש״י לפי שנותנם בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לגת לשם דריכה הוא ודריכתן תטמאם [לפי שהוכשרו ע״י משקין היוצאין בשעת דריכה. הר״ן] וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמן לא הוכשרו. והא דקיי״ל הבוצר לגת הוכשר [במשנת י״ח דבר פ״ק דשבת] [דף ט״ו] היינו היכא דהוכשר ודאי. ע״כ. וז״ש התוס׳ [ד״ה אבל]. דמש״ה לא פירש״י שמא יבצרנו בכלים טמאים דאפי׳ אם בצרו בכלים טמאים לא נטמאו עד שלא הוכשרו דסתמא לא הוכשרו. ע״כ. ולשון הרמב״ם וזה הטעם לאסור שיבצור העכו״ם עמו. לפי שעיקר בידינו הבוצר לגת הוכשר. וכשנוגע בו עכו״ם הנה טמאו ויהיה הוא עוזר לטמא כשהוא בוצר עמו וכו׳ אבל מה שהתיר לבעוט עמו לפי שסבת הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע עכו״ם והוא מוכשר כמו שהוא עיקרנו. ע״כ. הא קמן דז״ש הר״ב לפי שנותנם בגת טמאה מלשון רש״י העתיק כן. ומשום שע״י דריכה יהא מוכשר. אבל בלא״ה סתמא לא הוכשרו. ואין העכו״ם מטמא במגעו. וז״ש הר״ב והעכו״ם מטמא הענבים במגעו מלשון הרמב״ם העתיק כן דס״ל דבבצירה הוכשרו מן הסתם ונמצינו למדין שאין הרכבת שני הפירושים עולים כאחד. ולפיכך לא ה״ל להר״ב לחברם בלשון אחד:

לא בוצרין עמו. כתב הר״ב וסבר האי תנא אסור וכו׳ ואין הלכה כמשנה זו וכו׳ וקיי״ל מותר לגרום טומאה לחולין שבא״י כשהחולין הם של עכו״ם. אבל ישראל עובר עבירה הוא לפי שמטמא התרומה וכו׳ כדמסיק הר״ב לקמן וכן פירש״י גם הרמב״ם מפרש כן. ותנן במ״ב פ״ק דמעשרות הענבים משהבאישו חייבים במעשרות ולפיכך הויין טבולין לתרומה קודם בצירה משא״כ לענין חלה שלא אסרו בסוף פ״ה דגטין ובשביעית אלא משתטיל המים. וכיוצא בזה תירצו התוס׳ התם בגיטין [דף ס״א] ועיין עוד מזה לקמן. גם עמ״ש עוד בזה בספ״ה דשביעית בס״ד. ומ״ש הר״ב ומיהו ישראל הבוצר כרמו לכתחלה לא יקח עכו״ם עמו וכו׳ משום מגע עכו״ם לעשותו יין נסך אתמר בגמ׳ דף נ״ט:

לא דורכין. שדריכתן בעבירה בגת טמאה. ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין משקה הן טמאין ע״י הגת. רש״י. ומסיימי התוס׳ [ד״ה אין בוצרין]. דאצטריך לאשמועינן בסוף דריכה דאסור לסייע ידי עוברי עבירה אע״פ שכבר התחיל בעבירה. ע״כ. ומשום דדריכה חד מעשה הוא הלכך אסור אע״פ שכבר טמא בתחלת דריכה ולא דמי לנטמא בגת שכתבו התוס׳ לעיל דתו ליכא למיסר לדרוך עמו כיון שכבר נטמא וכן לא דמי למוליכין עמו חביות דסיפא ודמיא ללא עורכין אע״ג דנטמא בלישה. ולהרמב״ם אף בצירה בכלל מלאכת הדריכה היא ולפיכך אף ע״פ דלסברתו כבר נטמאו בבצירה. אפ״ה אין דורכין. וכן לשונו כשדרכו הענבים [ונאפה הפת] נשלמה העבירה ולפיכך מותר לשאת עמו אח״כ. ע״כ:

לא לשין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה. רש״י:

לפלמר. פירש הר״ב במשנה ד׳ פ״ה דדמאי:

י **אם יש לו עליו מלוה**. פירש הר״ב שזה היין משועבד לו בחובו. שעשה לו ישראל יין זה אפותיקי לגבות הימנו. רש״י:

אסור. שמא נגע בו. לשון הרמב״ם פרק י״א מהלכות מאכלות אסורות. כל יין שיגע בו העכו״ם הרי זה אסור. שמא נסך אותו. שמחשבת העכו״ם לע״ז. הא למדת שיין של ישראל שנגע בו העכו״ם דינו כסתם יינו שהוא אסור בהנייה:

מותר. דנתפס כגנב אפילו על הכניסה. ומש״ה לא חיישינן שמא נגע דמרתת. הר״ן:

ועלה. פירש הר״ב מת אבל עלה חי אוסר משום דמודה וכו׳ על שניצל ומסתמא נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה. רש״י:

וזרקה בחמתו. ונ״א ל״ג בחמתו ויש קצת פנים לגרסא זו דבגמ׳ דמותיב נטל את החבית וכו׳ ודייק בחמתו אין שלא בחמתו לא נראה שלא משנתינו היא. אלא ברייתא מייתי דהא גריס בה זה היה מעשה בבית שאן. ובמתני׳ ל״ג בבית שאן [אך בספר הרא״ש ראיתי במשנה בבית שאן] ומדמייתי ברייתא ש״מ משום דבמתני׳ ל״ג בחמתו. ומ״מ נראה ודאי דמתני׳ נמי דוקא בחמתו. דאי לא תימא הכי אדמותיב מברייתא לסתייע ממתניתין. אלא ס״ל גמרא דברייתא מיפרשא למתני׳ ולא פליגי. ודמתני׳ סתמא קתני משום דסתם זריקה משום דחמה היא לו זורק. ולמסקנא דמסיק דקאזיל מיניה מיניה שדוחהו עד שנופל לתוך היין. ולאו זריקה ממש היא. ומש״ה בחמתו אין. דהוי מגע ע״י דבר אחר שלא בכונה. אבל שלא בחמתו לא. אבל כי זרק ממש אפילו שלא בחמתו שרי. איכא למימר לנ״א דל״ג בחמתו דשתי מעשיות היו. חדא דמתני׳ וזריקה ממש ושלא בחמתו היתה. וחדא דברייתא בחמתו ולאו זריקה ממש:

יא **ונותנו ברשותו בבית הפתוח לרשות הרבים בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים מותר**. פירש הר״ב ונותנו ברשותו של עכו״ם מותר ואפילו אין מפתח וחותם שרי. והוא שאין לו מלוה על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרינן לקמן. באידך בבא כך פירש״י. ומסיימו התוס׳ וסיפא פירושא דרישא ואין זה מחוור. דא״כ לערבינהו וליתננהו הכי. המטהר יינו של עכו״ם ונותנו ברשותו וכתב התקבלתי. בבית שהוא פתוח לרה״ר וכו׳ מותר. אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו. אסור עד שישב שומר. הר״ן. יעוד הקשו התוס׳ בשם ר״ת אדמפרש לקמן ברשות עכו״ם אחר. אפילו בעיר שאין ישראלים דרים שם שרי. משום דעכו״ם אחר מרתת. וזה תימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד. כי א״ל שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו. כי מה חושש המוכר אם ינסכנו הנפקד. ועוד מאחר דמיירי בעכו״ם שכתב לו התקבלתי. ומעתה מה חלוק יש בין עכו״ם זה לעכו״ם אחר. אפילו ביד המוכר. יינו של ישראל הוא [אך בזה י״ל דכיון שיש לו שייכות בביתו אסור טפי. וכיוצא בזה בתשובת רשב״א בב״י סוף סי׳ קל״א]. לכן נראה לר״ת להעמיד משנתינו ביש מפתח וחותם. וכן פירש״י בפירושים ראשונים [והאי דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהו תנויין דמדכר ליה תנא דמתני׳ כלל. הר״ן] ובלא כתב לו העכו״ם התקבלתי. והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה. ופתח פתוח לרה״ר אע״פ שהוא יינו של עכו״ם מותר. כיון דמפתח וחותם בידו שהעכו״ם ירא פן יראוהו ישראל טורח ומזייף [*ויגיד לישראל שטיהרו] ויפסיד למכור יינו. ולא דמי לעכו״ם שנמצא בצד הבור של יין דאסרינן ביש לו מלוה עליו [במתני׳ דלעיל] דהתם כיון שאין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שיראהו שום אדם. ואתי נמי שפיר למאן דשרי שהפקידו בבית עכו״ם אחר. דבבית עכו״ם אתר הוי יינו של ישראל שאין לעכו״ם אחר שום דבר על היין (וכגון) [צ״ל וכיון] שיש מפתח וחותם אין לחוש שיטרח הנפקד ומזייף. אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים יש להתיר. וסיפא דקתני והלה כותב לו התקבלתי הוי יינו של ישראל והלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון שברשות העכו״ם דבקל ינסכנו ולא דמי להההיא דנמצא בצד הבור שהתרנו באין לו מלוה על היין. דהתם איכא תרתי לטיבותא יינו של ישראל וברשות ישראל. דרשות ישראל מועיל כמו מפתח וחותם. ע״כ. ובב״י סוף סי׳ קל״א הביא תשובת הרשב״א. דמפרש לרישא כדקתני בלא התקבלתי. ובלא מפתח וחותם. אלא דברשותו היינו שאין העכו״ם דר שם. ע״ש. שאין רצוני להאריך בפירושים שונים. גם בש״ע שלו לא העתיק אלא כדברי התוס׳:

בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים. דחושש הוא אפילו בלילות שאם לא יראנו זה יראנו זה דאפילו בלילות אין רגל כל העולם כלה מרה״ר. תשובת רשב״א. ב״י ס״ס קל״א:

עד שיושיב שומר. תימה היינו רישא דישראל ועכו״ם דרין בה. ואין לומר דאצטריך ליוצא ונכנס דהא נמי שמעינן מרישא דקתני דרין בה. ולא שיהא נותן עינו בעכו״ם כל היום. וי״ל הוה אמינא עד דאיכא ישראל טובא. קמ״ל דאפילו בחד סגי. תוס׳:

רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עכו״ם אחת היא. פירש הר״ב וכי היכי וכו׳ ה״נ ברשות עכו״ם אחר צריך וכו׳. גמ׳. דחיישינן לגומלין. ופירש״י אע״ג דהאי עכו״ם שהבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל לא נגע דנתפס עליו כגנב חיישינן דלמא שביק ליה לעכו״ם חברו בעל היין דלא מרתת לנסוכי כי היכי דהדר ישראל וזבין מהאי עכו״ם זימנא אחריני ומפקיד ליה גבי ההוא דלשבוק ליה לנסוכיה. ע״כ. ומ״ש הר״ב והלכה כרשב״א כ״כ הרמב״ם [פי״ג מהמ״א הלכה ד׳] ובכ״מ וב״י נדחק למצוא טעם. אבל הרשב״א [*והרא״ש] והר״ן פסקו כת״ק:

יב **ואסרו חכמים**. פירש הר״ב דלא מרתת דסבר אי חזו לי ותבעו לי אמינא דידי הוא ויאמר ויהי מה אם ידעו בו לא יקחו ממני. הרמב״ם פי״ג מהל׳ מאכלות אסורות:

פרק ה

א **השוכר את הפועל**. עכו״ם ששכר את ישראל. רש״י:

שכרו אסור. פירש הר״ב קנס וכו׳. גמ׳. ומשום חומרא דיין נסך קנסו אע״ג דבשביעית לא קנסו פועל דלא נפיש אגריה כמ״ש במשנה ד׳ פ״ח דשביעית:

שכרו מותר. פירש הר״ב וכגון שאמר ליה כל חבית וחבית בפרוטה. ובחביות שאינן של יין נסך אלא כגון של שכר ואע״פ שא״ל העבר לי חביח של יין נסך שכרו מותר ופירש״י שדי פרוטה לנהרא. א״נ לא שקיל מיד נכרי ואינך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי אינך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשה. ע״כ. ומ״ש הר״ב אבל אם א״ל העבר לי מאה חביות במאה פרוטות וכו׳ שכרו אסור. פירש״י דכל כמה דלא אעברינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך אגרא שייך ביה. וכתב הר״ן וכי תימא אפ״ה יוליך פרוטה אחת לים המלח ואינך לישתרו. דקיי״ל חבית יין נסך שנתערבה בחביות [אחרות] יוליך דמי אחת לים המלח [כדפירש הר״ב במשנה ט׳ פ״ג] י״ל לא דמי דאילו בההיא חבית דאיסורא לא גרמה הנאת חביות של היתר. אבל הכא אפשר דהך חבית דאיסורא גרמה כל השכר שאילו לא רצה להעביר לו חבית של איסור שמא לא היה שוכרו כלל. ע״כ. וצ״ל שזאת החבית היא מאותן חביות שהתנה עמו. וכ״ש לדברי הרמב״ן שכתב הטור סי׳ קל״ג דהכא היינו טעמא שאין לו תקנה בהולכת הנאה לים המלח. דכיון שקבלנות היא כולה אגרא אכל חדא וחדא יהיב. ע״כ. והיינו דכתב הר״ב ונמנאת חבית של י״נ ביניהם. וכ״ה בברייתא [דף ס״ה] וכי היכי דגוונא דאיסורא דוקא כשנמצאת ביניהם ה״נ גונא דהתירא דתנן במתני׳ מיירי נמי אע״פ שנמצאת ביניהם בין אותם שהתנה עליהם אפ״ה שכרו מותר דהא עלה דמתני׳ קיימי׳. ואמרי׳ אבל אם אמר ליה העבר לי מאה חביות וכו׳ שמעינן מינה דבחדא מחתא נינהו. וכן לישנא דברייתא חבית חבית בפרוטה ונמצאת יין נסך ביניהם שכרו מותר. והא דתנן אע״פ שא״ל העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר. לאו למימרא דדוקא כששכרו למלאכה אחרת ואח״כ א״ל שיעביר לו ג״כ חבות של י״נ. הא אי מעיקרא היתה העברת חבית די״נ בכלל המלאכה שהתנה עמו דשכרו אסור. אלא לעולם אע״פ שהיא בכלל המלאכות שהתנה וכדתניא בברייתא ונמצאת ביניהם. וה״ק אע״פ שא״ל העבר וכו׳ והודיעו שזה החבית שבכלל המלאכה חבית של יין נסך היא אפי׳ הכי שכרו מותר כלומר שאר השכר. וכדפירש״י. ונמצאת למד דונמצאת ביניהם דתני בברייתא בגונא דהיתרא לאו למימר משום דנמצא והוא לא ידע כשהתנה ועשה מלאכתו. אלא אפילו א״ל וכו׳. ומשום דבגוונא דאיסורא הוי ונמצאת רבותא דאפ״ה אסור הלכך תני לה נמי בגוונא דהתירא ונמצאת וה״נ (מתני) [במתני׳ תנא] לה גונא דאיסורא ברישא והדר תני גונא דהתירא והוי סיפא איידי דרישא. ובברייתא אחרת שבגמ׳ דלא תני נמי אלא גוונא דהיתרא בלחוד תני נמי א״ל העבר לי וכו׳ כדתנן במתני׳ ולרבותא כדפירש״י. כך נ״ל:

השוכר את החמור להביא עליה. עמ״ש במשנה ד׳ פ״ה דב״מ:

אע״פ שהניח הנכרי לגינו עליה שכרה מותר. פי׳ הר״ב דאע״ג דהשוכר וכו׳ סתמא שכרה נמי להניח לגינו של יין וכו׳. קמ״ל. דכיון דאי לא מחית ליה לא מצי א״ל נכי לי אגרא דלגינא הרי זה כאילו לא שכרה לכך. גמרא:

ב **ידיחם והן מותרות**. בירושלמי מפרש דמיירי בענבים המחוברים לאשכול אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות מפני נקב הנשאר בזנבו. תוס׳. והר״ן כתב דמהירושלמי מוכח דאם היו הענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים לינטל. כמבוקעות דמו ואסורות:

נפל על גבי תאנים וכו׳ ל״ג בס״א. וכ״כ התוס׳ דל״ג דאי גרס הל״ל חסורי מחסרא והכי קתני אבל בתאנים יבשים נותן טעם לפגם הוא:

כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר. מדכתיב (דברים י״ד:כ״א) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. נבלה הראויה לגר קרויה נבלה. שאינה ראויה לגר [שהסריחה] אינה קרויה נבלה. גמ׳ [דף ס״ח]:

כגון חומץ שנפל ע״ג גריסין. כתב הר״ב וד׳ מיני נותני טעם וכו׳. [*ויש טעם פוגם מתחלה ועד סוף כגון שמנונית וכו׳ בדבש. פי׳ במשקה הנעשה מדבש כההיא שפירשתי אמשנה ב׳ פ״ב דקדושין ע״ש]. ומ״ש הר״ב ויש משביח בתחלה ולבסוף פוגם. כגון כו׳ או הטעם הבלוע בכלי שאינו בת יומא שנכנס בו משובח ואח״כ נפגם. ותמיהה לי דמה ענין זה למשביח ולבסוף פוגם דלא אמרן אלא על הדבר שבשעת תערובתו משביח ולבסוף פוגם. ולכך יש לאסור המאכל ההוא מפני שבתחלת תערובתו היה משובח מחמת האיסור שנתערב בו. אבל בכלי שאינו בת יומו כשנתבשל בו המאכל והנבלע בקדירה מתערב בתבשיל כבר נפגם טעמו וריחו לא עמד בו ונמצא שזה התערובת פוגם מתחלה ועד סוף הוא. גם הרמב״ם בפירושו שמשם העתיק הר״ב אלו ד׳ חלוקי נותני טעם. לא כתב כלל להא דקדירה שאינה בת יומא. ובגמ׳ שילהי פרקין סוף דף ע״ה ולמ״ד נותן טעם לפגם מותר גיעולי נכרים דאסר רחמנא [במדין דכתיב תעבירו באש וטהר דבעי הגעלה] היכי משכחת להו. אמר רב חייא בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא

דלא נותן טעם לפגם הוא [עמ״ש ברפ״ו דנזיר]. מכאן ואילך לשתרי. גזירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא. ש״מ דמשום גזירה הוא. אבל משום עצמו נותן טעם לפגם ממש הוא:

ג **נכרי שהיה מעביר כדי יין וכו׳**. מסיק הרא״ש בשם הרמב״ן דמסתבר ליה דמיירי בחבית סתומה בפקק של עץ וכיוצא בו אע״ג דהנכרי יכול לסלקו וליגע בלא זיוף כלל. כיון דבחזקת משתמר מותר. אבל בפתוחים לגמרי. לא. דכיון שהם על כתפו ויכול ליגע בהן בהדיא חיישינן דלמא נגע ולא מרתת כלל דמשתמיט למימר להחזיק בחבית נתכוונתי שלא יפול. ואע״ג דמתני׳ סתמא קתני ומשמע דאיירי בפתוחות דומיא דאחרינא [דמתני׳ ה׳ מוכח כמו שאפרש שם. וכן מתני׳ י׳ פרק דלעיל נכרי שנמצא בצד הבור וכו׳. אפילו לפירוש ר״ת דבמשנה י״א כמ״ש שם] סתמא דמעביר חביות של יין ממקום למקום היינו סתום בפקק של עץ וכיוצא בו שלא יצא היין בטלטול החבית והוי דומיא דאינך דבפתותות איירי שבפקק של עץ היינו פתוחות כיון שיוכל לפתוח בלא זיוף. ע״כ. ועיין מ״ש בסוף משנה ז׳:

אם היה בחזקת המשתמר. לשון הר״ב כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר. וכן דעת הרמב״ם בפי״ב מהלכות מאכלות אסורות. אבל התוספות דקדקו דאי הכי מכללא דסיפא שמעינן לה ולשתוק מלישנא דבחזקת המשתמר. ומדקתני בחזקת שהוא משתמר משמע דהיינו שימור חשוב טפי. אנא מתני׳ דוקא בבא דרך עקלתון שיכול לבא עליו פתאום שלא יראנו. ודקדקו דהכי סבירא ליה הגמרא. אם הודיעו שהוא מפליג. שעורו בכדי וכו׳. רש״י. ופי׳ הר״ב אם שהה כדי וכו׳. וכן לשון רש״י. וז״ל הרא״ש והודיעו שהוא מפליג פירוש שא״ל שדעתו להפליג בסתם או שאמר ליה המקום. ויש באותה הפלגה כדי שישתום ויסתום ויגוב אבל אם אין באותה הפלגה כדי שישתום ויסתום ויגוב. אפילו שהה זמן מרובה מותר דבכל ענין מרתת נכרי דלמא אתי השתא וחזי ליה. ע״כ:

כדי שיפתח. פי׳ הר״ב כדי שיפתח את כל מגופת החבית ואי אפשר לנוטלה שלא תשבר כולה. רש״י. ומ״ש הר״ב ודוקא במגופה של סיד הוא דפליגי רבנן עליה דרשב״ג וחיישי לפתיחת נקב משום דלא מינכר וכו׳. ורשב״ג סבירא ליה נהי דמלמעלה לא ידיע לפי שלמעלה [מירחו] הנכרי והשוה סתומו. למטה מיהא ידוע. דלמטה לא יוכל הנכרי למרחו. וכשיפתח ישראל את המגופה יראה מתחתיה אותה סתימה. ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאפיך וחזי ליה. א״נ זמנין דחלים גמ׳. ומ״ש הר״ב והלכה כרשב״ג דבמשנה ה׳ סתם לן תנא כותיה. גמרא. ועמ״ש בפ״ח דערובין [משנה ז׳]:

ד **בקפנדריא**. פי׳ הר״ב בדרך קצרה שנכנס וכו׳. ועיין בפירושו בסוף ברכות:

המניח נכרי בחנות וכו׳. כתב הר״ב ואשמועינן וכו׳ אבל בספינה מפליג ליה לספינתיה ועביד מאי דבעי. לפי שבקרון וספינה כי מפליג להו אינו רואהו מרחוק מה יעשה בתוכה משא״כ במעביר חבית. והיה נראה לפרש דמה שאין כן מעביר חבית עם ישראל שלא יוכל להפליג כיון שהוא לבדו ואין אחר לא יכול לשאתו. והכי דייק לישנא דעם ישראל דמשמע שהישראל מסייעו. אלא שראיתי שהרמב״ם כתב בפי״ב מהמ״א נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום והוא הולך אחריהן לשמרן. גם הטור סקכ״ט כתב שהיה נכרי מעביר לו חבית וכו׳. ומ״ש הר״ב אבל במניח נכרי בחנותו וכו׳ צריכא. כלומר קמ״ל דלא חיישינן להכי וש״מ דאי ידעינן דאחיד לבבא חיישינן כיון דאית ליה שייכות בבית ואית ליה לאשתמוטי דברשות עומד שם שהרי הישראל הניחו שם. וכן נמי שמעינן שאם הפליגו הספינה בים במקום שאי אפשר לו לראות אסור ובהדיא שנו כן בתוספתא. ב״י סי׳ קכ״ט בשם הרשב״א. וכ״כ הטור:

אע״פ שהוא יוצא ונכנס. כל היום כולו. הרמב״ם פי״ב מהל׳ מ״א:

ה **ולגיגים על הדלובקי**. והם פתוחות. דומיא דשעל השולחן. הרא״ש. כמו שכתבתי לעיל. וכן נמי מדקתני סיפא חביות פתוחות אסורות מכלל דברישא אפילו פתוחות מותרות. הר״ן:

ו **סתומות**. מותרות שכיון שהם סתומות הרי זה ראיה שלא פתחום שאם פתחום לא חזרו לסותמם שאין אימת אדם עליהם. ומיהו דוקא סתומות במגופה של טיט. אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו. וכי מהדר לפקק לאו משום אימתא אלא אורחא דמלתא. הר״ן:

בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות. ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן. אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו. הר״ן:

לפי שאין פנאי לנסך. עיין במ״ט פ״ב דכתובות:

ז **ואם משנכנסה לרשותן אסור**. פירש שקבלוה בשכר אבל בהכנסה לבד לא נאסר שאין חצרו של אדם קונה לו בעל כרחו. ב״י סי׳ קל״ב בשם רבינו ירוחם:

פסק עמו עד שלא מדד דמיו מותרים. פי׳ הר״ב דמשיכה בנכרי קונה כמו בישראל [עמ״ש במ״ד פ״ה דמעילה] ומכי מדד מסתמא מושך. ומ״ש הר״ב

וכשמודדו הישראל בכליו. בשטת הרמב״ם אמרה שכתב בפי״ג מהמ״א שאם מדד בכליו של נכרי דמיו אסורים שמשיגיע לכלי נאסר כסתם יינם כלומר משום עכבת יין כדלקמן. אבל הראב״ד השיגו דהא קיי״ל דיין [ביין] בסתם יינם מוכר חוץ מדמי יין נסך שבו כדפי׳ הר״ב לקמן משנה י׳. וכ״כ טור סי׳ קל״ב דבדיעבד לא נאסר בכלי דנכרי אע״פ שיש בו עכבת יין מהאי טעמא. ומ״מ לפי מה שאכתוב בסמוך אין זו השגה על פי׳ המשנה. אלא להרמב״ם שפוסק כך להלכה. ואף להלכה יש ליישב:

מדד עד שלא פסק דמיו אסורים. פירש הר״ב דנכרי לא קנייה השתא במשיכה וכו׳ הלכך כי נגע ביה דמאחר שבא לרשות הנכרי אין הישראל נזהר בו ויש לחוש שנגע: הגה״ה בש״ע. והב״י מפרש דודאי נגע בו. ומש״ה תנן מדד ולא [תנא] משך דלכלול בו שאחר שמשכו נגע בו. ואיני יודע האיך נכלל בו דאי משום דלא תנא משך. כי תנא מדד מאי הוי שאין נגיעה בכלל מדד יותר מבכלל משיכה. ואטו תנא רמזי רמוזי בעלמא. אלא מסתבר דלא קפיד תנא למתני (מדד) [צ״ל משך] כיון שכן הדרך דלעולם מדידה קודמת למשיכה. שאין הקונה מושך עד שנמדד לו מדתו שיקנה ואח״כ מושכו והואיל ומכילתין לאו בדיני מקח וממכר איירי לא קפיד. ותני תחלת המשיכה והקודם לה וממילא דלענין קנייה צריך שתהא ג״כ משיכה וכדתנן במקומו במשנה ז׳ פ״ה דב״ב:

המשפך. טרייטו״ר בל״א מלמעלה פיו רחב ולמטה נקב קצר. ומושיבים אותו על פי צלוחית של לוקחים שפיהם צר ושופכין יין מן המדה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית. רש״י:

עכבת יין. פירש הר״ב אוגנים שמתעכב יין על פיו ובירושלמי גרסינן בקו״ף ומפרש כמה דתימא [הושע ז׳ ח׳] עקובה מדם פירוש לכלוך יין. הר״ן. ומ״ש הר״ב שלא יצא כטפה או ב׳ טפין. לפום ריהטא כתב או שתי טפין וללא צורך. דהשתא טפה אחת שתים מבעיא. עיין בפירושו ריש פ״ב דיומא. ורש״י והר״ן לא כתבו כן:

אסור. פירש הר״ב דמתסר חמרא דישראל משום ההיא טפת יין נסך שבמשפך. מפרש בגמ׳ דמתסרא משום נצוק שחבר יין שבמשפך ויין שבקרקעיתה של צלוחית. וכתב הר״ן והאי אסור. בהנאה קאמר ומש״ה דוקא כי אית ביה עכבת יין הא לאו הכי לא עדיף מנודות הנכרים וקנקניהם שאין אוסרין יין הכנוס בהם בהנאה כדתנן בפ״ב משנה ד׳ לדברי חכמים. ולפי זה אנן דקיי״ל כרשב״ג בתערובת סתם יינם דימכר כולי לנכרים חוץ מדמי איסור שבו [כדפירש הר״ב במשנה י׳] לא קיי״ל כי הך מתני׳ דכיון שאינו נהנה מאותו עכבת יין כלל אמאי מיתסר בהנאה. ולפיכך יש לתמוה על הרב אלפסי ז״ל שכתבה אלא [שי״ל] שאפילו לרשב״ג דשרי בימכר כולו חוץ מדמי אסור שבו דוקא במפרש אבל בסתם אע״פ שאינו נהנה מן האיסור אסור. עכ״ל. והרמב״ם בפרק י״ב העתיקה לבבא זו לכך יש לפרש שדעתו כמ״ש הר״ן והרי״ף ובזה נסתלקה מעליו השגת הראב״ד שכתבתי לעיל. ומסתייע לזה סברתו של הרמב״ם שאכתוב במשנה י׳ דס״ל דימכר לחוד בלא הולכת הנאה לא מהני. ואני תמיה על הראב״ד שעבר על פרק י״ב ולא השיגו עד בואו שמה פי״ג וכן תמיהני על הכ״מ שלא הליץ בעד הרמב״ם מהא דהר״ן. וגם לא העיר בזה שלא השיגו בפרק י״ב ואין לומר דבפרק י״ב יש לפרש דאסור בשתיה קאמר ומשום כך לא השיגו. וכדעת אחרים שכתב הר״ן ג״כ. דהא לעיל מהך בבא שהעתיק הרמב״ם דין המערה דסיפא דמתני׳. כתב שם הכ״מ דכל מקום שכתב הרמב״ם אסור בסתם משמע בהנאה כמבואר מדבריו ריש פרק י״א [סימן ח׳] ע״כ. ומשום כך השיג עליו הראב״ד שם דלא כך אלא בשתיה בלבד. והטור לא העתיק לבבא זו דמשפך. ולשטתיה אזיל דס״ל כהראב״ד דכמ״ש לעיל. וא״כ משנתינו אינה הלכה כדבריו הראשונים של הר״ן וזהו שכתבתי לעיל מי שמפרש הרישא במודד בכליו של ישראל דוקא אין להשיגו משום דלמשנתינו בכליו של נכרי היה לעולם אסור אף בפסק קודם שמדד:

המערה מכלי אל כלי. פירש הר״ב ישראל שעירה מכלי שלו לכלי שביד הנכרי או לכלי שיש בו יין נסך. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ויש לתמוה דזו ואצ״ל זו קאמרי דכיון שנאסר הנצוק בכלי שביד הנכרי שאין איסור היין באותו כלי אלא בסתם יינם דהא לאו נסך ודאי עביד כ״ש כשיש בו יי״נ ממש. וי״ל די״נ דקאמרי לאו דוקא יין נסך ממש אלא כלומר יין שלהן מה שא״כ באותו הכלי שאין היין שלהן אלא שנעשה כסתם יינם. ועיין בריש מתני׳ דלקמן. ובחבורו פרק י״ב כתב המערה יין לתוך כלי שיש בו יין נכרי. וא״ת וכשמערה לכלי שביד נכרי מאי הוי דהא. לא נאבר היין שבכלי כשאוחזו הנכרי דהתנן נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום [וכו׳ מותר] ל״ק שכ״כ הרמב״ם בפי״ב מהלכות מאכלות אסורות נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וישראל צק לתוכו יין היין מותר. ואם נדנד הנכרי הכלי נאסר היין. וטעמא פי׳ הכ״מ בשם התוס׳ דמה לי נוגע בקנה בכונה [כמ״ש במשנה י׳ פרק דלעיל דאסורות] מה לי נוגע בכלי [צ״ל בשולי הכלי]. ע״כ. וכתב עוד הרמב״ם כלי סתום מותר לטלטלו הנכרי ממקום למקום ואע״פ שהיין מתנדנד שאין זהדרך הניסוך. ע״כ. וכבר העמיד הא דנכרי שהיה מעביר וכו׳ בחביות סתומות כמ״ש שם סימן ט״ז ומפני כך אני תמה על הרמב״ן והרא״ש. דבההיא דנכרי מעביר וכו׳ [כתבו] דמיירי בסתומה בפקק של עץ משום דאי לאו הכי חיישינן שמא יגע וכו׳ וכמ״ש שם בשמם. ותיפוק להו דאי לאו הכי נאסר מפני הנדנוד שהרי הרמב״ן כהרמב״ם ס״ל בהכי כמ״ש ב״י סי׳ קכ״ה ושם כתב הטור שכן גם דעת הרא״ש ז״ל. אע״פ שבסימן

קכ״ד כתב שאין כן דעת הרא״ש הב״י תמה עליו שם היכן כתב כן. ועוד יש לפרש דמ״ש הר״ב והרמב״ם לכלי שביד הנכרי ולא התנו שהוא מנדנדו היינו טעמא דסתם אוחז כלי בידו באויר אוחזו ולא ע״ג קרקע. שאם הכלי עומד על הקרקע לאיזה צורך יאחזנו בידו אלא סתם אוחז כלי בידו באויר אוחזו. וכיון שכן א״צ לתנאי הנדנוד שהרי אי אפשר בלא נדנוד. וזהו שדקדק הרמב״ם וכתב נכרי שהיה אוחז הכלי בקרקע וכו׳ מותר. דאי לא בקרקע היה אסור. לפי שאי אפשר בלא נדנודו. וכ״כ הכ״מ בהדיא בפרק י״ג על מ״ש שם הרמב״ם בדין רישא דמתני׳ פסק ואח״כ מדד שאם מדד לכלי ישראל שביד הנכרי אסור. ופירש הכ״מ דדוקא כשהנכרי מנדנדו אם הוא מונח בקרקע או שהיה אוחזו בידו באויר דאז על כרחו הוא מנדנד. ע״כ:

ח **יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא.** כל היכא דתני יין נסך אף סתם יינם במשמע אא״כ פירש. והכי מוכח בכמה דוכתי במכילתין דקרי לסתם יינם יין נסך. הר״ן. ומיהו איסור סתם יינם אינו אוסר בתערובתו אלא בשתייה. דבהנייה יש היתר לנתערב. ע״י הולכת הנאה לים המלח כמ״ש הר״ב במשנה י׳:

אסור. תמיהה לי דאיסור עצמו תנינא לה במשנה ג׳ פרק ב׳ ומיהו כך רגילות המשניות לשנות בקיצור מה שמפורש כבר כמ״ש בשם התוס׳ בריש ברכות ובשאר דוכתי:

ואוסר בכל שהוא. כתב הר״ב ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר מכלי שפיו רחב וכו׳. אבל המערה יין נסך מכלי קטן שאינו מוציא אלא טפה טפה וכו׳ אמרינן קמא קמא בטל שמפני שאין דרך לערות בכלי כזה אין אנו רואין כנפול ומעורב אלא מה שירד כבר ומש״ה אמרינן קמא קמא בטל משא״כ בשאר כלים שדרך הוא לערות מהן כיון שסוף היין לירד על ידו. א״א לומר בו ראשון ראשון בטל שכל העומד ליפול ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר. הר״ן. ועיין [מ״ש] במשנה ו׳ פ״ח דזבחים. ועל קמא קמא בטיל כתבו התוס׳ פירוש אפילו מתרבה היין נסך לבסוף מ״מ אמרינן קמא קמא בטיל. והקשו על זה ומסקים דלא אמרינן הכי אלא עד שיפול כ״כ מן הי״נ בין הכל שלא יהיה ההיתר [פחות מ] ס׳ שאם אין בהיתר ס׳ חוזר וניעור ונאסר [הכל]. אבל דברי הר״ב נראה כפירוש הראשון מדסתם והיא שטת הרמב״ם [פי״ו מהמ״א] וכ״כ תוס׳ בשם רש״י. ועיין במ״ב פ״ז דמקואות דמהתם יש ראיה לסברת התוס׳. ומ״ש הר״ב ומסקנא דמלתא לפי ההלכה וכו׳ לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא שלהורות הלכה בכל האיסורין הוא דאתא. ומ״ש חוץ מטבל דהיינו דתנן זה הכלל לאתויי טבל. גמ׳. ומ״ש ויין נסך כתבו התוס׳ [ד״ה חוץ מטבל]. וה״ה דמים במים במשהו. ע״כ. ומ״ש הר״ב משום חומרא דע״ז. גמ׳. ופירש הרמב״ם שנאמר בו (דברים י״ג:י״ח) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ומ״ש הר״ב וטבל כהתירו כך איסורו. גמ׳ [דף ע״ג]. עמ״ש בזה בספ״ג דחלה. ומ״ש הר״ב ואם איסור משאר אסורים כו׳ יטעמנו נחתום נכרי עיין בפירוש משנה ה׳ פ״ז דחולין. ומ״ש ואם נתערב וכו׳ דליכא למיקם אטעמא וכו׳ משערים אותו בששים. דילפינן מזרוע בשלה דאיל נזיר שמתבשלת עמו ואינה אוסרת אותו והוא אחד מס׳ באיל. כדאיתא בפ״ז דחולין דף צ״ח [ע״ב]. ומ״ש ואם האיסור הוא תרומה וכו׳. משערים אותו במאה וכו׳. ואם ערלה וכו׳ במאתים. מפורש ברפ״ב דערלה. וכתב הרמב״ם ואמרנו בשביעית שדינו אוסרת כל שהוא במינו כמו שנתבאר בפ״ז משביעית [בסופו] אינו חולק על אלו העיקרים לפי שאינו אוסר באכילה. אבל חייב לאכלו בקדושת שביעית בלבד ולפיכך החמיר בשביעית בזה הענין. לפי שאין שם איסור אכילה. אבל הוא אוכל בזמן שביעית כמו שנתבאר לשם ואינו אומר עליו אוסרת אלא על דרך הויתור והדמיון ג״כ בדבר האוסר. ע״כ. וכתב עוד במשנה דלקמן וחמץ בפסח במשהו [כדפירש הר״ב סוף משנה א׳ פ״ג דפסחים] בין במינו בין שלא במינו. ואמנם יצא מכלל דין איסורין שבתורה לפי שהוא בזמן קצוב ואין איסורו חוזר לעצמו בלבד כשאר כל איסורין שבתורה. אבל איסורו הוא תלוי בזמן וכשעבר הזמן סר איסורו ולפיכך לא התנה בו הגמ׳ כמו שהתנה ביין נסך וטבל. ע״כ:

יין במים ומים ביין בנותן טעם. בד״א בשנפל המשקה המותר לתוך המשקה האסור אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר. ראשון ראשון בטל והוא שיורק מצלצול קטן שהיה מריק ויורד מעט מעט. הרמב״ם פט״ז מהמ״א:

בנותן טעם. יש מפרשים דהיינו בששים כמו בשאר אסורין. והראב״ד כתב כיון שנתערב במים עד שיש בו יותר מכדי מזיגה פוגמו ומותר אפילו בשתיה הלכך אם יש במים ששה חלקים מן היין מותר אפילו בשתיה וכן פי׳ ר״י טור סי׳ קל״ד וטעמייהו מדאמרינן בגמ׳ פ״ו דב״ב דף צ״ו רמא תלתא ואתא תלתא ופלגא וכו׳ פלגא בשיתא פלגי ולא כלום הוא ומתני׳ דקתני בנותן טעם. פירש הר״ן דלא מיירי אלא בנ״ט לשבח ולא בפוגמה:

ט **ואוסרין בכל שהן.** עמ״ש ברפ״ח דזבחים:

בכל שהן. האי בכל שהן אין פירושו שאפילו במשהו מאסורין הללו יאסור תערובתו בהנאה. דהא דוקא דבר שבמנין קא חשיב הלכך ודאי האי כל שהן הכי קאמר שכל אחד מאיסורים הללו אם הוא דבר שבמנין אוסר תערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיוצא בו. הר״ן. יין נסך. פי׳ הר״ב חבית אחת באלף חביות וכן פירש״י והרמב״ם. והכא כשאיסור והיתר כל אחד בעין. ולא דמי לתערובות דלעיל. ומתני׳ דלקמן. והלכך הא דתנן במ״ט פ״ג בפת שנאפה בעצי אשרה. מיירי בככרות שהן דבר שבמנין וכלשון הראשון שכתב הר״ן שם אע״פ שהוא מפרש בכאן שכל שיש בו משום לתא דע״ז לא בעינן דבר שבמנין. וזה כדעת אחרים שכתב לעיל. לפירוש הר״ב ודעימיה ליתא. ומ״ש הר״ב ואין כן הלכה אלא כדכתבינן וכו׳ מוליך דמי אותה חבית וכו׳

דחשבינן לה כאילו הוכרה ונטלה. וכתב הראב״ד [פע״ז מהמ״א] דה״ה לשאר האוסרין בכל שהן שימכרו חוץ מדמי איסור שבהן. ודבריו עיקר. הר״ן בריש מתני׳ דלקמן והכ״מ בפט״ז מהמ״א כתב שאף דעת הרמב״ם כן:

ושור הנסקל ועגלה ערופה. פירשן הר״ב בפ״ב דקדושין משנה ט׳. והר״ב כ״כ על וצפורי מצורע. וחולין כו׳ וכ״כ רש״י. ואולי שבגירסת המשנה שלהם היו קדומים. אך גם בקדושין נשנו כמו שהוא בכאן בספרים שלפנינו. ועוד מפורשים שם. מה שלא פורש בכאן. ושער נזיר. כתב הר״ב דאיסורי הנאה הוא. דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. וכ״כ רש״י. ותימה הוא דבמ״ט פ״ב דקדושין מפרש הר״ב מקדש יהיה גדל פרע שער ראשו. והכי איתא התם בגמרא. ומ״ש הר״ב ואם נתערב אגודה וכו׳. דהשתא הוי דבר הנמכר במנין. כמה גיזות בסלע ועושין מהן שקין. רש״י:

הרי אלו אסורין וכו׳. בגמ׳ פריך וליתני אגוזי פרך ורימוני בדן [אם של ערלה או של כלאי הכרם הן]. הא תנא לה פ״ג דערלה מ״ז. ומש״ה נמי לא תני ככרות של בעה״ב. ולענין חמץ בפסח. דהא ר״ע תני לה התם:

הרי אלו. כתב הר״ב למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן למנות או שדרכן למנות ואינן איסורי הנאה. גמ׳. וא״כ מתני׳ ה׳ פ״ז דחולין דאוסרת גיד הנשה משום דבריה הוא וחתיכת נבלה דראויה להתכבד היא פליגא אמתני׳ דהכא. וכן נמי מתני׳ דרפ״ח דזבחים ברובע ונרבע וכו׳. ושנויה עוד ברפ״ו דתמורה וכן פרוטות דסוף מעילה. [*ומיהו הרא״ש מפרש דהא דקאמר למעוטי ה״ק למעוטי דלא חשיב להו. וכה״ג קאמרינן ברפ״ק דב״ק [דף ה׳] למעוטי וכו׳ ולא פליגא. והראב״ד פירש ג״כ [הכי] והביא ראיה דברפ״ו דתמורה אמרינן דהכא קאי ביין נסך דאסור בהנאה קחשיב איסורי הנאה וכו׳. עכ״ד. ולי אכתי קשיא ההיא דמעילה. וצ״ע]:

י **יין נסך שנפל לבור.** כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפל כולו כאחד לגו התירא. ולא אמרינן קמא קמא בטיל ליה ברוב. רש״י לעיל ריש דף ע״ג:

רבן שמעון בן גמליאל אומר ימכר חוץ וכו׳. פי׳ הר״ב להלכה בסתם יינם וכו׳ וקמ״ל דאפי׳ נתערב היין ממש. אבל כי נתערב חבית בחבית אפי׳ יין נסך גמור נמי שרי בהולכת הנאה לים המלח. וכדפי׳ הר״ב במתני׳ דלעיל. ועוד במ״ט פ״ג. וכבר כתבתי שם דהולכת הנאה היא אחר שימכור. דחדא בלא אידך לא סגי וז״ל הרמב״ם בפי׳ משנה דלעיל חבית של יין נסך שנתברר לנו שנתנסכה לע״ז כשנתערבה בחביות הרבה ימכר הכל לנכרים ויטול שיעור דמי אותה חבית וישליכם לים המלח. וזהו פי׳ יוליך הנאה לים המלח שקדם לנו דברו בפ״ג מזו המסכתא. ע״כ. ועמ״ש במ״ז בדבור אסור וכו׳. ועל זה שמחלקין בין יין נסך לסתם יינם. כתב הר״ן לעיל בספ״ג. וז״ל יש לספק שאר איסורין שבתורה למי דומין. ודעת הראשונים ז״ל דלסתם יין מדמינן להו. מפני שלא מצינו צד חמור לכל איסורין יותר מסתם יינם. אדרבה מצינו בהן צד הקל שאין אוסרין במשהו כמוהו. ע״כ. וכתבתי זה לתשובה על מה שהיה קשה בעיני במ״ו פ״ג דערלה ואמאי לא מדמין שאר איסורין ליין נסך ודאי:

יא **שזפתה נכרי.** כתב הר״ב ואורחא למרמא בה חמרא פורתא לעבורי קוטרא דזפתא לשון רש״י. ופירוש קוטרא נראה שהוא לשון קיטור הכבשן. וחכמים אומרים יקלוף את הזפת. ואח״כ ינגבו. הר״ן והרא״ש:

ושל חרס כו׳ אסורה. כתב הר״ב דחרס בלא זפתא בלע לה חמרא. וכ״כ רש״י. וכלומר שאע״פ שהזפת נקלף לא הוסר בזה טעם היין. לפי שהחרס עצמו מלבד הזפת בלע כשנתן היין בזפת לזפתה. ואין הפירוש בלא זפתא שאפילו בלא זפתא בלע מהדריכה דכולה מתני׳ בלא דרך בה היא כדאיתא בגמ׳. ולשון הר״ן משום דחרס בלע טובא:

אסורה. ואינה נתרת בנגוב אלא בעירוי. דניגוב אינו מפליט בכלי חרס. וכיון דצריך עירוי אין צריך קליפה. דעירוי מפליט אף בלא קליפה כ״ז שלא דרך בה. דלא גרע מקנקנים שמכניסין לקיום [דתנן במ״ד פ״ב]. הרא״ש:

יב **הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי.** פי׳ הר״ב כלי סעודה. גמ׳. כלי סעודה אמורין בפרשה. כלו׳ בפרשת כלי מדין. ופירש״י דכתיב (במדבר ל״א:כ״ג) כל דבר אשר יבא באש. ואין דרך להשתמש ע״י אור אלא כלים של צרכי סעודה. ע״כ. ובגמ׳ דאפי׳ כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפ״ה בעי טבילה. וברמב״ם פ׳ י״ז מהמ״א כתוב במקצת הספרים וכלים חדשים אינן צריכין טבילה וצ״ל וכלי חרשים וכו׳. ומ״ש הר״ב ודוקא כלי מתכות וכו׳. גמרא. כלי מתכות אמורין בפרשה דכתיב (שם) אך את הזהב וגו׳. רש״י. ומ״ש או כלי חרס המצופין באבר. מפרש בגמ׳ דבתר סופו אזלינן שחפהו מתכות. ומ״ש וכלי זכוכית הואיל וכי נשברו יש להן תקנה [ע״י התכה] ככלי מתכות דמי. גמ׳:

את שדרכו להטביל יטביל. פי׳ הר״ב במקוה הכשר לטבילת אשה דכתיב (שם) אך במי נדה יתחטא. מים שנדה טובלת בהן. דמדכתיב אך חלק. דלא תימא. במי נדה מי חטאת דבעי הזאה ג׳ וז׳. וכ״ת דבעי הערב שמש [כנדה] דכתיב (שם) תעבירו באש וטהר והאי וטהר קרא יתירא לומר דטהרה בטבילה בלא הערב שמש סגי ואי לא כתב במי נדה ה״א וטהר כל דהו פירש״י אפי׳ במקוה חסר. גמרא. [*ועמ״ש במ״י פ״ו דמקואות] ויש לתמוה על הר״ב שלא הצריך ג״כ שפשוף כדי להסיר ולמרק האיסור שעל גביהן כמו שהצריך בהגעלה וכמ״ש הפוסקים:

יגעיל. פי׳ הר״ב ברותחין שזה שנאמר כל אשר יבא באש תעבירו באש. פירושו כדרך תשמישו כן הגעלתו. כדפירש״י בפי׳ החומש. ומ״ש הר״ב ואח״כ

מטבילו. כדילפינן מוטהר. ומבמי נדה כמ״ש לעיל. (ובכאן) [ובליבון] שלא הצריך הר״ב לשופן תחלה הוא כדעת הטור ונתן טעם לדבר כי האש יעביר הכל ולא דמי להגעלה שאין כח המים ככח האש. ולשון הגעלה כתבתי פירושו במ״ז פי״א דזבחים:

שפה. פירש הר״ב נועצה בקרקע קשה י׳ פעמים וכו׳ ואוכל בה צונן. וכ״פ הרמב״ם בפירושו. ויש לדקדק מה ראה במתני׳ ששנה בשפוד ואסכלה הכשרו לרותח ובסכין הכשרו של צונן. ותירץ הר״ן די״ל שהכשרו של רותח לא היה צריך לשנותו בשפוד ואסכלה ולא בסכין לפי שכבר הוא בכלל מה ששנה להגעיל יגעיל. ללבן באור אבל שהוצרך לשנותו בשפוד ואסכלה שמפני ששנינו בהן לענין קדשים דבהגעלה סגי להו כדאיתא בגמ׳ [זבחים דף צ״ו]. [*ושנויה הוא במי״א פי״א דזבחים וטעמא מסיק רב אשי דהתם כי בלע התירא בלע. וכשנעשה נותר היהב לוע בתוך דופני הכלי. ומעולם לא הוכר איסורא. וכי פלט לא איתא לאיסורא בעיניה] קמ״ל. דהכא מלבנן. והכשרו של צונן נמי בשפוד ואסכלה לא היה צריך לשנותו לפי שאין להם תשמיש בצונן. ואי נמי משתמש בהן בצונן פשיטא דהדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תשמישו של צונן. אלא שבסכין משום אגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנה. הוא שצריך שיפה ונעיצה אפילו בצונן. ולפיכך שנה הכשרה. ודעת הרמב״ם בפי״ז מהמ״א דשיפה הוא הכשר אפילו לרותחין. עכ״ל הר״ן. ולפי זה פירש שיפה השחזה ברחים. וכתב ב״י סקכ״א שחזר מדבריו שבפירושו לפי שהירושלמי מוכיח כך. וא״ש דגרסי׳ בגמ׳ ונועצה בוי״ו. והר״ב לא הצריך בסכינים טבילה. וכן נראה לשון הרמב״ם בפירושו שכתב ואם השחיז או ליבן וכו׳ זהו תכלית ההכשר אבל לענין טומאה וטהרה אי אפשר בלא טבילה במי מקוה. ע״כ. משמע דאילו לענין אסור והיתר א״צ. וטבילה זו שהצרכנו בכאן משום אסור והיתר היא כמ״ש ג״כ הרמב״ם לעיל מהך. וכן בחבורו פי״ז מהמ״א כתב טבילה זו וכו׳ אינה לענין טומאה וטהרה וכו׳. וצ״ע דמנלן לחלק בין סכינים לשאר כלי סעודה לענין טבילה. ובחבורו אין נראה שמחלק אלא שהכל צריך טבילה. ומ״ש הר״ב וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח וכו׳ מותר. דנותן טעם לפגם מותר והתורה לא אסרה גיעולי נכרים אלא קדירה בת יומא. גמרא [דף ס״ז ע״ב]. והעתקתיה לעיל משנה ב׳:

סליקא לה מסכת עבודה זרה